

PATAI JÓZSEF

KABALA

L E L K E K É S T I T K O K

*» . . , 5 a Megértők ragyogni fognak
mint az Égboltozat Fénye [Dániel XII.]
Fény : ez a Titkok Titka,
mely szétzúzza a levegő-eget
és tündököl egy pontból a Végtelenbe,
és kiterjed és átfog Mindent
mint az Ő Dicsfényének Csarnoka . . .«*

(A Fény Könyvéből.)

MÁSODIK KIADÁS

BUDAPEST, 1919
A »MÚLT ÉS JÖVŐ« KIADÁSA

R6v Alad6r nyomdai m6int6zete, Budapest.

ANYÁMNAK
ZSUZSANNA-C HAJLA
NAGYASSZONYNAK
AKI ELRINGATOTT
ÉS ÉBREN TARTOTT
SZENTMESÉIVEL.

EZEREGY ÉJSZAKA

Mikor a belzi Szentnek a lelkében megszületett a gondolat, hogy hatalmas új Csarnokot épít a Száműzetésben bolyongó isteni Matróának, félénken belépett szép hitveséhez és bánatos arccal így szólott hozzája:

— Rachel, ezer éjszakát kell most átvirrasztanom, hogy lelkem ezer éjfélen át a Titkok Titkaiban fürödjön, hogy ezer éjszakákon belemerüljek a Rejtelimetk Tavába, melynek tündöklő vize szívet tisztít és csillogása kápráztató egeket mutat a szemnek. Ezer éjszakára el kell válnunk egymástól, hogy feltáruljon lelkem előtt a Templom építésének Titka . . .

Rachel lesütötte a szemeit és szomorúan mondotta:

— Rabbi, sohasem hagytalak: el eddig, mint hűséges árnyékok követtelek minden utadon és te sokszor mondtad, hogy az Egek Csarnokaiba is magaddal viszel engem. Ha mélységes titkok tengerébe ereszkedett alá a lelked, vagy a Menny magasságaiba szárnyalt föl fohászod, ott álltam ajtód előtt és lestem szemed rebbenését, ajkaid vonaglását és örültem az örömeidnek és szenved-

tem a szenvedéseiddel. Ha virrasztanod kell ezer éjszakát, engedd, hogy a gyertyát tartsam az asztalodnál, engedd, hogy én világítsak szent könyveid fölé . . .

A caddik elgondolkozott egy pillanatig, aztán Rachel sápadt arcába nézve, gyengéden szólt:

—Te olyan gyenge vagy, lelkem, neked pihened kellene. Félek, hogy nem bírod ki... Belém erőt önt a sóvárgás, engem ébren tart a vágyakozás a Rejtelmek Rejtelmei után, de téged a virrasztás csak még jobban elbágyasztana ...

—Ó tárd fel hát előttem is, rabbi, a Rejtelmek rejtelmeit! ... Hiszen annyiszor mondtad,, hogy a mi lelkünk egy. Ami a te lelkedben a világosságok világosságát gyűjtja, talán eloszlatná az én lelkemnek sötétségét is . . .

—Rachel, ne kérd ezt, kérlelte a caddik szinte esdeklő hangon, én lelkem, ne hozz kísértésbe. Inkább mellettem virraszthatod az ezer éjszakát, de ezt ne kérd tőlem. Talán eljön ennek is az ideje, az ezer éjszakán tul...

És a belzi caddik és sápadt fehér hitvese Rachel együtt virrasztottak a Könyvek szobájában. A caddik hófehér lenruhában és fehér atlaszköpenybe burkolózva ült a tiszta fehér terítővel átvett asztal mellett, fehér bársony sapkával fedett fejét a nagy folians fölé hajtva, és mellette csillogó fehér selyembe öltözve, drágakövekkel ékes diadémmal a fején, ült Rachel, két fehér kezében két fehér gyertyaszálat tartva a nyitott könyv fölé.

—Úgy ülnek benn egymás mellett, mint a Mennyezet alól jövő Völegény és Menyasszony, — szolt a hívők egyike, aki áthaladva a Könyvek szobája mellett fél szemmel kíváncsian bepislantott.

—Mint Ádám és Éva az Édenkertben, olyan tiszták és ártatlanok, — áradozott lelkesedve egy másik.

—És Rachel, amint a gyertyát tartja, olyan szent és ragyogó, mint a Szentek Szentélyének arany gyertyatartója, — rajongott egy harmadik.

Rachel pedig virrasztott éjét éj után. Délután, amikor a caddik kissé lepihent, ő is pihenni tért. De amikor estefelé a caddik belekezdett a Minchamába, Rachel már ott állott az ajtóban és gyönyörködött a caddik átszellemült arcában, lelkesült mozdulataiban, magába szívta a feltörő mély sóhajokat és szinte félségítette a fölfelé vergődő fohászokat az égbe. Ima után jöttek a hívek ezernyi kéréseikbei, mindegyik más bajjal, más kiinnal, más gyötrellemmel; és Rachel *ott* állott a küszöbön és áhítattal figyelte a caddik szavait, hogyan vigasztal, hogyan bátorít, hogy önt bizalmat a csüggedőbe, hogy fegyverezi fel erővel a lankadót, hogy emeli fel a kétségbeesőt. És a oaddák mindig Ráchelre nézett, mintha szemeiből helyeslést, bátorítást várna. És ilyenkor összevillant a szemük, és akiknek látni adatott, láthaták, hogy a szemük összevillamásából szikra pattant ki, mely mint szent oltártűz szállt a magas-

ságos Ég felé és magával vitte a sorstól-sújtottaknak minden kéréseit . . .

Amint a Kérelmek szobája kiürült, a caddik bevonult a Könyvek szobájába és Rachel két gyertyával a kezében halkán, szótlanul követte. A két gyertya fénye megvilágította mindkettőjük arcát. A caddik homloka egyre sűrűbb ráncba redőzött a fóliánsok fölött, mintha a rejtelmek ekéje szántotta volna oly mélyen végig; Rachel arca egyre sápadtabb lett, szemei egyre lázasabbak, egyre bágyadtabbak. A kezei is mintha éjről éjre vámy adtábbak, reszketőbbek volnának. A gyertyákról leolvadozó faggyú az ujjaira csepegett és piros foltokat égetett rajtuk. De Rachel észre sem vette. A lelke követni próbálta a caddik lelkének útjait. Szeretett volna vele száguldani, az ő gondolatainak röptével szárnyalni. Talán ő is megértené, talán ő előtte is új egek és új földek nyílnának meg. A Kérelmek szobájában előre ismerte már a caddik gondolatait, ott minden szavát akár előre is kiejthette volna a száján, de itt a Könyvek szobájában tapogatózva jár, mint a vak a millió lámpától csillogó teremben . . .

És Rachel epedő szomjas szemekkel nézett a caddikra.

— Rabbi, riadt fel hirtelen, nyisd meg előttem is a Titkok kapuit!

A caddik összerázkódott, felvetette sűrű szempilláit a nagy foliánsból és szemrehányóan nézett Ráchelre, mintha valami gyönyörű színes albmadarat hessegetett volna el tőle.

—Megígérted, Rachel, hogy nem fogsz kérdezni semmit. Már csak pár éjszaka van az ezredik éjhez . . .

—Csak pár éjszaka, fakadt ki Rachel keserűen, csak pár éjszaka és a te szakállad, rabbi, hasonlatos lett fehér köntösödhöz és a te hajad fehérijéből már nem is látszik sapkád fehér bársonya.

—Ne mondd tovább, vágott közbe a caddik, engem kárpótol a Rejtelmek Tava, amely megifjítja a lelket, néhány cseppnyi a vizéből megneveszti a lélek szárnyait, hogy végtelen Azúrok tisztaságába repülhessen. Én a Templom építésének titkát -keresem és ha megtalálom, hatalmas új templomot építek, és a Góluszból bolyongó gyászoló Sechina idejön teszi Jeruzsálem szentelyeinek romjaitól egészen idáig semmiféle tisztátalant útjában nem talál ... Én templomot építek a Megváltásnak, de te Rachel, miért esnek be a te orcáid? miért vörösödnek ki a te szemeid? Eredj pihenni, Rachel.

—És nekem nincsen részem a Templom építésében? Hiszen segítő cseléded vagyok!

—Rút szót mondottál Rachel, intette feddő hangon a caddik. Nem cseléd vagy te. Te királynő vagy! Igen, királynő vagy, Rachel!... S tudd meg hát a Kegyelemnek eme titokzatos órájában, hogy a Királyok Királyának is szüksége van az ő Királynőjére, mert nélküle neon volna az ő Uralma teljes ...

A falóra éjfél kongott. A caddik félbeszakí-

totta szavait, végighallgatta az óra tompa, bús kongását, aztán halkan, mintegy magába mélyedve folytatta:

— Ebben a pillanatban a Sechina, a szent Ara felveszi minden ékszereit és a Vőlegény felkorszorúzva indul elébe... Ebben a pillanatban megnyílik odafent a Szerelem Csarnoka, amely tele van kegyelemmel és titkok titkaival ... Ebben a pillanatban a Végtelenben összeölelkezik az Atya és az Anya, a Dicsőség szférája a Királynő szférája felé kering, a Föld sóvárog az Ég után, a Nap keresi a Holdat, az Anyag epekedik a Forma után és a Lélek, e száműzött gazella, szomjasan keresi régi forrását... Új világok teremnek a Csókok titkaiban és boldogok, akik ilyen csókok üdvösségében ittasulnak ...

Rachel mámorosan szívta magába a szent szavakat, lassan a caddik fölé hajolt és már-már megérintette volna ajkaival, de visszahökkent, nehogy a várva várt pillanatot elúzza.

— És megtalálja-e a Vőlegény az ő Aráját?
— kérdezte halkan, ábrándosan.

— Sokszor ezerszer ezer éjszakán át üzik egymást és nem találkoznak. Mint egyetlen lélek szakadtak el a lelkek Lelkétől, az Egyetlentől, az Atyától és az Anyától és szállvanszállva lefelé a mélységekbe, ketté szakadtak. És keresik és üzik egymást, hogy újra eggyé váljanak; boldog, aki megtalálja lelke felét, mert mindnyájuk egyesülésével az Egynek titkában eggyé egyesül az Atya.

az Anyával és a földre boldogság és kegyelem árad . . .

—Mi megtaláljuk egymást — gondolta Rachel boldogan, de hallgatott. A caddik lihegve felkapta az előtte fekvő nagy Zohár-Wliánsot, a Fénynek misztériumos könyvét és gyorsan lapozgatva, ki-tüzesedő szemeikkel folytatta:

—Jer hát, nézz ide Rachel!

És Rachel úgy érezte, mintha a nagy foliáns rejtelmes lapjaiból titokzatos, színes szikrák villanának ki és az egész szoba megtelik csodás fényű lángokkal ...

— Jer, nézz ide, Rachel!

És a caddik a Sirlmak méla hangján olvasta:

— Mióta a Szentek Szentélye rombadőlt, pusztá a Tűzhely. Az Atya elvonult és az Anya elhagyottan bolyong a romok között ... És ilyenkor, mikor eljön az Éjfé, az égi Atya fel-emelkedik trónusáról, lábaival belédönget az egekbe, hogy megrendülnek tizenháromezer világok és megemlékezik Izraelről, az ő Matronájáról és sír, sír és két könnycseppet hullat le a nagy Óceánba ... És ilyenkor, mikor eljön az Éjfé, a Matróna felszáll a Szentek Szentélyének romjaira, látja az ő szent tűzhelyének, az Oltárnak omladékait és sírva, zokogva így kesereg: „Ágyam, ágyam, óh Matróna fekvőhelye, ágyam, szent pihenóm, mit drága gyöngyökkel ékes kárpit fődött, hol hatvanezer szer tízezer drágakő csillogott a világ négy széle felé, a világot tartottad Te, mert a világ Ura benned volt. Ide jött az én

Uram, karjaim között pihent, minden kívánságom valóra vált. Ebben az időben jött ő hozzám és a mellemen pihent. Ágyam, ágyam, emlékszel, hogy jöttünk hozzád örvendezve, repeső szívvel és jöttek elénk lányarcú angyalok ezrei csattogó szárnyakkal, hogy ujjongva fogadjanak minket. Oh Frigyszekrény, ki itt álltál ezen a helyen, tőled árad szét a világosság, az áldás, az élet a világra, óh mondd, hol van az én Uram? Ebben az időben jött énhozzám és mint összezsenedülő apró ezüst csengetyűk csilingelését hallottam az ő közeledtének hangját. Most én itt vagyok, de ő nincsen itt, és az ő szent helyén, ebben a szent órában dühöngő kutyák csaholnak" ... És a Matróna zokog és sír: óh Uram, Uram, az én szemem fénye immár elsötétedett, óh emlékezz, amint itt öleltél és csókoltál, jobbod átölelt s balkezed a fejem alatt pihent, arcod mása ragyogott az arcomon, mint pecsét, amit a király kására téssen, és te megfogadtad, hogy nem hagysz el soha, mondván: ha elfeledlek, feledtessék el az én jobbom, Jeruzsálem . . .

Rachel megdöbbenve hallgatta a caddik titokzatos szavait és nagyon kicsinynek, kimondhatatlanul törpének érezte az ő bánatát ekkora fájdalommal szemben. De úgy érezte, hogy most már az ő lelke előtt is megnyíltak a nagy Rejtelmek, a világ szenvedésének titkai és hogy egy parányit ő is enyhíthet a Matróna fájdalmán, ő is segíthet már építeni a Templomot a bolyongó Sechina számára . . .

— Csak pár éjszaka még és megkezdhetjük a Templom építését, szólt szerényen a caddikhoz.

A caddik részvétellel nézett Ráchelre, sápadt, beesett arcára, lázban tüzelő szemeire és remeg, vékony ujjaira.

— Én lelkem fele, a Világok Ura adjon neked erőt.

És az ezeregyedik éjszakán a caddik hosszú töprengés után megjelölte a helyet, ahonnan minden imák az Égbe szállanak. A hívek fáklyafénynél zsoltár énekeket dalolva hordották a köveket és a szerszámokat és a templomépítés munkája lassan megindult. Rachel erőtlenül, félig aléltnan a caddikra támaszkodva ment ki az új Templom helyére. Senkit sem engedett a caddik közelébe, nehogy áhítatában megzavarják. Egy mély árok előtt nagy négyzetrefaragott kőtömb volt két vastag gerendára támasztva. Az alapkö, amelyről a hívek tudták, hogy a caddik úgy fogja elhelyezni, hogy szemben legyen az Ég Templomának örök áldozati tüzével és egy vonalba essék a jeruzsálemi Szentek Szentélyének rombadólt oltárkövével ... A caddik magába mélyedve a kő elé állt, lehajolt és egész erejével neki lendült, hogy az alapkövet az ásott árokba döntse. A net-héz tömb azonban meg sem mozdult. Ebben a pillanatban melléje guggolt Rachel:

— Én is akarok segíteni letenni az új Templom alapkövét.

Rachel nekifeszítette gyenge karjait. De egyszerre arca lángvörös lett, homlokának erei ki-

dagadtak, a szemeit káprázat futotta el, hirtelen megtántorodott és eszméletlenül hátrarogyott.

— Rachel, Rachel! kiáltotta a caddik reszketve és rettentő sejteknek tolultak az agyába. Rachel, Rachel, ugye mondtam . . . Emberek! Segítség!

A hívek rémüldözve szaladtak össze és lobogó fáklyáikkal rávilágítottak Rachel halotthalvány arcára.

A caddik arcát vad fájdalom torzította el. Egy pillanat alatt átvonaglott a szívéen az átvirrasztott ezer éjszaka minden szenvedése, összetörten roskadt Rachel holttestére és hangosan sírt és zokogott . . .

Több óráig maradt így a caddik, Rachel holtteste fölé borulva. A hívek már-már csodát vártak, hogy a halott Rachel feltámad . . .

De mikor érkezett a szent siralmakkal tele Éjféli, a caddik felemelkedett, kiegyenesedett és két karját az Ég felé tárva kiáltotta:

— Világok Ura! ezer éjszakát virrasztott ő át velem és reám árasztotta világosságod fényét . . . Ha hatalmamban volna, fölemelném drága páromat és életre kelteném. Ám én erőtlenség vagyok, összezúzott cserép . . . De Te, Világok Ura, Te mindenható vagy, miért nem emeled fel Te a te drága Matrónádat, Izraelt? . . .

AZ ÖREG ZSOLTÁROS.

1.

No mára elég volt — mondotta magának a favágó Dávid, akit „az öreg zsoltáros“ néven ismert mindenki. — Elég lesz egypár napra — ismételte magában —, hála Istennek, elég lesz. És odatámasztotta nehéz fejszóját a fatörzshöz, melynek egyik csonka ágán kis világító lámpás égett. Az erdő hideg volt és ködös, nyirkos párák szállottak fel az alvó föld leheletéből, az erdő madarai is mélyen aludtak a falombok között, csak itt-ott ébresztette fel az öreg Dávid egy-egy erősebb fejszecsapása; éles, metsző csipogás hallatszott ilyenkor az éjszakában és Dávid ijedten belefogott egy zsoltárba, halkan elzümögte a lágymelódiájú héber verseket és úgy érezte, hogy engesztelő szavával újra visszaringatja az erdőt éji nyugalmába, amelyet ő bűnösen megzavart. A lenyesett galyak, a felaprított fadarabok egyre nagyobb halommá nőttek körülötte. És Dávid reszkető kezekkel kötötte csomóba keserves munkájának gyümölcseit és vitte görnyedt hátán a kocsiútig, ahol rozoga talyigája és fáradt, kehes gebéje türelmetlenül várták. Kis lámpása most a kabátja felső gombján lógott és alulról élesen megvilágította az öreg Dávid

hosszú szakállát, oldalt lelógó fehér hajtincseit és sűrű ráncokkal redőzött arcának mély barázdáit. Aki messziről látta volna a törpévé görnyedt, világítófejű öreget, amint a sötét erdőben zsoldárt énekelve szaporítja lépteit a fák között, azt hihette volna, hogy az erdő daloló gnómjai szaladgálnak a titokzatos éjszakában.

A talyiga lassan megtelt. Az öreg Dávid felszállt a tetejére, leült egy fatuskóra, összébb húzta a kabátját, egy erős fúvással eloltotta a lámpáját, majd meggyítezte vén lovát és lassan elindult.

Mikor kiért az országútra, már hasadni kezdett a hajnal. A csillagok felöltötték ragyogó fehér szárnyaikat és belekezdtök a reggeli zsoldárba; az öreg Dávid fáradtan noszogatta a gebéjét és csak félszemmel nézte a hajnali csillagok karát, de csakhamar kidörzsölte a fáradságot a szeméből és ő is zsoldárba kezdett:

»Dicsérjék őt a fénylő csillagok,
Dicsérjék őt az egek egei. . .«

Azután zsoldár zsoldárt követett és bár az öreg Dávid ifjúkorában keveset tanulhatott és a szent énekek szövegéből sokat nem értett, már anyyira egybeforrottak a szavak az ő lelkével, hogy mindig megvillant benne valami a versek értelméből is.

»Kegyelmezz Isten, ó, kegyelmezz,
Mert jóllaktam már gyötrelemmel . . .«

És az öreg Dávidnak agyán átvonult a hosszú évtizedek nehéz küzdelme. Negyven éve vágja a fát és hordja be a kis városkába Medzibezba eladni. Már hajnalban ott kell állni a piacon és jobb korábban érkezni, mint lekésni, ha csak nem akarja, hogy farakományát kegyelemiből megvegye tőle a Bal-Sem vagy Reb Nachum, a nagybérlő. Tulaj donképen nem is érti, miért is tisztelik ezek úgy őt, az egyszerű favágót, aki egyebet sem tud, mint néhány zsoltárt lemorzsolni. Se Tórát, se Talmudot, se Kabalát. De tehet-e ő róla? Ha apja olyan gazdag lett volna, mint Reb Nachum, bizonyára taníttatta volna... így mást tehet egyebet, minthogy minden rakományából lopva letesz néhány csomót a Bal-Sem udvarába, hadd fűtsenek vele azok, akik olyan boldogok, hogy Tórát tanulhatnak... Azután bemegy a templomiba, odaáll a frigyszekrény elé és elénekkel néhány zsoltárt. Így várja be a napfelkeltét és a piacnyitást. Azután hazatér és újra kezdheti a fagyűjtést.

»Sokat sanyargattak ifjúkorom óta,
Mély barázdákat szántottak a hátamon ...»

De ifjúkorában volt legalább miért kínlódnia. Előbb beteg apjáért és anyjáért, később feleségéért és gyermekeiért.

»Mint termékeny szőlőtőke oldaladon feleséged,
Gyermekid, mint olajfaágak asztalod körül . . .«

Most egyedül áll, árván, elhagyottan, nincs kinek dolgoznia, csak önmagának kínlódik még.

Mindig keze munkája után élt nem akar öreg napjaira sem kegyelemkenyeret enni.

»Kezeid fáradságát ha eszed,
Boldog vagy és jó neked . . .«

A zsoldárok egyre fogynak. Mire Dávid a Halleiujához ér, már ott áll a talyigája a medzibozi kis zsinagóga előtt. Az öreg zsoldáros leszáll, megmossa a kezeit és belép a templomba. A hajnali sugarak vidáman szökdösnek be az ablakon és az ajtóüvegen és megcsókolják a frigyszekrény ezüst függönyét, amely csillogni, villogni kezd, hogy az öreg Dávid szeme káprázik belé . . . Gyorsan felszalad ő is a frigyszekrény elé, hideg ajkával megérinti a ragyogó függönyt és belekezd újra a zsoldár áhítatos zümmögésébe ...

Bent a templomban még nem volt senki. De a templom előtt már hallani lehetett az ébredő kisváros szaporodó lépteit. És aki a zsinagóga előtt elment és látta kint a rozoga talyigát és belülről megütötte fülét a hajnali zsoldár édesen síró melódiája, már tudta, hogy bent az öreg favágó Dávid önti ki megtépett szegény lelkének foszlányait a Világnak mindenható Ura előtt . . .

II.

Mikor az öreg zsoldáros kijött a kis zsinagógaból, döbbenetes meglepetés érte. A talyiga nem volt a helyén, öreg gebéjét, amely máskor olyan hívogató jámbor szemekkel fogadta, nem látta

sehol. Az agg Dávid ereiben elhűlt a vér. Támo-lyogva ment néhány lépést előre az utca sarkáig, messzemeredő szemekkel nézett köröskörül. A talyiga eltűnt. El, a jóságos, szelíd gebével és a nehéz farakománnyal, verejtékes napok és álmatlan hajnalok drága gyümölcsével együtt. Mi történhetett? Elindult a gebe magától vagy erőszakkal elhajtotta talán egy kegyetlen tolvaj? Ki tudja? Az öreg Dávid még egy darabig járt-kelt az utcán, kérdezősködött járókelőktől, kutatót, keresett és amikor látta, hogy hiábavaló mindern, szokott tompa rezignációval beletörődött a sorsába. Hiszen többet, drágábbat is veszített ő már életének hosszú napjaiban. Mindjárt meg is találta reá a megfelelő zsoltárt és halkán mormolva a szent szavakat, ment vissza a zsinagógába:

»Ezek szekerek, azok lovak erejében,
Mi pedig bízunk Istennek nevében . . .«

A kis zsinagóga előtt már ekkor csoportokban állottak: az imára gyülekező medzibezieiek és megilletődve tárgyalták az öreg zsoltáros szomorú esetét.

—Már úgylis nyugalomba mehetne az öreg.

—De miből éljen?

—Majd ellátja a község.

—De az öreg zsoltárosnak nem kell a kolduskenyér.

—Majd kap valami könnyű munkát a városban.

—No éppen ott jön Reb Nachum, a bérlő, majd ad még egy embernek enni.

—Reb Naohum el van most foglalva az új Tórával.

—Ez is Tóra. Sőt a legfontosabb Tóra!

—A Bal Sem szerint az öreg favágó egyszerű, hibás zsoltármondása többet ér, mint némely gaon szikrázó Tóratanulása . . .

—Majd csak nem hagyják éhen halná.

—Az öreg, úgylátszik, nem is bánkódik, szépen tovább énekli a zsoltárait a szokott hibáival . . .

— Pszt! A Bal-Sem azt mondta, hogy nemi szabad az öreget kinevetni, ha a szöveget hibásan mondja is, mert Dávid király sohasem gyönyörködött még úgy a túlvilágon a földiek zsoltárénekében, mint amikor az öreg favágó énekét hallja . . .

—Dávid király lelke él talán az öreg favágó Dávidban.

—Talán a harminchat titkos jámborok közül való, akik a világ fentartói és az ősatyák szellemeivel érintkeznek . . .

Reb Nachum, aki ezalatt a csoporthoz közeledett, szintén hallotta már az öreg zsoltáros tragédiáját és amint a templomba érkezett, mindjárt odasietett a favágó Dávidhoz:

— Majd nálam leszel ezentúl, fát fogsz aprítani, mint azelőtt és segíteni egyet-mást a ház körül, kapsz ezért enni, inni és egy-egy öltözet ruhát Peszachra és Sátorosünnepre.

Az öreg Dávid nagyon boldog volt. De nem köszönte meg Reb Nachum jóságát. Hiszen ő tovább is kezemunkáját fogja enni, csak Egynek tartozik ő hálával, anniak, aki sohasem hagyta őt el egészen és akinek azt a sok-sok zsoltárt énekelte egykor szent Dávid király . . .

III.

Reb Nachum házában hetek óta nagy a sürgés-forgás. Hetedhét városra szóló ünnepségre készülnek, egy új Tóra felavatására, amelyet Medzibez leggazdagabb zsidója annyi fényvel és pompával készíttetett el, hogy csodáival tele volt az egész világ. Van, aki kész Tórát veszem és odaajándékozza a templomnak, van, aki pergamentőt vásárol és megrendeli reá a tóráirónál az írást. Reb Nachumnak ez nem volt elég. Ő hibátlan testű vemhes teheneket vásárolt, ezeknek borjait úgy szoktatta, hogy szopás előtt előbb a tehen tejének egy részét szegény gyermekek számára fejték. A borjakat aztán hónapokig felhizlalta olyan szecskán, répán, korpán és egyéb takarmányon, amelynek kétszeres tizedét szegény kehánitáknak adta. A hizott borjúkat levágatta a legjámborabb metszővel, a húst egészen szétosztotta a város szegényei között, — soha sem ettek szegény embereik annyi húst, mint akkor Medzibezban — a bőrt pedig feldolgoztatta pergamenté saját házában olyan fiatal zsidó cserzőkkel, akik még soha tisztátlan állat bőrével nem foglaltos-

kodtak. Aztán elhozatta Lublinból a leghíresebb tóraírót, aki hónapokig ült Reb Nachum házában és írta a pergamentre a szent betűket. Valahányszor Isten nevéhez ért, alámerült a szent fürdőben, mielőtt a szót leírta. Reb Nachum tejbevajba fürösztötte a tóraírót és egész családját. És a beavatottak nem győzték eléggé csodálni Reb Nachum bőkezűségét „Egy vagyont költött az új Tórára“, mondták mindenfelé.

Végre elkészült és Reb Nachum hozzálátott a Tóraavatás ünnepéhez. Szem-száj tátva maradt, mikor a nagy készülődésekről hallottak. A leghíresebb rabbik voltak meghíva messze városokból és Reb Nachum még azt is kikémlelte e'őre, kinek mi a kedvenc étele, kedvenc falatja. A házban napokig nem szünetelt a kémény füstölése és Dávid, az öreg favágó szaporán aprította a fát és vagdosta a rőzsét a tűzhely alá, miközben egyre mormolta a zsoltárverseket:

»Ifjú voltam, öreg is lettem,
S nem láttam jámbort elhagyottan . . .«

Az avatóünnep a kertben emelt hatalmas díszsátor alatt folyt le. A Tóra befejező betűinek beírását elárverezték a község szegény leányainak hozományára. Azok írták be a betűket, a kik a legtöbbet ajánlották fel e szent célra. Az utolsó betűt pedig a Bal-Serri írta be és Reb Nachum arca ragyogott az örömtől és a boldogságtól, amikor nagy művének szerencsés befejezését látta. Egész éjjelig tartott ezután a lakoma, amelynek

legfőbb fűszere nem a sok főtt-sült étel zamata volt, sem a fejet ellkábító tokaji és karmel borok finom aromája, hanem az új dalok, miket a vendégek Lubliniból, Belzből, Szandecből és mindenfelől magukkal hoztak, főképen pedig azok a szent és rejtelmes szavak, miket a vendégeik a Bal-Semtől, a Titkok Titkainak nagy mesterétől hallottak... Hajnal előtt, mikor a virrasztó szemekre már ránehezedett az álom és már csak alig néhányan tartották magukat, a Bal-Sem intett Reb Nachumnak, fogjanak hozzá az asztali áldáshoz, mielőtt virradni kezdene és elérkeznek az ideje a reggeli imának. Reib Nachum, aki maga is, a nap izgalmaitól elcsigázva, már alig bírta nyitvatartani a szemét, félig szunnyadva kiáltotta:

— Dávid! Hej Dávid! Hozd be a vizet a kézmosásra!

Senki sem felelt és Reb Nachuim szenderegve ismételte:

— Hol a favágó? Vizet!

—Az öreg Dávid tipegve jött be.

—Hol voltál eddig? — türelmetlenkedett Reb Nachum.

—Csak kint voltam a sátor előtt és elmondtam néhány zsoltárverset — felelt az öreg favágó szerényen.

—Erigy a pokolba a zsoltáraidal — mordult reá Reb Nachum, — hozz inkább vizet. Nem látod? A Bal-Sem már vár . . .

A Bal-Sem szeme megvillant a durva szavakra, szeretetteljes pillantást vetett a megszégyenített

favágóra, azután haragosan Reb Nachumra nézett, aki nem bírta ki a caddik szűrő pillantását és lesütött szemekkel, mintha valami bódulat fogta volna el, hátrazökkent a karosszékében. És ekkor történt a következő csoda: Reb Nachum háza előtt hirtelen egy robogó hintó állott meg. A földesúr hintaja volt, aki beizente, hogy tüstént beszélni akar a bérlőjével. Reb Nachum ijedten ment ki az utcára, alázatosan köszönt, de a gróf észre sem vette a köszöntését, csak dühösen reámordult, hogy három napon belül távozzék a földjéről és az árendájából. Reb Nachum kétségbeesetten könyörgött; ne juttassa koldusbotra, tekintse feleségét, gyermekeit, inkább dupla bért fizet. A földesúr reá sem hederített, csak ismételte parancsát. Reb Nachum reálépett egyik lábával a hintó lépcsőjére és a gróf felé a hintó belsejébe hajolva könyörgött, adjon legalább egy félévi halasztást vagy legalább aratás utánig. A gróf intett a kocsisnak, az megrántotta a gyeplőt, a lovak tovább vágattak és magukkal vitték a könyörgő Reb Nachumot is, aki messze kint az erdőben leesett a száguldó hintóról és elájult. Mikor eszméletre tért, egy ismeretlen nagy erdőben találta magát. A sötét éjszakában neim látott sem utat, sem ösvényt, csak magas fekete fákat. Elszántan, de félelemmel a szívében indult utat keresni a sötétségben. Ment, ment és úgy tűnt fel neki, mintha évekig bolyongana itt az örök sötétség birodalmában. Már alig emlékezett vissza, hogy mi történt vele. Ekkor eszébe

jutott egy zsoltár; halkán mondani kezdte a szavakat.

»Szólj az Úrnak, Te vagy menedékhelyem
S nem félsz a rettegéstől sötét éjjel«.

Hirtelen világosságot pillantott meg messziről. Arra tartott. Mintha gyönyörű nagy palota úszna tündöklő fényben. Minden ablakból ragyogó világosság árad, mintha négyszögű holdak lebegnének csillagos tejúton. Valami csoda-palota lehet — gondolta. Az ajtó nyitva volt. Reb Nachum félénken ment be a nyitott terembe és reszketve húzódott a fehér, jégvirágos kályha mögé. Alig tudott körülnézni a káprázatról. A falak köröskörül mind ezerféle fényben csillogó és mégis csodálatosan átlátszó kristálymezők voltak, miken a fekete égbolt csillagai keresztültörtek és felbomló hideg sugaraik millió színben szikrázva ömlöttek be és verődtek vissza. A mennyezetről sűrűn lelógó óriási gyémánt-darabok vakító fényt löveltek a terembe, amelyet csudás, hűvös illatok töltöttek meg. A terem közepén hosszú zöld smaragdasztalinál kristálykarosszékekben szinte átlátszótestű, fehérruhás aggastyánok ültek, mintha a patriarcháik, Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes, Áron, Dávid volnának és köröskörül ismeretlen arcú, fehérköntösű alakok. Különös, titokzatos jeleket váltanak egymással, majd megszólal az egyik, aki az asztalfőnél ült:

—Itt vannak-e a harminchatok mind?

—Itt vannak! — fellelt egy tompa hang.

—Halljuk hát Dávid király panaszát!

Reb Nachum összerezcent. Az asztal mellől fölemelkedett egy aggastyán, csillogó aranykorona ékesítette a fejét és egyik kezében nyolchúrú hárfát tartott, amely zengett lágyan, valami túlvilági hangon, andalító-édesen, pedig húrjait kéz nem érintette ... És amint Reb Nachum félszemmel az agg király arcába nézett, úgy rémlett neki, mintha az öreg zsoltáros favágó állna ottan kiegyenesedve, méltóságosan, koronásan, fehér királyi palástban ...

— Panasgom van az ellen az ember ellen, aki ott áll a terem sarkában, a kályha mellett.

Reb Nachum összeborzadt. Dávid király folytatta;

—Gyalázta az én zsoltárait, mikben én a szívemet öntöttem ki az Úr előtt és mik annyi halandónak nyújtanak vigaszt lent a föld keretén ...

—Örök szegénységgel kell vezekelnie — szólt meg egy szigorú hang, — mint zsoltáréneklő koldus bolyongjon! végtelen utakon ...

Reb Nachum a földre roskadt és már csak félig eszméletlenül hallotta, amint az asztalfőn megszólal a Bal-Sem ismert hangja. Megindító, könnyörületes szavakkal kérleli az agg királyt, bocsásson meg egy gyarló halandónak, aki ma fényben ragyog, holnap árnyékban reszket, engedje meghosszabbítani por és hamu dicsőségét és ha majd visszatérhet otthoniba, kiszáll a szívéből a gőg és alázatában enyhülést talál a felséges király zsoltáraiban ...

— Én megbocsátok neki — szólt az agg király.
— megbocsátok neki a Bal-Sem kedvéért . .

Ezekre a szavakra Reb Nachum magához tért, felemelkedett és körülnézett. De nem látott többé sem palotát, sem erdőt, hanem ott állt előtte a sátorban az öreg zsoltáros, a favágó Dávid, kezében a mosdótálat és a vízzel. A Bal-Sem pedig még mindig szigorú, feddő tekintettel mérte végig . . .

Reb Nachum bámulva nézett maga elé. Milyen furcsát álmódott pár pillanat alatt. Vagy tán látomás volt a Bal-Sem vagy a favágó csodája? Felállt, szelíden odalépett az öreg zsoltáros elé, kivette kezéből a tálat, letette egy székre a Bal-Sem elé, azután gyengéden megveregetve az öreg favágó vállát, szólt:

— Csak énekeld tovább a zsoltáraidat százhusz évig. Nálam énekelheted mindig. Majd veled énekelek én is.

Az öreg favágó hálás szemekkel köszönte meg gazdája jóságát. A Bal-Sem pedig látta mindezt és mosolygott . . .

SZOMBAT KIRÁLYNŐ.

Szaporítanunk kell egy kissé a lépéseinket, — szólt Lurja hátrafordulva a tanítványaihoz, — a nap már leáldozóban és a Királynő immár közeledik.

Gyors léptekkel haladtak túl a szőlőkerteken, a Száfedi-hegy lejtőjén fölfelé. Földigérő fehér atlaszködtös borította az ifjú mester szikár alakját, aki egész fejével kimagaslott a kísérői közül. Ünneplő ruha díszlett a tanítványok testén is és homokuk körül fehér fez kigyózdott, melynek farkait ide-oda libbentette a langyos alkonyi szél. Szótlanul lépkedtek egy darabig egymás mellett, nehogy az elröppenő szó felzaklassa az áhítat csendjének mélységeit.

Lurja hallgatagom magába merülve nézett a távolba, de a tanítványokon már erőt vett az izgatottság, szinte egyszerre belefogtak az Énekek Énekébe és átszellemülten dalolva mentek tovább:

»Én kedvesem hangja ! . . . íme, ott jó . . .

Átugrik a hegyeken, szökdel a dombokon.«

A távoli hegyeket már ellepték a közelgő Szombat királynő bíborruhás futárjai, akik viőlászörös szőnyegeket teregettek a várva-várt fejedelmi Ara lábai elé. A tanítványok éneke egyre hangosabb lett:

»Én galambom a sziklák meredekein, bércek rejtekein,»

Oh láttasd a színedet, ó hallasd a hangodat,
Mert hangod oly édes és színed oly szép.«

Az egyre hevesebben hangzó ének hullámai magukkal ragadták a mestert és Lurja is halkán dalolni kezdett:

»Jövel a Libanonból, ó Menyasszony,

Jövel a Libanonból, siess felém

Amána csúcsáról, Senír és Hermon csúcsáról,

Oroszlánok hazájából, párducok hegyeiről «

A levegő lassan hűlni kezdett, az alkonyi szél átfújta a datolyafák lombjain és nehéz illatot sodort a mester és a tanítványok kipirult arcába. Lurja, mintha az Énekek Éneke és a balzsamos illatok elkábították volna, alig hallhatóan dalolta: »Mielőtt lehül a nap és futnak az árnyékok, Hadd menjek a mirhás hegyre, a tömjénes dombra.«

Amint lihegve a Száfedi-hegy csúcsára értek, gyönyörű látvány tárult kigyulladt szemeik elé. A hegy túlsó oldalán a Jordán és Genezáret síksága terült el. Gránátalma-, füge-, datolya- és sákomorafák sorai keskeny táblákra szeltek a völgyet, melynek közepén a Jordán siető hullámai hömpölyögtek, beolvadva délen a lombkoszorús Genezáteri tónak csodás csendességű vizébe. A víz tükrét vörösre festette az alkony bíbora és vörös fényben tündököltek a partokat szegélyező olivák és pálmák is, fejüket büszkén a lángoló ég felé emelve, mintha kitárt karokkal himnuszokat zengve várnák ők is a dicsőséges Szombat királynő megjelenését. Lurja és tanítványai elbűvölten a távolba meredve suttozták az Énekek Énekét:

»Elbűvöltél én testvérem. Arám,
 Elbűvöltél szemeidnek egyikével,
 Nyakad gyöngyeinek egyikével.«

A mester azonban felemelte a kezait és hallgatót intett. Ittasuk lelkével belemerült a Szombat szépségének látásába és káprázatos víziók közeledtek feléje.

Néhány percig mozdulatlanul állt a helyén, aztán reszkető hangon megszólalt:

— Testvéreim, a Kegyelem idejét látom közeledni. Talán a Szombatok Szombatja ez . . .

A tanítványok megremegtek a gyönyörűségtől, de egyikük sem mert kérdezni semmit. Szótlatlanul szegezték szemeiket mesterükre, mintha valami csodálatos kinyilatkoztatást várnának. Csak néhány perc múlva törte meg a szentséges csendet Lurja kedveltje, Vitai:

— Ó, mester, tárd fel előttünk a Szombatok Szombatjának titkát.

Lurja, mintha nem is hallotta volna a szavakat, mereven összekulcsolt kezekkel nézett körül. A méroni völgybe esett a tekintete, hol a távolban az esti félhomályban fellobogtak Ben-Jóchái sírboltjának fáklyái és körülök fehér ünneplőruhás hívek bólongtak imádkozva, mintha holtak fehér szellemei lebegnék körül a szentek sírját.

— Ha nem érzitek — fordult hirtelen a tanítványai felé kissé elszomorodva — ha nem látjátok a szemetekkel, ha nem halljátok a fületekkel, hiába mondanám el tinéktek.

—De nyisd meg, ó, mester a füleinket és vedd le a hályogot szemeinkről, ó, Izrael fénye!

—Hát nem látjátok, hogy a levegőég közelben és távolban tele van kigyulladt lángokkal, bolyongó fényekkel, gyógyulást és megváltást kereső lelkekkel?

—Én látom, látom, ó, mester, — lihegte Vitál, a tanítványok elseje.

—Te látod fiam, mert a te lelked egyenesen az ősi fényből sugárzott ki, a Teremtő trónusának magasából, a te lelkedhez nem tapadt a földi bűn salakja és nem homályosította el látását az ősi vétkek foltja. De akiinek a lelke régi és új bűnöktől terhes és nem tud a magasba emelkedni és nem bírja az örök fényt és fáradtan és elcsigázva hanyatlik a földre, a sárba, a pocsolóába...

És Lurja két karját lázasan felemelve folytatta:

— Mint végtelen tengereken sötét éjszakában bolyongó kis hajók, akik sóvárogva lesik, merre tűnik fel a világító torony, hogy feléje siessenek, csüggedten tévelyegnek szerteszét a világ óceánjain járó lelkek, nem találván az utat, hogy visszatérhessenek ősi hónukba, ahonnan elindulának, az örök fényesség és tiszta Világosság hónába. És bolyonganak és tévelyegnek és új ímeg új hullámok csapkodják és elborítják iszapal és salakkal és a szegény gyötört lelkek sírnak és nyöszörögnek és keresnek menedéket, míg végre megpillantamak a távolban egy magas tiszta lelket, a világító tornyot s feléje rajznak halá-

san és boldogon, hogy megtalálták az örökkévaló utat . . .

A mester feje fölött egy varjúcsapat keringett el, lassú halk szárnycsapkodással. Lurja felpillantott:

— Tévelygő lelkek ezek is talán. És látjátok ott a túlsó dombon egy őzike siet nyargalvást felénk, talán megváltást kereső, bolyongó lélek az is. Ott lenn a völgyben hullámszik a Jordán vize, bujdosó lelkeket visz talán a hullámok sodra a szent város felé, hogy megfürödjenek és megtisztuljanak: és felszállhassanak a magasságos Magasságba, ahová vágyakoznak, epekednek . . . Nem halljátok a lelkek dalát a zúgó vizekben, a lombok suttogásában, a madarak csicsérgésében, a levegő zümmögésében, a felhők futásában és villámai-ban? Szenvedő sebesült lelkek fájó éneke, akik rö-pülni szeretnének haza, fel a Lelkek Csarnokába, hogy beleolvadjanak a legmagasabb Lélekbe, amelyből elszakadtak ... És csak akkor lesz a világ megváltása teljes, ha a tévelygő lelkek mind megtisztulva térhetnek vissza a Legfelsőbb-höz, a szétfreccsent fények újra egyé egyesülnek és a világ lelke megtelik szombati nyugalommal, békével és kegyelemmel...

—És ez léssen a Szombatok Szombatja? — kérde Vítál türelmetlenül.

—A hétköznapi gondjai közt — folytatta Lurja — a jó cselekedetből kipattanó fényszikrák elillannak vagy átlátszatlan vastag ruhákba burkolózva elrejtőznek. És ha eljön a lelkek lobo-

gásának ideje, a Szombat királynő, a Sechina fogadásának szent pillanata, a lélek megfürdik a tisztulás tavában és a rejtőző fényszikrák is levetik ruhájukat és meztelenül villognak, lebegnek a fejek fölött. Ez a szombati fény, a szombati lélek. És boldog, akinek a feje fölött egész koszorú leng az összegyűjtött fényszikrákból és ragyog és tündököl, minit csillogó diadém az égen. Ezekről mondja az írás: „És az *igazak* tündökölni fognak, mint az egeknek ragyogása ...“ És a bolyongó lelkekre, az eltévedt szegény kicsiny lángok odavonzódnak, ahol »nagy fény ragyog, hol a láng magasan felcsap és viszi, ragadja magával az apró lángokat föl a Végtelenbe.

Lurja saját szavaitól megmámorosodva, ál ol elte Vitáit, majd jobb kezét a hű tanítvány vállára téve, néhány lépéssel előre indult:

— Jertek, testvéreim, hadd menjünk a Menyasszony elébe, hadd fogadjuk a Szombat szent színét . . .

Alkabicz, az ifjú költő reáismert e szavakban a maga szombati dalára és a mester lépteit követve, boldogan folytatta az éneket:

»Ébredj, ébredj, lobban lángod,
Ragyogd be a nagy világot,
Fel, dalolj, im' újra látod
Isten fénylő sugarát . . .«

A tanítványok körbe fogták a poétát és kórusban zengték a refrént:

»Jer fogadjuk, jó barát,
Szombatot a szép Arát«.

A szombati ének melódiája megtöltötte a levegőt, a túlsó parti dombokról halkán visszahangzottak a szavak és dallamok forró foszlányai.

— Itt a kegyelem ideje — szólalt meg remegő hangon Lurja. — Nadzsara fiam, zengd el te is a te szombati énekedet. Ha te dalolsz, megnyílnak az egek kapui és az angyalok lejönnek a mennyekből, hogy énekedben gyönyörködjenek.

Nadsara engedelmesen, a tanítvány ailiázatával hajtotta meg a fejét és társainak kísérő zümögése közben dalolta el szombati dalát. Lurja némán elmerengve hallgatta. Már az utolsó versszakot énekelték:

»Adj fényt Szentek .Szentélyének,
Hadd vigadjon test és lélek,
Csengjen, zengjen hálaének
S Jeruzsálem rengjen rája . . .«

A gileádi bérceken és messze a Tábor-hegy csúcsain mintha piros villámok cikáznának, véres kardok és szigonyok villannának a levegőben. A Básánt-hegység és a Libanon felől az alkonylángban lobogó felhők, 'mint tüzes paripákon szárguló seregek rohantak a Holttenger és az örök város felé.

Lurja hirtelen fölegyenesedve, lángoló szemekkel fordult a tanítványaihoz:

— Akartok eljönni velem Jeruzsálembe?

— Jeruzsálembe! — ujjongott Vítál. Induljunk!
Itt a kegyelem ideje!

—Jeruzsálemben! — ismételte forrón, szenvedélyesen Lurja. A távoli bérceken látom a koronás Királynőt és vele Isten örök glóriáját. Jeruzsálem felé mennek és felépül a Palota és helyreáll a Trónus és felragyog a régi dicsőség. íme itt a kegyelem ideje! Az egek feltáruznak, a lelkiek mind felmagasodnak, a bolyongó földi fények nagy világosságot látnak és utána futnak és lebegnek, mondván: „Föl, menjünk az Úr fényében!“ A Libanon orma kigyullad, Jeruzsálem foglya felkel a porból, Cion leánya leoldja bilincseit és felveszi ünneplő díszruháját. És felemeli szemeit és látja, íme gyermekei mind köréje sereglenek a távolokból és felragyog a szeme és ujjong a lelke, mondván: „Kik ezek, kik röpködnek, mint a felhők és imint a galambok fészkeik felé?“ A Szombatok Szombatja vár reánk Jeruzsálemben. Jertek, menjünk!

—Jeruzsálemben! — lelkendeztek a tanítványok és nekiindultak az egyre sűrűsödő, titokzatos félhomályba a mester után. Lurja megállt és mégegyszer körülnézett:

—Itt vagytok mindnyájan, gyermekeim? És veled mi van, Uzida fiam, miért reszketnek a térdeid?

A tanítvány szerényen és szomorúan válaszolt:

— Oh, mester, engedd, hogy előbb hazamenjek és elbúcsúzzam szerelmes, ifjú hitvesemtől, kivel még csak a Sátrak ünnepén ültem nászomat és ki talán kétségbe esnék miattam. Hiszen az út nagyon hosszú és éjjel veszedelmes is.

—Hosszú és veszedelmes? — lepődött meg Lurja. Ha akarjuk, egy pillanat alatt ott vagyunk és ha az Úr velünk, van-e kitől félnünk?

—De Száfedtől Jeruzsálemig, ó mester, három napi járás az út és immár leereszkedett az alkony sűrű homálya.

Lurja meghökkent.

Néhány pillanatig tétován, zavartam és fájdalmasan nézett körül. Mintha mély álomból ocsúdott volna föl. Úgy érezte, hogy csodálatos vízáéi egyszerre szétfoslottak a rideg szavaktól. Vége volt mindennek. A káprázó látomások helyén magas fekete hegyek emelkedtek a sötétségben. És Lurja két kezébe temette arcát és hangoosan zokogni kezdett.

— Menjünk, szent mesterem, — könyörgött Vitál, — a szomorúság elűzi a Seehina fényét és Jeruzsálemben a Szombatok Szombatja vár.

Lurja letörölte szemének könnyeit, szeretettel nézett hű tanítványára és csüggedten felelt:

— Már vége van, fiam. A kishitőség meggyilkolja a csodát . . . Ha mindnyájan akarjuk és hisszük, beteljesedett volna . . . De egy hitetlen megront ezer hívőt és visszatartja a világ megváltását ... A szentséges Ara, Királynők Királynője várt reánk és ő ifjú hitvese után áhítózott . . . Fejezzük be, fiaim, a péntekesteli imát és menjünk vissza a városba, Száfedbe . . .

KÜZDELEM A GONOSSZAL.

Még alig pitymallott a hajnal, mikor a kis Ábrám hirtelen felébredt, egyet-kettőt nyújtózkodott, aztán megdörzsölte a szemeit és álmosan körülnézett. Az ágya mellett a csupasz földön nagy mosdótál fehérlett és mellette hosszú kétfüles bögre, színültig tele vízzel. Ábrám összerázkódott, mintha a hideg víz végigsiklott volna átfűtött tagjain. Egy pillanatra a dunyhája alá bujt és behunyta szemeit. De ekkor maga előtt látta, amint a mester olvassa az iskolában a nagy könyvből, az Élet Útjából: „Végy erőt, mint oroslán, hogy felkelj reggel a Teremtőnek szolgálatára, hogy te légy a hajnal felébresztője“. És arra gondok, hogy iskolatársai talán már ott ülnek a nagy asztal körül és tanulnak és éppen ő lesz, aki szégyenszemre utoljára érkezik. No csak még egy pár pillanatilag — gondolta magában — és erős leszek én is mint egy oroslán. De ekkor már lelkifurdalásfélét kezdett érezni. Már mióta van ébren és még nem mondotta el a reggeli imát. És gyorsan agyába furakodtak anyjának szavai, hogy ébredés után azonnal öntse le a kezét és különösen az ujjakat, a körmök

tájékat, nehogy a gonosz lélek hozzáférközzék és megszállja. Egész éjjel, hogyha a gyermek lefekvés előtt ájtatosan imádkozik, ott örködnek körülötte a jóságos arkangyalok, jobbán Michael, balján Gábiel, előtte Ariel és feje fölött az Isten Glóriája. A kóbor gonosz szellemek hiába ólálkodnak reá a sötétben, még közeledni sem mernek az ágy felé. De a fölébredés után az égi seregek visszaröppennek a magasságos mennyekbe és akkor már tisztának kell letránie az embernek és imával hozzákapcsolódní a legfelsőbbhöz, hogy senki se árthasson néki.

Ábrám fel akart ugrani az ágyából, de úgy érezte, mintha valaki lenyomta volna a fejét erős kézzel a párnához. És Ábrámnak szívébe furcsa kísértő gondolatok rajzottak: Talán nem is igaz., amit anyja annyiszor mesélt neki. Talán nincsenek is gonosz szellemek és angyalok sem. Talán csak mese az egész, kis gyermekek számára, hogy tisztán tartsák a kezüket és reggelenként imádkozzanak. De ő már nagy fiú, nemsokára tizenhárom éves lesz, a „Törvény fia“ és ő erős, mint egy fiatal oroszlán és nem fél.

Meg fogja próbálni, felkel ma kézmosás nélkül és indul az iskolába és elmondja a többi fiúknak, hogy gyerekek, mese az egész!

Gyorsan levetette magáról a dunyhát és felült az ágyban.

Hirtelen hideg borzongás futott át a testén. Szemközt az ajtó magától kinyílt. Nem látott sem mögötte, sem belépni senkit. Csak mintha

valami szellő suhant volna be a félhomályban halkán és. amint láthatatlanul az ágy fele vonult, Abram tagjait hideg verejték öntötte el. Kiabálni akart, de akkor úgy érezte, hogy egy láthatatlan fagyos kéz reátapad a szájára. Különben hiába is kiabálna, úgyszincs otthon senkisésem. Az apja most úton van vásáron, az anyja meg ilyenkor megy csirkét vágatni a metszőhöz. És ennél a szónál úgy rémlett neki, mintha valaki hideg, éles kést tenne a nyakára. Sikoltani kezdett, de egyetlen hang sem; jött ki a torkából. Aléltan hátrahanyatiott és érezte, amint nyitott száján keresztül besurran a rossz szellem és megszállja a szívét, a tüdejét és egész bensejét, lefoglalja minden vércseppjét, minden idegszálát és cueki azt kell cselekednie, amit a rossz szellem reáparanosol. Szeretett volna mozdulatlanul az ágyban maradni, amíg az édes anyja hazajön, talán ő segíthet majd rajta. De a szellem mintha megfogta volna belülről, felültette, kiegyenesítette és felállította.

— Vedd fel a ruhádat és menjünk ki az utcára — parancsolt reá a szellem és Ábrám kényszerületen engedelmeskedett. Szinte öntudatlanul, eszméletlenül járt odakünn. Emberek haladtak el mellette szótlánul és ő nem ismert reájuk, nem tudta már a nevüket sem és nem merte őket megszólítani. Lassan a templom felé közeledett, hangos imák zúgtak feléje, Ábramot kimondhatatlan vágy szállta meg. Be akart menni, hogy ő is imádkozzék és kegyelmet, segítséget könyörög-

jön. De a rossz szellem belülről erősen megrántotta és hátra fordította.

Csak oda ne! — parancsolt rá rikácsoló, ijedt hangon — csak oda ne! Nem azért szálltam beléd, hogy most oda vezess abba a házba, amelynek a nevét nem szabad kiejtenem.

Ábrám nyöszörgött a fájdalomtól és lesújtottan visszafordult. Némán kanyarodott át az utcába, ahol az iskola állott. A kis tanterem ablakaiból még gyertyák halvány fénye pislogott kifelé. Benn kis fiúk ültek nagy könyvek fölé hajolva és tanulásuk, mint csodálatos csalogató ének dalama szállt Ábrám felé. Gyorsan odasietett az ablakhoz.

— Már megint olyan helyre vinnél, ahol ellenem törnek — szólalt meg bensejében a rossz szellem és hirtelen megrázta egész testét és hatalmas lendülettel és kegyetlen lökéssel az utca másik végére lódította.

Ábrám ájultan terült el a földön. Sokáig eszméletlenül fetrengett a sárban és amikor magához kezdett térná, érezte, hogy nem tehet többé semmit. Vakon kell engedelmeskednie a szellem akaratának és várni, amíg eltávozik belőle, vagy valami szent ember erőszakkal kiűzi. Ott hevert a földön és várta a szellem parancsát. A szellem azonban nyögni, nyöszörögni és jajgatni kezdett benne.

— Elérkezett az én imám ideje! Jaj nekem, jaj nekem! Még meddig kell elátkozva bolyon-

ganom a világban! Mikor jön az óra, megváltásomnak órája?

És odafordította Ábrám kezeit egy mellette fekvő hatalmas kőszikla felé. Ábrám megfogta és könnyedén kiszakította a földből, majd hányat feküdve fölemelte köt kezével a nagy követ és magasba lendítette, míg karjai egészen kiegyenesedtek, azután teljes erejével lecsapta a mellére, hogy az ütés hangja és a mellkas kongása messzire elhallatszott és megtöltötte a levegőt, mint óriási kallapács és üllő összeverődésének zúgása, miközben a szellem jajveszékelve kiáltotta a bensejében a gyónás imájának szavait.

— Vétkezénk, hűtlenkedénk, rablánk, rútságot beszélénk . . .

Mindegyik szót egy-egy ütés követte a hatalmas kővel, míg Ábrám ruhája összerongyolódott és csupasz melléből patakzott a vér. Az emberek összecsoódltek Ábrám köré és részvételle nézték a megszállt fiú vergődését.

— El kell hívni a szent rabbit — mondotta egy őszszakállú öreg.

A szellem könyörögni kezdett.

— Jaj, ne hívjátok őt. Hisz tőle futok, az ő színe elől menekülök.

Néhány perc múlva megérkezett a caddik. Egy darabig szótlantul nézte a tüneményt, aztán halk imát mormolva hajolt a fiú fölé. A szellem feljajdult:

— Ne bánts, ó, szent, hiszen már annyit szenvedtem!

A caddik parancsoló hangon szólt:

— Mondd meg a nevedet és anyád nevét, ki vagy, mi a bűnöd és távozz a fiú testéből. Akkor én imádkozom majd érted, hogy nyugalomra lelhess és a rontás angyalai ne üldözhesselek és ne bánthassanak többé.

A szellem ördögien felkacagott:

—Hát mi a te hatalmad, hogy te megmenthess engem? Ezerszer tízezer rontó szellem Leselkedik reám, hogy kiszálljak a fiú tiszta testéből, amelyhez ők nem közeledhetnek. És ha elhagyom ezt a biztos menedéket, akkor újra hajszolni kezdenek, gyötörnek és kínoznak, parittyába tesznek és dobálnak a világ egyik végétől a másik végére és jönnek e gonosz démonok, miket bűneimmel én magam teremtettem és arcomba csapnak és ostoroznak és kergetnek szakadatlanul. Hogyan akarnál te engem megmenteni e rettenetes sereggel szemben?

—Fogjátok meg és hozzátok a templomba — intett a caddik a körülötte állóknak. De senki sem mert a fiúhoz hozányulni.

—Simeon és Chájim, fogjátok meg és hozzátok a templomba — ismételte a caddik szigorúan.

A tanítványok némám szót fogadtak és reszketve odaléptek Ábrámhoz. A fiú vergődni kezdett, hánytavetette magát, hörögve, nyögdecselve, miközben a rossz lélek újra megszólalt a hánykódó testben.

— Ha kényszeríteni fogtok, hogy eltávozzam e

testből, megölöm. A torkán keresztül megyek ki belőle és megfojtom.

A caddik ridegen reámordult:

— Parancsolom, hogy távozz belőle bal lábának kis ujján keresztül, hogy semmi kár ne essék rajta.

A szellem, mintha összekuporodott volna a fiú testében, nem mozdult.

— Kötözzétek» meg és gyerünk! — szólt a caddik.

Simeon és Chájim engedelmeskedtek. A menet megindult. Elül a caddik, mellette az Ábramot vivő tanítványok, utánuk nagy tömeg, gyülevész nép, férfiak, asszonyok, gyerekek.

Az elsötétített nagy templom, amelyet csak hét hosszú gyertyaszál világított meg, pár pillanat alatt megtelt. A hét gyertyát hét fehér haiotasruhás öreg tartotta kezében fent a Frigyszekrény előtt.

A megkötözött fiút föltették az emelvényre a Frigyládaival szemben. Ábrám lesütötte a szemeit, a szellem nem engedte, hogy a szent Frigyládra nézzen.

— Nyissátok ki a szekrényt! riogott a caddik parancsa.

Ebben a pillanatban rettentő sikoly szakadt ki Ábrám szájából.

— Irgalmazzatok, könyörüljétek, — könyörgött a szellem, — ti irgalmasok vagytok és sajnáljátok ezt az ártatlan fiút, aki csak egyszer vétkezett, miért nem sajnáltok engem az én megbánt

bűneim iszonyatos seregével, miért adtok vissza borzalmas kínzóim kezébe?

— Távozz belőle békében — felelt a caddik lány, megindult hangon — és mi mindennap tanulni és imádkozni fogunk ezen a szent helyen te érted, alamizsnát osztogatunk a te üdvödért, kimérjük a temetőt gyertyaszálakkal és a gyertyákat a te megváltásodért fogjuk meggyújtani a templomban, a Teremtő meg fogja bocsátani a vétkeidet és örök nyugalomba fogad oltalmának szárnyai alá. Távozz békében!

—Legalább tizenkét hónapig hagyjatok meg — kérlete a szellem. Addig nem távozhatom.

—Vegyétek hát ki a Tórákat és vigyétek körbe!
— kiáltotta a caddik.

Fehér jomkipuri köntösbe öltözött és fehér átverőbe burkolt alakok siettek a Frigyládához, kivették a szent tekercseket és a lobogó hosszú ünnepi gyertyát vivő öregektől kísérve körüljárták az emelvényt, amelyen Ábrám gyötrődve vonaglott. A szellem folyton elfordította a fiú arcát a Tóráktól és a szent körmenet előtt rejtőzve, hördülve, jajongva forgott maga körül az emelvényen, mint egy meglendített elvarázsolt motolla.

Hétszer mentek az emelvény körül a szent Tórákkal és a szellem ereje egyre hanyatlott. A fiú nyugodtabb lett.

— Csak tizenkét napig hagyjatok — könyörgött alázatos síró hangon.

A szent menet megállott.

—Legalább tizenkét óráig irgalmaztatok még — esedezett a szellem.

—Esküdj meg a Mindenható Istenre — kiáltott reá a caddik —, hogy tizenkét óra múlva eltávozol a fiú testéből és senkiben sem tesztel kárt sem itt ebben a templomban, sem odakünn az utcán. Esküdj meg a Mindenható Istenre!

—Ó jaj nekem! — siránkozott a szellem. — Én Sámuel, Rachel bűnös fia, én nem mondhatom ki ezt a szót. Ó, ha kimondhatnám, nem volna a gonosz démonoknak hatalma fölöttem. Imádkoztatok érettem és könyörögjete a megváltásomért.

A szellem fuldokolva, rángatózva, zokogni kezdett és az egész templom zokogott a megindulástói és szánalomtól.

A caddik mélyen behajtotta a fejét a Frigyszekrénybe és halkán suttogta a kimondhatatlan, feloldó szent neveket. Aztán hirtelen előre fordult:

— Oltsátok el a gyertyákat és fújjátok meg a Sófárokat!

A hét gyertya egyszerre elaludt és hét Sófár félelmetes hangja bűgött a sötét templomban.

Minden szív reszketett, minden lélek remegett a félelemtől. Most már távoznia kell a szellemnek. Szent Isten, Világ Ura! Csak ne történjen semmi baj!

Hirtelen mintha egy vékony fénysáv villant volna át a sötétségen az emelvényről az ablak

felé. Az ablak üvege megrecscent és csörömpölve hullott le a templom padjára . . .

A csörömpölés zajára a kis Ábrám felébredt és felugrott az ágyából. Gyorsan a fejéhez kapott. Álom volt-e, káprázat, vagy csakugyan csuda történt volna? Az ágya előtt még ott fehérlett a nagy mosdótál és mellette a hosszú kétfüles bögre, színültig tele vízzel. Ábrám sietve fogta a bögrét, leöntötte a kezét, megtörülközött a lepedőbe, aztán elmondotta áhítattal a felébredés imáját, hálálkodva az örökké élő mindenható Királynak, hogy visszaadta beléje a lelket végtelen irgalmában.

Azután felöltözött és elsietett az iskolába, ahol társai kis kárörömmel fogadták:

— No, szorgalmas Ábrám, most az egyszer te is lekéstél . . .

A NÓTÁS SZENT.

Szombat harmadik lakomájánál, a titokzatos Sesti félhomályban, mikor az égi Csatornák megnyílnak és a tiszta lelkekre csodálatos látomások omlanak alá, a lublini caddik egyszer így szók a körülötte ülő hívekhez:

— A magyarok országában nagy fény gyulladt ki, vakító ragyogású csillag, amelynek világossága a Teremtés tiszta napjaiból ered ... És másnap elindult két hívő megkeresni a rejtett csillagot.

Sokáig kóborogtak az országban, míg végre meghallották, hogy a fény, amely után epedeznek, Nagykállóban ragyog. Elindultak tehát oda és a Peszach-ünnepeket megelőző napon megérkeztek a kis városkába.

Mikor a rabbi udvara felé közeledtek, ének és zeneszó ütötte meg a fülüket. Elcsodálkoztak. Csak nem tart a Púrim Nagykállóban egészen Peszachig! Közelebb értek és akkor megérthették már a dal szövegét is:

»Midón Izrael kivonult Egyiptomból,
Jákob háza idegen nép közül. . .«

— Peszachi zsoltár ez, gondolták a zarándok Ohászidok és beléptek az udvarra.

A rabbi háza egészen föl volt forgatva. A

kállói caddik otthon sütötte a pászkáját, még pedig csupa zsidó férfiak segítségével. Künn a tüzelőfával teibrakott udvaron Reb Chájim Nachman, az őszszakállú talmudista mosogatta az edényeket, miket ötpercenként váltogattak, nehogy a falaikra tapadó tészta kelésnek induljon. Bent a szobában az egyik sarokban a tóraíró Reb Cbezel gyúrta a tésztát, hosszú fekete szakállát és haját fehérre festette a lisztpor. A hosszú asztal körül a község legtiszteletreméltóbb emberei álltak és görnyedt háttal hajlongva nyújtották, lapították a kiosztott tésztadarabokat. Serényen sürgő-forgó, hosszútincsű kis fiúk hordták a kész pászkákat a szurkaiéhoz, aki néhányszor végigjáratta a papírvékonyosságú Lepényeken a nehéz vasszurkálót, hogy fel ne hólyagozzanak, és innét aztán ferge sietséggel vitték a fiúk a kemencéhez, ahol fehér, bőujjú ingben, kis fehér sapkával a fején maga a Rabbi ült. A caddik mosolyogva nyújtja az érkező gyerekek felé a hosszú vékony rudat, amelyre azok ügyesen ráeresztik a nyújtófáról a pászkát. A kemencéből kicsapó izzó fény megvilágította a caddik lángoló arcát és nagy fehér homlokát, amelyen csillogó veritékcseppek gyöngyöztek. A sok nyújtófa csapkodását, a szurkálóvas zörgését és a tüzelőfát hordó fiúk dörömbölését elnyelte az áhítatos sütőmunkások éneke, amely a caddik buzdítására egyre hangosabb és egyre tüzesebb lett. A dalokat mindig a caddik kezdte és a kemence mellől mint tüzes szikrák röppentek a nóta sugarai szerteszét, míg végre az

egész terein, a konyha és az udvar is lobogott a dalok fényétől. Az egyik sarokban három zsidó muzsikuskísérte az éneket hegedűvel, cimbalommal és furulyaszóval.

»Azt mondják a népek között,
Csodát művelt velünk Istene.

És a pászka nyúlt a nyújtófák ritmikus mozgásaira, amelyek önkénytelenül a zene ütemeihez alkalmazkodtak.

Az idegen chászidok ámulva álltak meg a küszöb előtt. Ilyen pászkasütést még nem láttak sehol.

Reb Chájim Nachman, aki lázas sietséggel dörzsölte az edényeket, csak néhány perc múlva vedé észre a két idegent. Ekkor gyorsan megtörölte a jobb kezét és az idegenek felé nyújtotta üdvözlésre:

— Sálóm! Hová valók vagytok?

—Lublinból.

—És hová mentek?

—Itt akarunk maradni a Peszachre a rebbenek

—Mikor mentetek el hazulról?

Az idegenek türelmetlenül félbeszakítottak a kérdéseket. Szerették volna már látni a caddikot, akiért ezt a hosszú utat megtették.

— Hol van most a ti rabbitok? — kérdezték.

Az öreg Chajim Nachman odamutatott nagyujjával a kemence előtt ülő férfúura, aki épp akkor homloka verítékét törölte le széles ingujjával.

— Hiszen idegen ruhát visel? — kérdezte meglepetten az egyik chászid.

— Az nem idegen ruha, magyar ruha az — felelt büszkén az öreg Chajim Nachman. Jár különben a mi rabbink sokszor otthon egy szál ingben is, persze földigérőben és patyolatfehérben, mert gyöngé teste olykor nem bírja el a ruhát. Látnátok csak ilyenkor!... Olyan lehetett Ádám az Édenkertben a bűnbeesés előtt . . .

Közben az egyik téstagyúrástól a másikig néhány percre félbeszakították a munkát, a hívek kört fontak a caddik köré és valamennyien a zoltár ütemére táncra perdültek.

—Nini, milyen szépen táncol! — jegyezte meg az idegen.

—Mintha legény korában leányokkal táncolt volna — tette hozzá a másik.

—Reb Chajim Nachman lelkesedve felelt:

—Látnátok csak, hogy táncol a lakodalmon! Odaáll a cigányok elé, huzatja magának a *nótát* és úgy táncol, hogy az összegyűlt fiatalság, a legények és leányok mind megfedkeznek egymásról és ahelyett, hogy együtt táncal vétkezének, állnak és csak a rabbit bámulják . . .

—Ezért is teszi ezt — szólt közbe a caddik egy másik híve, aki közben kíváncsian az idegekhez közeledett.

Ebben a percben odabent új nóta zendült föl. De ennek a szövege már nem Dávid zoltárai-ból való volt, hanem azokból a szomorú bús magyar énekekből, amiket a csontos kalabérú és drága lódingú leventék énekeltek künn a szabad ég alatt:

»Jaj régi szép
Magyar nép
Az ellenség téged mikép
Szaggat és tép! . . .«

A két idegen csodálkozva nézett egymásra. De Reb Chajim Nachman megmagyarázta nekik, hogy a kallói rabbi a legszentebb ünnepeken is szokott magyar nótákat énekelni, mert azt mondja, a magyarok sorsa hasonlatos a zsidókéhoz . . .

Mikor a pászkasütésnek vége volt, a caddik felemelkedett, letörölte a homlokáról a verítéket, megmosta arcát és kezeit és indult kifefő. A hívek utána.

— Bizonyára a szent fürdőbe megy a caddik — mondták az idegenek lassan utána tipegve — hiszen nemsokára beköszönt az ünnep!

Csalódtak. A caddik kifelé tartott a kerti ösvényen a rétek felé. Kunt már virágoztak a fák és a napsugarak már sűrű lombokon keresztül szűrődtek le a nagy rétre, amelynek zöld selyem szőnyegét lilás kikiricsek tarkították. A napsütéses tavaszi levegő csendjét csak a madarak éneke és egy pásztorfiú tilinkója rezegettette meg. A caddik megállt a rét közepében és lihegve szívta magába a friss tavaszi illatot:

— Milyen gyönyörűség itt a levegőben fürödni, milyen gyönyörűség itt dalokban fürösztetni a lelket . . . A legszentebb fürdő ez . . .

A kis pásztorfiú hazafelé kezdett ballagni és tilinkóját fújva közeledett a rabbi felé. A caddik magához intette:

—Fújd el nekem fiam újra azt a nótát — szóit kérő hangon. A kis pásztorfiú megilletődve ismetelte a nótát. A caddik gyönyörködve hallgatta. Majd mélyen a fiú szemébe nézve szólt:

—Szent dal ez, fiam. Olyan, mint az Énekek Éneke, fújd el csak még egyszer . . .

A kis fiú mintha a caddik éles pillantásától megzavarodott volna, hiába próbálgatta a tilinkóját Mintha megakadt volna benne a hang. Többször is belekezdett a nótába, de hiába . . .

— Add hát ide — szólt a caddik — és elvette a tilinkót a fiútól és fújni kezdte a nótát. A Mgy tavaszi szellő fuvalta lecsendesült, a lombok susogása elhalt, a kikiricsek kidugták a fejüket, a madarak némán kuporogtak a fákon, tágranyitott szemekkel hallgatták a szent férfiú nótáját.

Alkonyodott. A caddik könnyes szemekkel adta vissza a tilinkót az elfelejtett nótáért búsuló kis pásztorfiúnak és megindult a templomba.

A peszachi esti imát a caddik a kis pásztorfiú tilinkós nótájának dallamára énekelte el és amint az előimádkozóemelvény előtt dalolt, a hívek mind halkán vele zümmögték az éneket, minden lélek megtelt az új melódiával és köröskörül a lobogó gyertyaszálak, mintha az új dal ritmusára mozgatták volna lángoló fejüket . . .

Mikor leszállt az éj, az őrizet éje, amelyben a kártevő démonok elrejtőznek és csak Elijáhu lelke bolyong Izrael fiainak házai között, a kallói caddik háza olyan volt, mintha átvarázsolták volna. Mindenütt ünnepi tisztaság csillogott. Az

asztalon, amelyen még délben kemény nyújtófák csapkodták a vékony tészta, most hófehér abrosz volt és rajta sok fehér teríték. A közepén nagy tizenkétágú gyertyatartó fénylett, megvilágítva a caddik arcát, de szelídebben mint délben a kemence lángja. Fönt az asztalfőnél fehérpárnás kereveten oldalt dülve ült fehér ünnepi ruhában a caddik, az asztal körül néhány idegen.

A lubldni chászidok türelmetlenül várták, mikor hallanak majd a caddik ajkairól mély tóras szavakat vagy kabbalás titkokat. De hiába. A szederestének már majdnem vége volt és itt sem hallottak egyebet, mint dalokat és énekeket. Héber zsoltárokat és magyar nótákat váltogatva. A Hágádat is valami csodálatos lágy melódiára dalolta végig a caddik. Még az egyiptomiak tíz csapásának történetére is volt valami mély, sajnálkozó és megindító melódiája . . .

— No ide hiába jöttünk — gondolták magukban a lubliniak — és már nem is vártak többé csodát.

Éppen éjfél ütött az óra, amikor a kallói caddik elérkezett ahhoz az imához, melynél Izrael házaiban megnyílnak az ajtók, hogy fogadják Elijáhu belépő szellemét. A caddik maga kelt fel és kinyitotta az utcára nyíló ajtót.

— Áldott legyen, ki jön Isten nevében!

Alig hangzott el a caddik üdvözlése, mikor az ünneplők ámuló meglepetésére, hirtelen a szobába lépett egy különös, szikáralakú, fehér szőrös suzába burkolt, pásztorbotos, ősz paraszt. Mereven,

magábamerülő szemekkel tett néhány lépést előre.

— Áldott legyen, ki jön Isten nevében — ismételte a caddik és megfogta a jövevényt a kezénél és odavezette az asztalhoz.

Az asztal körül ülők megrémültek. Félték a rejtélyes éjféli vendégtől, azután attól is tartottak, hogy hátha megérinti kezével az ünnepi bort.

Az öreg pásztor szótlanul leült a caddik mellé, azután egyenesen az asztal közepére nyúlt, ahol egy nagy ezüst serleg állott csordultig tele borral.

— Elijáhu serlege! Elijáhu serlege! — riadtak fel egyszerre köröskörül — és mindnyájan felugráltak a helyeikről.

Az öreg pásztor gyorsan felhajtotta a bort a nagy serlegből, azután felállott, mintha távozni készülné.

— Dalolj legalább egy szép nótát! — szólalt meg a caddik, aki nyugodtan nézte a történeteiket és híveit is nyugalomra intette.

Az öreg pásztor nem felelt, csak menni készült, A caddik könyörgő hangon kérlelte tovább:

— Oh, ne hagyd el a házamat dal nélkül!

— Jól van hát, hadd legyen, — szólalt meg végre az ősz pásztor és hangja mintha túlvilágiasan csengene — eldalolom a te nótádat, amit ma a tilinkós fiútól elvettél és megszenteltél. Azután rátette a jobb kezét a caddik vállaira:

— Csakhogy te is dalolj ám velem!

És a caddik és a pásztor reázendítettek együtt a szomorú bús nótára:

Szól a kakas már,
Majd megvirrad már —
Zöld erdőben, sík mezőben
Sétál egy madár.

Micsoda madár?!
Micsoda madár?!
Aranyszájú, aranylábú.
Engem oda vár.

Várj madár, várj!
Várj madár, várj!
Ha az Isten néked rendelt,
Tied leszek már.

Az asztal körüli ülők mind elandalodtak a szomorú nótától és nem vették észre, hogy a titokzatos pásztor hirtelen eltűnt.

A caddik pedig halkán bús hangon ismételte a nótát héber betoldásokkal a Szentélynek és Cion városának felépüléséről és a Megváltásnak ujjongó daliáiról:

Szól a kakas már,
Majd megvirrad már.
Jibone hamikdos, ir Cion temalle
Mikor lesz az már ?
Vesom nosir sir chodos uvirnono náále,
Ideje volna már !

Mikor a két zarándokló chaszid hazajött Lublinba és nagy csalódással meséltek a nagykállói tapasztalatokról, a lublini caddik lelkesen mondotta:

— Senki sem járt még oly közel Elijáhu próféta szelleméhez, mint a nagykállói. Az ő lelke a Dalok Csarnokából való és minden szent cselekedet dallá változik nála. Énekkel és dallal szolgálja ő az Egyetlenegyet, aki dalok szárnyán közeledik hozzá, hogy gyönyörködjék az ő hűséges szent szolgájában.

A TALMUDISTA LEÁNY

Az egész világ tudja, hogy a belzi caddikot szemelték ki az égiek a szent végzésre, hogy mint messiás lépjen fel és megváltsa a világot. A szentségnek és tisztaságnak olyan magasságos magaslataira emelkedett az ő lelke, hogy az éngyalai is irigykedve tekintettek le reá. Már már el is következett volna a megváltás boldogságos ideje és a világ szenvedései egyszerre véget értek volna mind. De ekkor beleavatkozott a ddiogba a Sátán, akinek tudvavő, hogy legnagyobb gyönyörűsége az emberek szenvedése. A Sátán meg is hiúsította idejekorán a világ megváltásának isteni tervét és ennek szomorú története a következő.

Messze Fehér Oroszországban, a homokos Litvániában, ahol a gyermekek, amint tudjuk, már a bölcsőben kezdik tanulni a talmudot és ahol, amint szintén mindenki tudja, a világ legnagyobb talmudistái úgy nőnek ki a chéderekből és jesivákból, mint a réten a fű, vagy a kikerics, — élt egy leány, aki olyan gyönyörű szép volt, hogy szépségét leírni emberi nyelv nem is tudná; talán csak Salamon király írhatta volna le méltóan, aki a szent Énekek Énekét tudta dalolni Sulamithról, de ezt is csak azért, mert az isteni

szellem ihlette meg őt és mert Sulamith nem is volt hús- és vérből való júdeai leány, hanem Izraelnek lelke, akinek kedvese nem földi fejedelem, hanem maga a Királyok Királya, áldásuk az ő neve. Am ennek a leánynak nemcsak a szépsége volt messze országokban híres, hanem a talmudtudománya is, pedig a talmudtudós asszonyok nem is olyan ritkák Litvániában. Ez a leány azonban valósággal női Gaon volt. Gyermekkorától fogva valami csodálatos tudás-szomjúság égett lelkében. Egész nap, reggeltől estig ottmaradt a szobában egyetlen és anyátlan kis öccse mellett, akit egy nagy talmudista lángész tanított, és miközben a fiú belehatolt a talmud és a régi szent írások titkaiba, ő is hallgatta az oktatást és együtt haladt az öccsével fokról fokra, egyre feljebb és feljebb, míglen ha a mester valami olyan súlyos kérdést adott fel, amire a fiú már felelni nem tudott, a leány csodálatos leleménnyel fejtette meg a nehéz feladatot és az egész város népe, apraja, nagyja, tudósa, tudatlanja csodájára járt a gyönyörűséges talmudista leánynak.

A tüneményes leány híre aztán nemsokára terjedni kezdett városról városra, faluról falura, míg megtelt nevével az egész ország. Sőt voltak, akik hallottak már róla messze idegen országokban is.

A leány atyja meghalt és gazdag örökséget hagyott két árva gyermekére. A fiú bevárta tizennyolcadik életévét, aztán követte az írás szavát és megházasodott, a leány pedig egyedül

maradt és még tökéletesebbé tette isteni tudományát. Amikor pedig úgy érezte magában, hogy most már a legnagyobbakkal is mérkőzhetne, hosszú útra indult, hogy megismerkedjék a világ legelső talmudistáival. Városról városra utazott és mindenütt nagy ünnepekkel fogadták. A legnagyobb talmudisták felkeresték, vitába elegyedtek vele és csodálták tudásának mérhetetlen mélységeit. Nem volt kérdés, amire ne tudott volna azonnal felelni és ha ő adott fel egy kérdést, sötéten és némán álltak meg előtte a talmud világító oszlopai.

Útjában aztán elkerült a leány Belzbe, ahol epedve vágyakozott megismerni a világhírű nagy caddikot, a Gólusznak messzeragyogó szent fátylóját. De a caddik, aki soha idegen nő arcába nem nézett, megizente neki, hogy nem akar vele beszélni, sőt a híveinek is meghagyta, hogy ne bocsátkozzanak szóba az idegen leánnyal, a tanítványainak pedig a legszigorúbban megparancsolta, hogy a talnudista nőt kerüljék.

— A talmud gyöngyei nem női ékszerek, szólt a jesiva ifjai előtt. Vigyázzatok, hogy ne kerüljetez kísértésbe.

És a jesiva ifjai kerülve kerültek a rejtélyes idegen leányt és nem is mertek feléje közeledni sem. Csak egy ifjú volt, akit a tudás szomja már rég nyugtalanított egy különös fejtörős nagy kérdés miatt és mert a Tórához való szeretete nagyobb volt a lelkében még a mestere szavának tiszteletén él is, elment titokban a leányhoz, hogy

feladja neki az érthetetlen talmudi rejtélyt. A leány könnyedén megfelelt a kérdésre és az ifjú sugárzó arccal sietett haza. A caddiknak nem szólt semmit, de a társai közül mégis csak elárulta a dolgot egynéhánynak. A talmudista ifjak aztán egyenként, titokban belopóztak a leányhoz és ki-ki előadta neki az ő legnehezebb kérdését és boldogan távoztak a feleletekkel, magukkal vive azokat a csodálatos kérdéseket is, amelyeket a leány adott fel nekik, hogy gondolkozzanak rajtuk, vagy kérjenek reájuk feleleteket mesterüktől, a nagy caddiktól.

Mikor a caddik másnap magyarázni kezdte tanítványainak a talmudot, egymásután többen a legmélyebb fogású kérdésekkel kezdték ostromolni. A caddiknak elállt a lélekezete az ámulattól. Ilyen éleselméjű kérdéseket még sohasem intéztek hozzá azelőtt. Mikor aztán vállalni kezdte a tanítványait, a jesiva fiai félve beismerték, hogy nem tudták fékezni tudásszomjukat és titokban meglátogatták a talmudista leányt és tőle hallották ezeket a tengermélységű kérdéseket is, amikre, hiába törték a fejüket, nem tudtak neki felelni.

—És nem vitt benneteket kísértésbe a leányszépsége? — kérdezte szigorúan a caddik.

—Olyan égi gyönyörűség hallgatni az ő ajkáról folyó szent Tórárt — felelt lelkesen a jesiva feje —, olyan magasságokba ragad az ő ragyogó szelleme, hogy semmiféle testi gondolat nem férközhet hozzá.

A caddik sokáig, sokáig gondolkodott és kuttatta a régi könyveket. És minthogy még harmadnapra sem tudott megfelelni a tanítványaitól hallott kérdésekre, most már ő is égett a vágytól, hogy a feleleteket hallja.

—MenjeteK hát hozzá és mondjátok meg neki, én kéretem, hogy adja meg a feladott kérdésekre a feleletet.

—De vigyázzatok, tette hozzá a caddik szeliden, vigyázzatok, hogy mindig legalább ketten legyetek nála együtt, hogy át ne hágjátok a bölcsök tilalmát, mert nem szabad idegen nővel egyedül maradni.

Az ifjak szomorúan jöttek vissza és jelentették a caddiknak: a leány azt üzente, hogy ő csak személyesen mondja el neki a feleleteket, minthogy úgyls már régen epedve vágyik megismerni Izrael fényét, a talmud tengerének világítótornyát. Ha tehát a caddik hallani akarja a magyarázatokat, fogadja öt az otthonában.

A caddik lelkében sokáig viaskodott egymással a tudás után sóvárgó vágy és az idegen nőtől való félelem. Hiszen még sohasem beszélt más nővel, mint a hitvesével és azzal is csak a legszükségesebbet. Ne szaporítsd a szót a nővel, mondják a bölcsök, még a feleségeddel sem, hát még idegennel. De a Tóra titkaiba elmélyedni a legnagyobb jócselekedet. Megfejteti egy rejtélyes helyet, lelket önteni egy holt szóba, feltárni a szent Írások rejtelmeit — a legszentebb isteni parancs. Végre gyözedelmeskedett a caddik lelkében a Tóra szere-

tete és megizente a leánynak, hogy jöjjön el hozzá és kész személyesen meghallgatni a feleleteit.

Mikor a leány belépett a caddik nagy szobájába, a caddik hívei és jesivatanítványai elbűvölve felejtették szemüket a tüneményes szépségű teremtéren, csak a caddik nem emelte fel a szempilláit. Mereven, lesütött szemekkel ült a helyén és várt, amíg a leány megszólal.

Mint égi csengetyű csengett a leány hangja, amikor a titokzatos talmudi kérdéseket egymásután csodás könnyűséggel megfejtette. Az egész terem megtelt a Tóra izzótűző levegőjével és senki sem mert egyetlen szóval sem közbeszólni. A caddik maga is, mintha elandalodott volna a gyönyörűségtől, mozdulatlanul hallgatta végig a leány előadását és csak amikor hirtelen befejezte, szólalt meg lágy hangon:

—Még az utolsó kérdésre nem adtad meg a feleletet, leányom, pedig az a legmélyesebb és azt vágytam legjobban meghallani.

—Azt az egyet, felelt a leány, mert csak a legnagyobbaknak való, csak úgy mondhatom el, ha senki más nem hallja.

Az egész termen végigszáguldozott a meglepetés, A hívek és az ifjak kérdő tekintetet vetettek egymásra.

— Vajjón mit fog most a caddik csinálni?

A caddik lelke azonban már egészen el volt merülve a Tóra mélységeinek gyönyörűségében és önfeledten mondotta:

— Hát akkor menjen ki mindenki!

A caddik nagy szobája néhány pillanat alatt kiürült. Közben felhangzott itt-ott a csodálkozás:

—Hiszen nem szabad egyedül maradni? . . .

—A Tóra oltalmat ad, — nyugtatta meg a ki-felé tolakodó szomszédja.

És a caddik egyedül maradt benn az idegen leánnyal.

Szomjazó ajka mohón szívta magába a csodálatos leány ajkáról áradó szent titkokat, minden szava úgy zengeti a fülébe, mintha mennyei angyalok hárfáéneke volna. Lelkébe, szívébe, egész lényébe valami égi gyönyörűség zsongott át és nem tudta magát többé visszatartani, hogy egy pillanatra fel ne tekintsen a csodás lényre, ahonnan a csodás hang árad feléje.

És amint a gyönyörű leányra nézett, egy pillanatra úgy érezte, hogy a leány ajkáról áradó Tóra illatába belevegyül a leány szájának kábító balzsamos lehellere . . .

A caddik megdöbbenve összerázkódott. Hirtelen felállt, odafutott az ajtóhoz, gyorsan felszakította és szinte kérlelő hangon kiáltotta:

— Tanítványaim és híveim: jertek be!

. . . És akik mélyebben tudnak belelátni a világ folyásába, tudják, hogy ez az egész dolog a Sátán műve volt, aki csakis a Tóra erejével tudta a belzi caddikot egy ilyen kis bűnbe sodorni, hogy elüsse őt a messiástól, a szenvedő világot pedig a várva várt megváltástól.

A BAAL-SEM HALÁLA.

Halála előtt évekig már csak nagy erőlködéssel bírta visszatartani a lelkét, hogy fel ne röpphenjen az égbe, a Lelkek Csarnokába. Valahányszor imába fogott és lelkének szárnyai bontakozna kezdtek, hogy lendületet vegyenek a magasba, mindig erőt vett rajta a vágy, hogy felszálljon a tíz Szefirán keresztül a Koronáig, hogy újra egyesüljön eredeti forrásával, az isteni Dicsfénnel, amely az idők elején kisugározta. A teste ilyenkor összeroskadt és a hívek rémülten nézték a caddik tiszta testének vergődését, felémelték és az ágyba fektették. De nemsokára magához tért, felegyenesedett és elmondta reszkető hangon, milyen látomások tárultak eléje, míg a lelke a magasságokban bolyongott . . .

Egyszer már majdnem örökre elszakadt a lelke a testétől. Jomkipur este volt, a caddik, bár nagyon gyengélkedett, most is maga akarta előimádkozni a Kol-Nidrét, mert látta, hogy az ítélet, amelyet fent Izrael fiaira kimondani készülnek, nagyon súlyos és irgalmatlan és ezt meg kellett akadályozni. De alig imádkozott egynéhány mondatot, alig próbálta összekötni a gondolatát az első Szefirával, lelkét már felvonzotta a Végtelen és repült, repült feljebb és feljebb és mikor ama Csarnok elé ért, hallotta, amint a lel-

kek örömben olvadva, gyönyörtől reszketve susogták egymásnak:

— Jön a Bal-Sem, köztünk lesz a Bal-Sem is már!

A tiszta lélek azonban tovább szállt, feljebb, feljebb, hogy a tündöklő korona sugaraiba olvadjon . . . De akkor az Élet fájának lombjai közül, a Madárfészekből dal zendült feléje, a Messiás lelkének a dala volt ..., magához csábította a Baal-Sem lelkét és amikor elébe ért, kinyilatkoztatta, hogy az ítélet enyhülni fog, de még nincs itt az ideje az ő felköltözésének, szálljon csak vissza a földre és terjessze a tanait, a lélektisztító szent titkokat, mert addig nem valósulhat meg a Megváltás ideje, amíg az összes lelkek meg nem tisztulnak . . .

És a lélek engedelmeskedett. A Baal-Sem magához tért és alig hallható hangon tovább folytatta a Kol-Nidrét ... A hívek pedig tudták, hogy a Baal-Sem nem is halhat meg az Engesztelés napján, hiszen neki nincsen bűne ...

Harmadnapra a Szombat első lakomájánál a Baal-Sem a lélek és Isten egyesüléséről beszélt, ami nagyobb gyönyör, mint vőlegény és ara egyesülése ... És ki ne tudta volna, hogy ezeket a titkokat akkor hallotta odafent . . .

Még néhány hónapot kellett a lelkének: a földön töltenie. De ezek a hónapok tele voltak termékenységgel és kegyelemmel. A caddik már nem hagyta el a szobáját és a hívek mindig körülötte állottak és hallgatták a szavait. Egész héten keveset beszélt, de a Szombat harmadik

lakomájánál, alkonyatkor, amikor nem volt sem nappal, sem éjjel, mindig nagy titkokat nyilatkoztatott ki; boldog, aki hallotta.

— Tele van a föld az ő dicsőségével“, mondja az írás. Minden tele van Istennel és Isten mindenben van, még a gonosz vágyban, a vétkes cselekedetben is. De a bűn fáj neki és ez a Sechina szenvedése . . . Sokszor azonban elrejtőzik . . . Látjátok, már hideg van odakint, a levelek lehullottak, a virágok elhervadtak, a madarak elnémultak, s a kis patak befagyott, mert a Király elrejtőzött, az udvar elvonult és vele elköltözött az öröm, a vígság, és a fény ... De csak a fák, virágok, madarak és a patak elől rejtőzhet el, mert azoknak nincs gondolatuk. Az ember azonban maga elé képzei, lelke elé varázsolja mindig és ami a gondolatban él, az az igazi élet és csak az él, ami a lelkünkben él... A gondolat egyesíti a lelket a legfelsőbbel és azért az embernek mindig örülni kell, mert a Király előtt nem illik szomorkodni, csak derült lélekkel léphetünk színe elé.

A Baal-Sem még megélte, amikor a Király és az udvara újból megjelentek és az ablakon meleg napsugarak áradtak be az imaháznak berendezett szobájába. De a caddik teste egyre gyengült és csak az ablakon át gyönyörködhetett az ünnep látványaiban, csak az ablak mögött mondhatta el halkán a virágokat köszöntő imát . . .

Bent a szobában azért most is ünnepi derű lebegett. És mikor Peszach előtt beköszöntött a nagy Szombat, az a nagy nap, amelyen minden

áldás megkétszereződik és az összes égi Csatornák mind megítélnek, a caddik arcáról már lehetett olvasni, hogy elérkezett a kegyelmek kegyelme és mindenki kíváncsian várta a Szombat harmadik lakomáját . . .

— Az egész világ csak ének és tánc a Legfelsőbb előtt ... A mindenség csupa dal és mindenki és minden ad hozzá egy hangot . . . Minden lélek egy-egy énekhang, a Tóra minden betűje egy-egy énekhang, és minden lélek a Tórának egy-egy betűje w . . És a hang legnagyobb gyönyöre, hogy simán, édesen beolvadhat a nagy Dalba, melytől a Király kegyelemre derül . . . A lélek akkor olvad a dalba, mikor kiszáll a testből és azért legnagyobb gyönyöre, ha a Tóraadás napján hagyhatja el a testet, mert akkor tele van a mindenség a Tóra mirhaillatos betűivel . . .

Ezt mondotta a caddik a harmadik lakománál. És akinek halló füle és látó szeme volt, biztosan tudhatta már, hogy a Baal-Sem a Kinyilatkoztatás ünnepén fog búcsút venni a földi világtól . . .

Maga a caddik ezentúl mindig vidám és derült volt. Édes izgalom ült az arcán, mintha gyönyörű utazásra készülne. . . És amikor Peszachtól Seboutig esténként a Szefera napjait számlálta, bár hangja folyton gyengült, egyre nagyobb ujjongással mondotta el az imákat . . . Végtelen öröm töltötte el, hogy már csak néhány nap választja el a céltől, a napok egyre fogynak ... öt nap, négy nap, három nap, két nap, egy nap . . .

Sebuót este, mikor az Ara magára veszi a legdíszesebb ruháját és legtündöklőbb ékszereit, hogy teljes hódító szépségben vegye át a Vőlegényétől a legdrágább nászajándékot, a Tórárt; ezen az estén, mikor Bar Jochái és a Társaság leszállnak a földre, hogy széthintsék a Kabala ragyogó fényét, a Baal-Sem új hófehér ünneplő ruhában állott a virágokkal és koszorúkkal teleaggatott frigyszekrény előtt . . . Ott mondotta az imát és a Frigyszekrényről illatos virágszirmok és levelek hullottak alá a caddik fejére és vállaira ... A Tóra megkoszorúzta őt nagy útjára...

Ima után hirtelen elsápadt és tántorogni kezdett. Gyorsan magához intette egyik hívét és vállára támaszkodva ment lassú, reszketeg léptekkel a kerevetig. Ledőlt ... Az asztalon égő gyertyák sokasága csodás fényt árasztott a caddik fehér allakjára, fehér hajfürtjeire, fehér arcára, fehér szakállára és fehér ruhájára ... A tiszta fehérségből csak két fekete láng sugárzott, a caddik két lángoló fekete szeme . . .

A hívek aggódva vették körül a caddik fekvőhelyét és szomorúan nézték halotthalvány arcát.

Az egyik zokogva borult a kerevet szélére:

— Mester, el akarsz bennünket hagyni! . . .

A caddik felpillantott és halkán szólt:

— Ne mondd azt... Én nem hagylak el benneteket... Kimegyek az egyik ajtón és bejövök a másikon... De ott is, mindenütt veletek leszek ... Én nem hagylak el benneteket . . .

A hívek szemei könnybe lábadtak. A rajongó mezericsi ifjú hangosan zokogni kezdett:

— Mesterem, a Tóraadás napja van. Ezen a napon beleszoktál világítani a sötét rejtekekbe Nyisd most is szent titokra ajkaidat . . .

A caddik felemelte kezét és rátette az ifjú fejére:

— Légy áldott, te ifjú fáklya... Te fogod ezután széthinteni a fényt a világba . . .

A hívek tekintete egy pillanatra a csodálatos ifjú felé fordult; azután figyeltek tovább a caddik halk szavaira.

— Már nincs sok időm... De egy titkot mégis kinyilatkoztatok nektek ... „A hívő a hitében éF mondja az írás... De tudjátok meg: a hitetlen is a hitében él... Mert a tagadásában hisz ... A fő a hit... Csak hit legyen ... :

A caddik feje hirtelen visszahanyatlott, szeimeie lecsukódtak, de néhány pillanat múlva újra kinyíltak.

— Már jönnek értem . . . Nyissátok ki az ajtót . . . Bar Jochái és a Társaság leszálltak már az égből ... Be akarnak jönni hozzám . . . Nyissátok ki az ajtót . . . Légy üdvöz, Bar Jochái... Légy üdvöz, te csodás szent Világosság... Űlj ide mellém, üljetek ide mind, ti dicsfénytől ittasult szent mesterek . . . Mindjárt megyünk...

A caddik ismét lehunyta szemeit néhány pillanatra. Azután újra megszólalt, mindig halkabb és halkabb hangon:

— Látjátok, jönnek a bolyongó, tévelygő lelkek . . . Jönnek a világ minden részéről . . . Oly

sokáig bolyongtak és nem engedték fel a Trónus elé... Most jönnek, hogy magammal vigyem... Jertek ti tévelygő, árva telkek. Meg van bocsátva minden bűnötök. Jertek, felviszlek a Fényforráshoz... A caddik hangja hirtelen elcsuklott. Majd a szívéhez kapott reszkető kezével és néhány pillanat múlva alig hallható hangon susogta:

—Lelkem már útra készül... Búcsút vesz a testtől Lassan búcsúzik a hüvelytől, mely szent hajléka volt . . . Most búcsúzik a szívtől . . . Most a kezemtől búcsúzik . . .

—A caddik kezei hirtelen lehanyatlottak . . .

—Most a szememtől búcsúzik . . . Nyissátok ki a Frigyszekrényt. A Tórárt akarom látni utolsó pillantásommal.

A mezericsi ifjú odafutott a Frigyszekrényhez, félrevonta a függönyt és kinyitotta az ajtót. A hívek mind arra fordultak és lázas ajkaikon egyszerre, mintha csak egyetlenegy hang volna, mélységes áhítattal zúgott el: „Attyánk, Királyunk! Nyisd ki a mennyek kapuit imáink előtt!“ . . .

A caddik szemei lassan lecsukódtak. De ajkairól még halkán hallatszottak a szavak:

— Most ajkamtól búcsúzik a lelkem . . . Nehezen bír elválni az ajkaimtól . . . Csókolja, csókolja végtelenül édes csókokkal . . . Nehezen bír elválni . . . Látjátok, lobogó tűzoszlop ereszkedik alá az égből ... Az isteni Matróna jön. A Sechina ... Felcsókolja a lelkemet... Jertek...

A mezericsi ifjú elzokogta a halotti imát. És a szent Frigyszekrény ajtaja bezárult . . .

AZ ÚJHELYI MESSIÁSVÁRÓ

Minden éjfélkor, mikoi a zengő falióra elütötte a tizenkettőt, az újhelyi caddik, Rabbi Mózes, Chanmia fia idegesen összerázkódott, felkapta a fejét a nagy főliánsból és szomorúan nézett körül:

— Még mindig nem jött? . . .

A körülötte álló hívek közül senki sem felelt a kérdésre, a caddik pedig hirtelen felemelkedett a karosszékéből és odament az ablakhoz, kihajolt és bánatos nagy szemével hosszan belebámult a hangtalan, sötét éjszakába. Aztán lassan odátámolygott az ajtóhoz, kinyitotta, kinézett és újra becsukta.

— Még mindig nem jön! — ismételte fájdalmasan.

Néhány pillanatig ott várt az ajtó mellett, aztán mintegy beletörődve a Mindenható akaratába, megérintette ajkával az Isten-nevet, amely az ajtófélfára szögezett szent írás tokjából feléje világított. Majd odament a kályhához, kivett belőle egy marék hamut és reáhintette a fejére, oda, ahová reggelenként az imádságnál a szent tifilint szokta feltenni, közben halkán mormolta a próféta szavát:

»Hogy adjon Cion gyászolóinak
Tündöklő fejdísz a hamu helyett.«

Csüggedten levetette saruját, megmosta a kezeit és leült a földre az ajtófélfá mellé. A homályos sarokban misztikusan pislákoló viaszgyertyát letette maga mellé a fajsámolyra. Fejét mélyen lehajtotta a térdére és a mellét verve elmondotta szavanként az Osamnut, majd zokogva belefogott az éjféli imába:

»Bábel vizeinél ültünk és sírtunk.
Midőn Cionról emlékezénk . . .«

Zokogva mondotta végig az éjféli énekeket a gyilkos Edomról és a szenvedő Jerusolájiimról, a vérről, mely a föld mélyéből az ég felé kiált, a drága gyermekek temetetlen testeiről, mik ragadozó madarak étkéül hevernek a szent város körül és a boldogtalan Anyáról, Rachelről, ki vigasztalanul jajgatva bolyong Ráma magaslatain és keseregve siratja elvesztett, blygó gyermekeit...

»Gyűljetek össze Jákob fiai mind és halljátok,
Tépjétek meg a szívetek' és ne ruhátok'
Bűnötök miatt bolyong számúzve anyátok !«

És szól a kesergő ének a Sechináról, az Úr fényéről, aki maga is Góliuszban bolyong, siratva párját, hogy nincs kinek tündökölnie és az Asszonyról, Izrael lelkéről, aki mint örök Menyasszony ragyogott az Úr fellegének mennyezete alatt, Cion hegyén, és most mint koldusasszony az utcára kidobva vánszorog, ruháját letépte az elleniség és ő szerencsétlen és elhagyott . . .

És szól a szomorú ének a Tóráról, amely gyászol, amióta dicsősége meggyaláztatott és amelynek lehullott a koronája, amidőn szent csarnoka lángok martaléka lőn. . .

Több mint egy óráig ült az újhelyi caddik a földön és sírt és zokogott. Mikor a Vigasztalás szavaihoz ért, hirtelen felemelkedett és mintha lelke újra megtelt volna bizodalommal, ujjongó hangon énekelt:

»Rázd le a port és kelj föl, Jeruzsálem rabja,
Olld le nyakadnak kötelékeit, Cion fogoly leánya !

És felvidulva járt föl és alá a szobában és kezeivel mintegy ritmusra tapsolva fejezte be az éjféli imát:

»Mert Jeruzsálem. építője, Isten,
Ím összegyűjti szétszórt Izraelt !«

A hívek, akik addig megilletődéstől némán ültek az asztal körül, most már vele tapsoltak és énekelték a caddikkal és ilyenkor mindnyájan átérezték „a kállói“ szavainak igazságát, hogy az újhelyi caddikban, Rabbi Mózesben, Jeremiás próféta lelke támadt fel újra, azért tud úgy szívből gyászolni Jeruzsálem pusztulásán, mintha a saját szemeivel látta volna, és azért várja olyan türelmetlenül éjjel-nappal a Messiás jöttét, Cion új raépülését.

Csak néhány óra maradt az éjszakából a pihe-
nésre és a caddik visszavonult a hálófülkéjébe:

— Aztán jól vigyázzatok, ha valami zajt halla-

nátok az éjszakában, azonnal keltsetek fel, mert bizonyára a Messiás jön!

A hívek felváltva virrasztottak egész éjjel a másik szobában. A caddik csak félig lehunytt szemmel pihent a kereveten és a legkisebb neszre felugrott:

— Megjött? — kérdezte mintegy félálomban, aztán visszahanyatlott kemény fekvőhelyére.

Alig pitymallott a hajnal, a caddik már ébren volt, megmosta kezeit és arcát, aztán odasietett az ablakhoz és kinyitotta.

A hajnali sugarak mint ragyogó kis angyalkák szöktek be a nehézpárás szobába és megtöltötték fénnel, ragyogással.

A caddik kitérte karjait a nyitott ég felé és édesen éneklő hangján mondta el a hajnali köszöntést. Azután sugárzó arccal a híveihez fordult:

— Még nem jött meg. De a jobb fülem folyton hallja a Messiás trombitájának a hangját, míg a balfülembe az egek dalos seregeinek züm-mögése muzsikál. Még nem jött meg, de meg-jön! Ha nem ma, holnap biztosan!

Egész napját lefoglalták a caddiknak a hívei, akik közelből és távolból zarándokoltak el hozzá, ki panasszal, ki kéréssel, ki tanácsért, ki segítségért. És Rabbi Mózes meghallgatott mindenkit türelmesen, szelíden; tanácsot osztott, vigasztalt, bátorított, lankadó kezeket erősített és megtört lelkekbe új életet öntött. Közben olykor-olykor felsóhajtott:

— Világok Ura, Atyám, vedd le a földi gondokat fiaid vállairól és valamennyi tiszta lesz, mint az ég angyala és akkor elkövetkezhetik a Megvákás!

Mikor a Szabadság ünnepe, a Peszach közeledett, a caddik már nem tudta fékezni türelmetlen messiásvárását. Mindjárt délután fehér ünnepi ruhába öltözött, hat pászkát tett egy kosárba, melléje egy üveg bort és a nagy ezüst serleget. A kosorat a botjára kötve a vállára akasztotta és odaállt a nyitott ablak elé és neszelt, nem hallja-e a Messiás kürtszavát. így állt a távolba merengve, amíg be nem esteledett. És mikor hívei halkán figyelmeztették, hogy itt az ünnep-esti ima ideje és a templomban már varrnak reá, a caddik szomorúan vette le a kosarat a válláról és csüggedten mondotta:

— Még mindig nem jön! De talán vannak meg lelkek, akiknek előbb még meg kell tisztulniuk, hogy vele mehessenek a Megváltóval, hogy ne maradjanak az örök kárhozatban. Hadd várjunk hát még egy kicsit reájuk, hiszen ők is testvéreink!

Így múlt nap-nap után, év év után. És az újhelyi caddik minden percben várta a Messiást. A szakálla, a haja már egészen megőszült, a szeme elkomorodott, a homlokát, az arcát tele-szántotta redőkkel az idő, a háta meggörbedi, a tagjai ellankadtak. Már csak két ifjú hívének a vállára támaszkodva tudott néhány lépést tenni a szobájában. És Rabbi Mózes nagyon aggódott,

hátha most jön meg a Messiás, hogyan fogja ő tudni követni az ő száguldó diadalszekerét? Azután megvigasztalódott a régi szénit bölcsek szavaival, hogy a Messiás eljövetelének idején az Úr kiemeli a napot a tartójából, hogy szabadon ragyogjon le a földre, a gonoszok elpusztulnak az erős napfénytől, az igazak pedig meggyógyulnak és megifjodnak tőle ... És a caddik egy pillanatra úgy érezte, mintha már is teljesült volna rajta a szent ige és ő visszanyerte ifjú erejét. Felemelkedett a székéről, de alig tett egy-két lépést, erőtlenül leroskadt a kerevetre.

És Rabbi Mózes, Hanna, fia érezte, hogy utolsó órája közeledik. Halálos kór rombolta gyöngé testét, mely már-már romba dőlni készült. De testének minden fájdalmát legyúrte lelkének végtelen fájdalma, hogy ő nem fogja már megélni a Messiás eljövetelét. És az izgalomtól, vágytól egészen lángbaborult a szeme és lázas verejték ült ráncos homlokára. A hívek lehajtott fejjel, összeszorult szívvel, halkán zsolnárokat mormolva állottak a patyolatfehér betegágy körül, olykor félénk, aggódó pillantásokat vetve a haldokló szent aggastyán felé . . .

Egyszerre csak megszakadt a halk zsolnármormolás. A caddik hirtelen felemelte a fejét, felült a fekvőhelyén és két karját az ég felé emelve kiáltotta:

— Világ Ura, Teremtőm, Atyám! A legkisebb szolgáló vagyok én, de te tudod, hogy ajkaimat sohasem hagyta el más, mint igaz szó . . . Most

sem tudok hazudni . . . Meg kell, hogy mondjam neked, ami a szívemben ég . . . Teremtőm, Atyám! Ha a te szolgád, Mózes Hanna fia, tudta volna, hogy meg fog öszülni és a Messiás nem fog megjönni, — biztosan nem bírta volna ki . . . De te Világ Ura, csalogattad őt cselled napról-napra, amíg szegény meg nem öszült . . . Bizony könnyű dolog a Világ Urának félrevezetni egy ilyen szegény bolondot... De legalább most hadd jöjjön már a Messiás... Nem én miattam, hanem a Te neved miatt, hogy megszenteltesd a földön . . . Nem magamra gondolok, te látod a lelkemet ... De hadd legyek én engesztelő áldozat egész Izraelért . . . Ne is jussak fel az égbe, a szentek fénylő csarnokába soha... Csak a Messiás jöjjön és én feláldozom a lelkem üdvösségét a Te szent neved dicsőségéért . . .

És Rabbi Mózes, hátrahanyatlott a fekvőhelyén és kilehelte tiszta lelkét.

És a tiszta lélek fönt az eget végtelenségében bolyongott-bolyongott sokáig. Mert Rabbi Mózes lelke nem akart bemenni a Mennyek országába, míg a Messiás meg nem jelenik a földön és el nem érkezik minden lelkek megváltásának jdejé. A végtelen űrben repdesett a caddik lelke és nem tudták felkapni a Lelkek Csarnokába, ahol a próféták, Mózes és Jeremiás már epekedve vártok reá.

És akkor az égiek újra cselhez folyamodtak. Leküldték Dávid királyt a mennyei trónusról hogy közeledjék a caddik bolyongó lelkéhez. És

David király leszállt az alsóbb egekbe, hárfahanggal és zsoltárénekekkel. A caddik lelke utána szafilt az édes hárfahangnak, az andalító zsoltárénekeknek es a szférák zenéjétől megittasodva egyre magasabbra és magasabbra emelkedett a mennyei hangok után. Míg végre káprázatából felébredve, ott találta magát a Lelkek Csarnokában, ahol a szentek lelkei vigasztaló-éneket zengenek az Úrnak, aki éjjelente felkel a Rejtekekből és siratva megváltatlan, szenvedő gyermekeit, két nagy könnycseppet hullat alá a végtelen Óceánba . . .

A FURULYÁS IMA

Ti persze azt hiszitek, hogy minél többet imádkoztak, annál jobb! — szolt hozzánk reb Sáje mester, mikor egyszer a templomból jövet, kissé elkésve érkezünk a chéderbe.

És mindjárt nekihevülve folytatta:

— Pedig, ha tudnátok, milyen viszontagságos utakon és mennyi veszedelmeken keresztül érhet csak el egy-egy kiejtett imahang messze céljához! ... És bizony, mondom nektek, gyerekek, sokszor jobb nem imádkozni . . .

Kipirult arccal, mohó kíváncsisággal lestük a mester szavainak magyarázatát. És reb Sáje nem is késett a felvilágosítással.

— Képzeljétek csak el, fiaim, mennyi erő kell csak ahhoz is, hogy az ima áttörje a templomloninyezetét, hogy szabadon az egek felé szárnyalhasson! Egyszer a Bál-Sem — legyen a szószólónk az Úr trónusa előtt! — vándorútja közben betért egy kis városka templomába, de mikor a küszöb elé ért, hirtelen ijedten megállott, mintha a földhöz szögezték volna a lábait. A hívek félénken kérdezték, miért nem megy be. És a caddik, figyeljeteK ide, azt felelte, hogy nem mehet be, mert a templom tele van zsu-

folva imákkal. A helybeliek persze örültek ennek, mert azt hitték, hogy ez hízelgés az ő községükre, hisz minden templomnak tele kellene lennie imákkal. De a Bál-Sem megmagyarázta nekik, hogy bizony nagy szégyen ez. Mert azok az imák, amiket ott imádkoztak, nem fakadtak a lélek forrásának mélységéből, azért nem volt bennök annyi erő, hogy áttörjék a mennyezetet és így a templom falai között rekedtek. Idővel pedig annyira telezsúfolódott velük a levegő, hogy most már be sem lehet lépni a templomba, anélkül, hogy az ember lába imákra ne taposna!

Nagy könyörgések után mégis bement a caddik a templomba és az ő tiszta szívéből fölszálló fohászkodások magukkal vitték a lennrekedt imákat is az égbe.

Csakhogy Bai-Sem nem jelenik ám meg mindennap, — folytatta reb Sájé mester. Az imák pedig szaporodnak napról-napra, megtelnek velük az imacsarnokok és templomok, eleinte még ideoda szállingóznak, mint fehér madárkák a kalitkában, lassankint egyre szűkebb-szűkebb lesz számukra a hely, egyre összébb-összébbhúzódnak és szomorúan egy helyen repesve lebegnek a fejek fölött, majd kénytelenek bevonni szárnyaik, nagy zürzavarban kavarnak a levegőben, sokan egymásba ütődnek és sebesülten, alétlan hullanak le a földre és mikor a templomba lépünk, reájuk taposunk, a szegény imák pedig nyöszörögnek, zokognak, sírnak, de nem mindenki hallja . . .

— Én már hallottam! — szólt közbe Rivele, aki tanulás közben mindig a messzeségbe szokott elábrándozni kék nagy szemével, — bizony én már hallottam!

A mester szeretetteljes, lány tekintetet vetett Rivelére, mi pedig csodálattal és tisztelettel néztük reb Sájé jóságos arcát és mindnyájunk leiké egyetlen vágyban ölekezett: bár csak mi is azon. a foikon volnánk már, hogy láthassuk a kóválygó imákat, a fehér kis madárkákat . . .

A mester folytatta:

— És ha már keresztültörte magát az ima a templomon, mennyi veszedelem vár még reá, míg a hét égen keresztül Isten trónusához jut. Gonosz szellemeik és sátánok hada állja el az útját minden egyes ég bejáratánál; hajszolják, üzik, kergetik, riasztják és ha az emberi szív nem öntött beléje elég erőt, bizony sokszor visszahanyatlik az ima a földre ... Vagy ha csak parányi folt van fehér szárnyain, parányi folt, mely idegen gondolattól tapadt reá, nem juthat többé a Trónus élé ... És ha a jó szellemek nem vennék oltalmukba, kevés ima érhetne odáig. De a jó szellemek ott lebegnek az egek bejáratainál és sokszor civakodnak és viaskodnak a démonokkal egy-egy ima miatt; kiragadják a karmaik közül és repülnek vele egyenesen fel a Dicsfény Csarnokába, hol az évezredek imái mind ragyogó sugárözönben rajongják körül a fényben tündöklő Sechinát . . .

—És ha a Dicsfény Csarnoka megtelik, mi lesz akkor? — kérdezte az álmodozó Rivele.

—Akkor elérkezik a kegyelem ideje, megjön a Messiás és akkor megszűnik az imádság, mert mindenki boldog lesz, végtelenül boldog — felelt reb Sáje.

Azután sietve visszatért a témájához:

— És az imának, hogy ilyen magasra jusson, nem kell éppen szavakból állania. A Bál-Sem három napig bolyongott egy sűrű erdőben, a magányba merülve. Gyönyörködött a fák illatában, a madaraik énekében és ez a gyönyörködés volt ebben a három napban az ő imádsága. És ez még sokkal magasabb istenszolgálat, mint az imádkozás szavakkal. Ez az ima tiszta, testetlen lelke ... A leviták a jeruzsálemi szentélyben hegedültek, doboltak, fúvlyáztak, citeráztak, trombitáltak szombaton és minden ünnepnapon és ez a zene volt az imádságuk ... A főpapi fehér ruhájának suhogása és a palástja szegélyére varrott ezüst csengettyűk csilingelése tisztább imádság volt, mint az, amit ajkai mondtak ... A sófár hangja Rós-hasono napján több imát ragad magával az égbe, mint ezer caddik fohásza . . . Hát még az isteni Tan tiszta, önzetlen tanulása! Ebben lehet még csak az ima legmagasabb fokát elérni . . .

A kopott fali óra kilencet ütött. Reb Sáje abbahagyta a fejtegetést, kinyitotta a nagy fóliánst és reakönyökölt mind a két kezével. Azután levette kalapját a fejről és letette az asz-

taira. Kalapja alatt még egy kis fekete sapka bársonylott, azt viselte rendesen, ha tanított. Mi is kinyitottuk a föliánsokat és vártuk a jelt, hogy ki kezdje a lecke felmondását. De a miester nem tudott elszakadni megkezdett témájától:

—Már késő van. De ezt az egy mesét még el akarom nektek mondani; később talán elfelejteném:

—Élt a faluban egy zsidó földműves, aki a nagy ünnepeket mindig a Bál-Semnél szokta tölteni. Ennek a földművesnek volt egy fia, akit sehogy sem lehetett tanulásra fogni, mindig elszökött a tanítójától és napokig elbarangolt nó tázva, furulyázva a réteken, a mezőkön és az erdőkben. Végre megtette őt az apja juhnyája pásztorának. A fiú tizenhárom éves lett és még imádkozni sem tudott. De minthogy bar-mácva napja éppen jomkipurra esett, magával vitte őt a Bál-Sem templomába, hogy legalább mások imáját hallgassa. A fiú egész délelőtt hallgatagon ült atyja mellett. De mikor a hívők a halk muszaf imát végezték, durcásan megráncigálta atyja kabátját.

—Apám, bele akarok fűjni a furulyába.

Az apa nem felelt, hanem halkán tovább imádkozott. A fiú pedig várt, amíg befejezte, az imát. Amikor látta, hogy atyja három lépést tesz hátrafelé, újra megszólalt:

— Apám, szeretnék belefűjni a furulyába.

Az apa haragosan nézett reá.

— Hát elhoztad a furulyát a templomba?!
Hiszen ünnepnapon hozzá sem szabad nyúlni!

A fiú elhallgatott és szégyenkezve sütötte le szemeit. Mikor azonban néhány óra múlva a halk Mincha-imára került a sor, a fiú arca egészen lángba borult és újra ráncigálni kezdte atyja imaátvetőjét.

— Apám, nagyon szeretnék belefűjni a furulyába!

Az apa hátranézett és mérgesen intett neki, mintha veréssel fenyegetné. Elvenni azonban nem lehetett tőle a furulyát, mert hiszen ünnepkor nem szabad hozzányúlnia.

A fiú visszahökken, de szemeiben vad tűz lobogott, mint áldozati tűz a szent oltáron. Arca vérvörös volt és homloka fénylett, ragyogott... És atyja látva, hogy a fiú annyira vágyódik a furulyázásra, félt, hogy még csakugyan bele talál fűjni s a templomban nagy botrány lesz belőle. Mikor imáját befejezte, megkérdezte tehát a fiútól:

— Melyik zsebedben van a furulya?

— Ebben ni!

És a fiú odatartotta atyja elé kabátja zsebét. Az apa erősen megfogta, hogy a furulyát ki ne vehesse. Így fogtak hozzá a csendes Neilia-Imához.

Az egész község halkán, áhítatosan imádkozott. Egyszerre csak a fiú egy erős rántással kiszakítja a kabátja szélét atyja kezéből, felrohan

az emelvényre és ott hangosan fújni kezdi a furulyát.

Nagy megbotránkozás morajlott végig a templomban. Mindenki az emelvényre nézett. Pszt! Pszt! — hangzott mindenfelől egyre hangosabban és hangosabban. Többet nem mondhattak, mert hiszen nem szabad a Neilát félbeszakítani, A fiú pedig lángoló arccal, rendületlenül állott a helyén és fújta-fújta a megkezdett nótát. Senki sem mozdulhatott a helyéről ima közben, csak a fenyegető öklök emelkedtek vadul az emelvény felé ...

Ekkor azonban mindenki csodálkozására a Bál-Sem, kinél máskor a Neila-ima órákig tartott, három lépést tett hátrafelé; aztán egyenesen felment az emelvényre, átölelte a furulyázó fiút s hosszú, áhítatteljes csókot nyomott a homlokára.

És addig tartotta átölelve a fiút, míg a község is befejezte az imát; azután a következőket mondotta az emelvényhez rohanó ámuló híveknek:

— Ez a kis caddik itt az égbe segítette mindnyájunk: imáit, azért rövidíthettem meg én is a Neilát. Imádkozni nem tud, de mikor a szent napon hallgatta, amint Izrael fiai imádkoznak, őt is elfogta a vágy, az epedés, hogy kiöntse lelkét Isten előtt. És miért lángoló sóvárgását szavakkal kifejezni nem tudta, nem bírta másként lecsillapítani lelke szomjúságát, mint azzal, hogy a furulyába fújta ... És mert az apja visszatar-

totta őt egész nap a furulyafúvástól, a vágy egyre lángolóbb, egyre emésztőbb lett benne és amikor végre egész erejével kitört, furulyájának imája egyenesen az égbe szállt a Dicsfény Csarnokába, a Sechina trónusa elé és magával vitte mindnyájunk imáit, az én imámat is . . .

— Csak ezt akartam még nektek elmondani, — fejezte be meséjét reb Sájé mester — azt akartam, hogy fogalmatok legyen róla, mi az igazi ima. És most fogjunk hozzá a tanuláshoz!

Mi pedig hozzáfogtunk fiatal lelkünk tiszta áhítatával. Hiszen most már tudtuk, hogy a tiszta önzetlen tanulás is imádság . . .

MAJERL

Ti természetesen azt kérdezitek, kicsoda ez a Májerl? És nem veszitek észre, hogy már ez a kérdés magában is nagy sértés. Májerlt ismernie kell mindenkinek, hívőnek s ellenségnek egyaránt. Még a „lubliniek“ is, akik olyan sűrűn szeretik emlegetni, hogy Májerlt a lubliná caddik tette naggyá, elismerik, hogy naggyá lett. Sőt nagyon naggyá, amint ezt a „lublini“ messzeható tekintete előre látta.

Mert Májerl, mtielőtt még Premislanban „ki-nyilatkozott“, maga is a lublini caddikhoz zarándokok minden ünnepre és itt ellesett egyet-mást, amit pedig a premisláni hívők váltig tagadtak. De hát ehhez az elleséshez is nagy erő kellett, és boldog, aki már ifjúkorában arra a fokra emelkedik, hogy a „lublini“-tól elleshessen val'amit...

Mikor Májerl először jött Lublinba, mindjárt feltűnt a caddiknak. Péntek este az ima után a hívek felé fordulva kérdezte:

— Ki az, aki oly édesem tudott könyörögni Istenhez, hogy még a gonoszság angyalai is megindultak fohászkozásán?

Természetesen senki sem felelhetett a caddik kérdésére. Kijöttek a templomból és a hívek mind a caddik lakására mentek hogy ott is kö-

szöntsék a Szombatot. De alig hangzott el az első dal, a caddik újra megszólalt:

— Ki az, aki oly édesen tud énekelni Szombat királynőjéről, hogy az égi vádlók is elhallgatnak és figyelnek dalára?

Újra nem felelt senki. De mikor a „kiddus“-nál mindenki a kezében tartotta a Szombatot köszöntő borospoharat, a lublini caddik széttekintett nagy tüzes szemével és meglátta, hogy az asztal végén ülő fiatalember poharában annyira forrásnak indult a bor, hogy kicsordult szomszédja kezére . . .

—Hogy hívnak, fiatalember, — szólt le a lublini caddik.

—Májerl, — felelt amaz pirulva.

—Hová való vagy?

—Premislanból.

—Mi vagy te?

—Semmi.

—Miből élsz?

—Semmiből.

—Jer, ülj ide mellém.

És akit a lublini caddik maga mellé ültetett, az tudvalevőleg nemcsak ezen a földön, ült mellette, hanem odaát a túlvilágon is.

Májerl még sokszor jött ezután Lublinba. Atyjától egy kis egylovas kocsit örökölt, azon tette meg rendes zarándokútját az ünnepekre. Egyszer a Chanuka-ünnepet akarta Lublinban tölteni, látni akarta, hogyan, gyújtja a caddik a makkabeus-ünnepi szent gyertyákat. Erős tél

volt. A hó térdig ért és az úton gyakran találkoztak az emberek farkasokkal. Majerl vígan hajtotta a lovat, zsoltárokat és héber énekeket dalolva. Mikor a Premislan és Lublin között elterülő nagy erdőbe érkezett, egy öreg zsidó jött szembe vele. Majerl megszólította:

—Honnan jösz?

—Lublin felől.

—Hová mégy?

—Premislan felé.

—Minek?

—Kiházásítom a leányomat és gyűjtenem kell néhány forintot hozományra.

—De hiszen gyalog nagyon lassan érsz oda. Tudsz lovat hajtani?

—Igen.

—Akkor ülj fel a kocsira, fordítsd meg és hajts visszafelé. Én mehetek gyalog is, nekem nem sietős a dolgom.

És Majerl addig kérlelte az öreget, míg átvette tőle a kocsit. Az öreg sóhajtva ült fel a bakra és megrántotta a gyeplőt. Majerl utána kiáltott:

— Megállj csak, öreg, kocsin ülve könnyen megfázhatsz. Itt a kabátom, vedd magadra. Én gyalog megyek, majd felmelegszenek úgylis.

Az öreg könnyezett a meghiúsulástól. Azt hitte, a csodatevő Elijáhu próféta jelent meg neki a hósivatagban. Majerl pedig tovább ment vékony kabátjában gyalog. Az út közepén eltévedt és egész éjjel az erdőben bolyongott. Csak másnap reggel érkezett Lublinba félig megfagyva.

Mikor a lublini caddik meglátta, rákiáltott az összes hívek előtt:

— Minek jössz te még hozzám? Maradj otthon és várd, hogy h o z z á d jöjjenek az emberek.

Ettől a pillanattól fogva Májierlből reb Májierl lett. Visszafelé már sok hívő kísérte és a „premláni caddik“ némely dologban túl tett még a lublinin is.

Reb Májierl útja különben egészen elütött minden más caddikétől. „A víg caddik“-nak neveztek. Mindig ujjongott, mindig tapsolt, mindig dalolt és mindig sugárzott az arca: „Amit Isten rendel, az mindig jó, annak örülni kell, akár áldásnak, akár csapásnak látszik.“ Jöttek hozzá mindenünnen különféle kérdésekkel, különféle bajokkal, panaszokkal, de amikor meglátták reb Májieirl vidám arcát, senki sem merte elszomorítani; reb Májierl vidámsága átszállott a hívekre is: elfelejtették, elhallgatták panaszukat és felvidulva, új erővel, új bizalommal tértek haza. Ha valaki mégis elő kezdte adni a panaszát, reá kiáltott:

— Megérdemelted, mert szomorú vagy. A szomorúság a legnagyobb bűn. Az egész világ örül, a föld is örül, az ég is örül, a nap is örül, a kis füvecske is örül; télen, mikor a hó elfödi, álmában is örül; nem látod, minden örül, Májierl is örül és a Sechina csak ott van, ahol öröm van!

Minden délután kiment az erdőbe és bújósdit játszott a gyermekekkel. És ha egyikük jáiték közben „rebbe“-nek szólította, odament hozzá, meg-simogatta a fejét és mosolyogva mondotta neki:

— Nevezd csak Májerlnek, ne félj, Te nagyobb „rebbe“ vagy mint én, neked még nincs bűnöd, csak vigyázz, hogy később se legyen.

És mindenki tudja, hogy azokból a gyermekekből, kikkel reb Májerl játszott, nagy emberek lettek.

De nemcsak a gyermekekkel játszott, hanem Istenmel is. Imája édes dalolás volt és egyébként is úgy beszélt a Teremtőjével, mint rakoncátlan gyermek a szülőjével. Ha nagyon bántotta valami, összekulcsolta a karjait, dacosan felnézett az égbe és perlekedni kezdett Istennel.

— Talán azt akarod, Atyám, hogy vétkezzen ellened? Tehetsz velem amit akarsz, Májerl csak Májerl marad!

És nemcsak a maga érdekében, hanem másért is pörbe szállott égi atyjával, legtöbbszörre pedig bűnösökért, akik valami bajba jutottak. Ilyenkor az asztalra csapott és mérgesen kiáltotta:

— Nem szégyelled magad, világ Ura?! Teremtettél embert húsból és vérből csupa gyenge anyagból, és fogékonnyá tetted minden bűn iránt, holott szilárdnak, erősnek kellett volna teremtened, hogy el ne tántoríthassa semmi; azután hagytad, hogy vétkezzék, holott megóvhatad volna — és most még te bünteted őt? Nem szégyelled magad?!

Reb Májerl szavainak természetesen nagy volt a hatása az égben és ő többet ért el perlekedésével, mint más caddik az imájával.

Sokszor azonban felzúdultak odafenn, hogy

reb Májerl beavatkozik az égi dolgokba és már nem is kér, hanem követelődzik. De reb Májerlen nem lehetett kifogni. Ilyenkor pajkosan nézett a magasba:

— Mit akarsz, édes Atyám, hiszen úgysis tudom, hogy te szereted Májerlt.

Egyszer azonban majdnem komollyá vált az összetűzés és kevesen múlt, hogy reb Májerl el nem veszítette túlvilági üdvösségét.

Az eset pedig a következő volt:

Premislánban lakott egy Sime Bás nevű zsidó, aki abból élt, hogy árulkodott testvérei ellen és a besúgásokért pénzt kapott. Sok zsidót juttatott a börtönbe, sok aszonyt és gyermeket fosztott meg kényéradójától, sok családnak adta kezébe a koldusbotot. Istentelen életet élt és aki találkozott vele az utcán, elkerülte. Sőt a legnagyobb bűnnek tartották volna, ha valaki vele szóba áll. Egyszer estefelé Reb Májerl több hívével együtt sétált az utcán és éppen szembe jött velük Sime Bás. Reb Májerl elébe állott és szétártta karjait, mintha nem akarta volna engedni, hogy tovább menjen. Sime Bás dühösen nézett reá:

— Mit akar tőlem a rebbe?

— Meg akarom neked mondani, — felélt reb Májerl — hogy a mennyországba fogsz jutni.

— A rebbe gúnyolódik, — mordult rá ridegen az árulkodó — pedig Sime Bással nem jó tréfálni.

— Semmi tréfa. Májerl mindig vidám, de nem szokott gúnyolni senkit. Még egyszer mondom, a mennyországba fogsz jutni.

Sime Bás meghökkent, tétován nézett maga elé, aztán szomorúan kérdezte:

—A menyországba, én? Én, aki annyi zsidó családot tettem tönkre, aki árulkodtam, aki megszegtem minden szombatot, minden ünnepet, én, akivel egyetlen zsidó sem áll szóba?

—A mennyországba fogsz jutni, — ismételte reb Májerl. Egész biztosan tudom, a mennyországba fogsz jutni, mert — új életet kezdesz.

Sime Bás elsápadt. Egy darabig nem tudott szóhoz jutni, azután hirtelen megvillant a szeme, mintha valami különös dolog jutott volna az eszébe és keményen reb Májerlre nézve, kérdezte:

—Rebbe, csakugyan biztos az, hogy a mennyországba jutok?

—Esküszöm túlvilági üdvösségemre — felelt Reb Májerl.

Sime Básnak fellángolt az arca, megfordult és elfutott. És a hívek látták, hogy egy ideig bomlottam kószált az utcákon, aztán bűnbánóan lehajtott fejjel betért a nagy zsinagógába . . .

Reb Májerl pedig hosszasan égnek meredő szemekkel nézett a magasba, aztán hirtelen felujjongva táncolni és tapsolni kezdett. Mikor lecsillapodott, a csodálkozó hívek felé fordult:

— Tudjátok-e, miért örül úgy Májerl? Nem annak az egy megtért léleknek. Minden lélek előbb-utóbb megtér a lelkek Atyjához, aki örvendezve fogadja eltévelyedett gyermekeit. Májerl most másnak örül. Odafönt az égi család nagyon felháborodott, hogy mennyországot ígértem

a hírhedt bűnösnek, még mielőtt vezeklett volna sok bűnéért. De én esküt tettem reá. Kimondották tehát az ítéletet, hogy a vétkesnek megnyitják a mennyországot, de én elvesztem túlvilági üdvösségemet, amelyre esküdtem. És ennek örül olyan nagyon Májér! Májér! nagyon örül. Mert most egészen önzetlenül, tiszta szeretetből fogja szolgálni Istent. Értitek? tiszta szeretetből, túlvilági jutalmat nem várva fogom szolgálni Atyámat.

Esteledni kezdett és Reb Májér! is a templomba ment, Ilyen édes imát még nem hallottak tőle soha. Mindem egyes mondatnak valami különös bűvös dallama volt, mely végtelen gyönyörűséggel ömlött át a lelkekbe. És a dallamok megtöltötték az egész templomot és mindenki úgy érezte, hogy nagy csodáknak kell történni...

Az ima után azonban reb Májér! elkomorodva szólt a hívekhez:

— Nem akarják fent, hogy így szolgáljam teremtőmet. Egyetlent egyszer imádkozhattam csak így s éreztem, hogy ilyen fokon teljesülni kell mindennek, amit kérek. De az égben kimondották már az új ítéletet. Mert annyira örültem az önzetlen, jutalom nélkül való isteni szolgálatnak, visszakapom túlvilági részemet. Be kár, be kár! . . . Istenem, ha még többször imádkozhattam volna így! . . .

A hívek pedig még jobban sajnálták, hogy reb Májér! nem maradhatott „azon a fokon“. Úgyis nagy volt, mondták, úgy is nagy dolgokat mívelt, hát még amúgy! . . .

VOLT EGYSZER EGY KUTYA

A halottasház udvara már telistele volt zsúfolva. Az asszonyok és gyerekek közt néhány kíváncsi férfi is tolongott és feszengett. Odamentek egészen közel az ablakhoz, félig hunyt szemmel sandán be-bekandikáltak, aztán megborzadva hőköltek vissza.

—De csúnya halott!

—Amilyen csúnya volt az élete.

—Nem is kellett volna eljönni a temetésre.

—A besúgót a túlvilágból is kizárják.

Belülről a halottaszoba félhomályából nyöszörgő zsolttárhangok verődtek az ablaküveghez és nyikorogtak, mintha a fűlekbe akarnának hasítani. Közben egy-egy hidegvízszugár suhogott és sercegett, amint végigsúrolta a tisztítódeszkán lábára állított halottnak megmerevedett, kemény testét.

—Már mosdatják, riad fel egy hang az udvaron.

—Ha a bűneit lehetne ilyen könnyen lemosni!

—felel egy másik.

— „És reátok öntök tiszta vizet és megtisztítalak benneteket mindéin tisztátalanságotoktól, szól az örökkévaló“ — hallatszik ki a halottaszobából. Az udvaron megdöbbenés fut át néhány pillanatig. A hetyke szóbeszéd hirtelen

elnémul. A halál mindenhatóságának áhítatával figyelnek a belülről kiszűrődő komor hangokra, amint a halottmosók az Énekek Énekének verseit morzsolják munkájuk közben monoton, szomorú, áhítatos melódiával.

„Az ő feje választott drága sárarany, fodor haja fekete hollók.“

— Most a fejét mosdatják, szól valaki halkan.

„Az ő orcái hasonlatosak a drága füveknek táblájához, a felnevekedett szép plántákhoz, az ő ajkai a liliomokhoz, melyekről drága olaj foly.“

Az áhítat fátyla néhány pillanatra fellebbent és ismét el-elröppent egy-egy konok megjegyzés:

— No bizony az ő ajkáról nem drága olaj folyt, legfölleb forró olaj, amellyel nagyon sok embert megégetett.

Bent újra sercegett a leömlő vízsugár és újra szólt a szomorú ének:

— „Az ő kezei aranyrudak, beléjük foglalván hiacintus drágakövük“.

— Most a kezeit mosdatják.

— Inkább azt kellene reáolvasni a Bibliából, hogy „a kezek Ézsau kezei“.

— Hagyd szegényt, már nem árthat senkinek. Az elevenedő beszélgetésbe beleszól! a halottasszobából hallatszó zsolozsma:

— „Az ő szárnyai színarany fundamentumon álló márványköoszlopok“.

—Már a lábait mosdatják.

— „A te tomporodnak kerületei mint a mesterember kezétől csináltatott kösöntyűk“.

A halottaszobából most fűszeres illatok párája áradt ki az ablakréseken. Bent már-a fűszeres fürdetés folyt.

—„Nárdusz és krokosz, kinna és kinmon és a Libanon minden bokra, mirrha és aloé és minden fűszerszámok . . .“.

—Látod — eszméi föl egy öreg a tömegeből —, ha meghalunk, mind egyformák leszünk. A besúgóra és árulkodóra épp úgy elmondják az Énekek Énekét, mint ta legjámborabb, legszentebb caddikra.

—A halál mindent kiengesztel . . .

A halottaszobából kihallatszott az öltöztetés zsolozsmája: „Ímé eltávolítom rólad a te hunodét és felöltöztetlek patyolatfehérbe . . .“.

Az emberek egyre gyűlnek, gyülekeznek. Már el sem férnek az udvaron, sokan kiszorulnak az utcára, ahol apró csoportokba verődve beszélgetnek.

—Milyen nagy temetés!

—Életében kerülte mindenki és most mindenki itt van!

—Csak a gyászbeszéd hiányzik, hogy igazán szép temetés legyen.

— Mit lehetne itt mondani? Hogy hány embert tett tönkre a besúgásokkal? Hogy ez volt a kenyere? Itt nincs mentség. Ezt még a halál sem engesztelheti ki.

A fekete lepellel leborított holttestet kihozták a halottasházból és letették az udvarra. Még egy halk, rövid ima, aztán lassan vállukra vették a halottat és a menet megindult.

Alig tettek néhány lépést, a meglepetés moraja zúgott végig a tömegein.

—Jön a rebbe! Jön a rebbe!

—Csak nem akarja megadni neki a tiszteletet?

—Tán ő is kíváncsi?

—Vagy tán félt el nem jönni?

A menet hirtelen megállt.

Némán utat nyitottak a caddiknak, aki földig-érő fekete köntösében, szomorúan lecsüggesztett fejjel közeledett a koporsóhoz. Halkan intett a hallottvivőknek, induljanak tovább. A menet szótlanul folytatta útját, csak itt-ott hangzott fel mélan a halotti zsoltár: „Pajzs és vért az ő Igazsága, nem félsz a rettegéstől éjjel“. Közben-közben az alamizsnások megcsörgették a perselyeket: „Jótett megment a haláltól“ és gyéren hullottak a kísérők garasai a zörgő perselyekbe. Mindenkinek a lelkét az a nagy kérdés zaklatta, mit fog mondani a nagy „polnai“, akit a nagy fenyítőnek neveznek és aki sohasem mond mást, mint az igazat. De el lehet-e itt mondani az igazat? Nem fogják-e elfogni és börtönbe vetni? Hiszen a halott a Vár bérence volt. És kiilönb-
ben is szabad-e halottat, bármilyen halbtat megszégyeníteni?

Csakhamar híre ment, hogy a caddik is ott van és a gyászmenet néhány perc alatt tízszeresére gyarapodott. A város apraja-nagyja loholva sietett utána. Mindenki hallani akarta a „nagy fenyítő“ szavait.

Már túl voltak a város határán, sűrű őszi köd

feküdte meg a mezőket, az utakat. Csak akkor lehetett a kiskövű temetőt észrevenni, amikor már ott állottak a szürke halottas „Sátor“ előtt.

A halottvivők letették a koporsót a földre. Mindenki feszülten, lélekzetét visszafojtva figyelt. A oaddik néhány percig némán, magába merülve állt a komor, feszítő csendben, aztán szaggatott, szomorú hangon, a gyászbeszédek siránkozó, lassú lejtésével kezdte:

— Volt egyszer egy kutya . . .

A szemek hirtelen a csodálkozás tükrében vilantak össze. Sokaknak szívét aggodalom szállta meg. Hátha megtudják a Várban? . . .

A caddik zavartalanul folytatta:

—A kutya neve Britán volt és az ura nagyon szerette, mert vadászatain ő fogta a legszebb vadakat, és történt egy napon, hogy meghalt ez a kutya . . .

—Láttad? a caddik most ujjával a koporsóra mutatott — súgta egy asszony a szomszédjának.

—Hallgass, az nem lehet, hallgass.

A caddik emelkedettebb hangon beszélt tovább:

— És az állatok közt nagy öröm tört ki, hogy megmenekültek Britántól, a nagy kutyától. De a róka az állatok legokosobbja, reájuk szólt: „Mit örültök, ti balgák? Ha meghalt volna, mielőtt a többi kutya megtanulta tőle a vadfogást. helye lett volna az örömnél. De most, hogy a többiek is eltanulták, még csak rosszabb lesz ezentúl. Mert eddig, mikor a többi kutyák látták, hogy amit ők fognak, azt is kikapja a szájukból

a Britán és viszi az urukhoz, aki mindig csak Británt becézgeti, abbahagyták a fogást, gondolván, miért fáradjanak ők másnak. De most, hogy ez a Britán meghalt, most minden kutya törekedni fog, hogy minél többet fogdosson, hogy ő legyen, az úr kedvence. És lesz egy kutya helyett sok kutya . . . Mit örültök hát? . . .

A caddik itt elhallgatott. Izgatottan, kitüzesedett szemekkel, reszketve állott a helyén. Majd hirtelen magasra emelte a jobb kezét, mint aki megfenyíteni készül valakit. Aztán egymásután háromszor reáütött a tenyerével a koporsóra:

— Temessétek el a halottat!

Megfordult és odasietett a kocsihoz, amely ott várta a temető kapuja előtt. Mélységes döbbenéstől megmerevedett szemek követték. Gyorsan felült tanítványával és hazahajtatott. A kocsi mögötti bozontos nagy fekete kutya loholt. Bizonyára belé száll az áruló lelke, gondolták a hívek.

A caddik pedig az egész úton mélyen gondolatokba merülve ült a helyén, majd tétován, hal-kan mozgatta az ajkait, mintha valami kísértő láthatatlan lélekkel beszélgetne.

— Mondj te is fiam egy imát a halottért — fordult ellágyulva a tanítványához. — Látod, ennek az eltévelyedett léleknek sohasem lehetett volna üdvözülése. De a halottnak megszegényítésével megbűnhődtettem és megengeszteltem az élete bűneit és megmentettem Izrael egy lelkét a Lelkek égi Csarnokának . . .

MESE A MESÉRŐL

Két esztendeig hevertem a „világhírű“ reb-Sáje mester lábainál, aki a Tóra térdein nevelte apró tanítványait. És a boldog szülők, akik a világ minden tájáról hozzáküldték gyermekeiket, jól tudták, hogy két év reb Sájenál többet ér, mint más mesternél tizenkettő. Még tizenegyéves se voltam, amikor hozzá kerültem és néhány rövid hét után már tudtam sok olyan dolgot is, amibe másutt csak a felnőtteket avatják be, sőt olykor csak azokat, akik már túlhaladták a negyvenedik esztendő . . . Mert reb Sáje bizony nem volt fukar sem a koszt adásban, sem a tanításban, de különösen az utóbbiban nem. Tanultunk hajnalban, tanultunk délelőtt, tanultunk délután, tanultunk este és tanultunk éjjel. Mert hát ki tudja, melyik percben van a kegyelem ideje, amikor egyetlenegy szent szó többet nyom, mint máskor az egész traktátus... És tudtuk azt is a Talmudból, hogy a „szentírásokkal foglalatосkodó gyermekek lehellelte tartja fenn a világot“. És ki ne hozta volna szívesen ezt a kis áldozatot, hogy tanuljon, tanuljon mindig, amikor a világ sorsa függ minden leheltétől! Nem is fáradtunk mi el a sok

munkától soha és amikor hét-nyolcórás tanulás után kijöttünk a szabad levegőre és Kisvárdai főutcáján megláttuk azt a palotát, melyet két, kőből faragott, hatalmas izmú emberóriás támasztott alá, megfeszültek vézna karjaink és úgy éreztük, hogy mi is ilyen óriások vagyunk, akik a mindenséget támasztják alá ... És mi egy palota a mindenséghez képest!

Ismertük azt a szombati imádságot is, melyet vigyázva, óvatosan kell tagolni, mert ha az ember összefűz ott két elválasztott mondatot, olyan értelem jön ki belőle, hogy elpusztíthatjuk vele az egész világot. És mi vigyáztunk. És tudtuk, hogy a lelki elmélyedéssel mondott imának mjinden szava egy-egy veszendő lelket segíthet a mennybejutáshoz, egy-egy veszendő lelket, mely éppen ennél a szónál vétkezett gondolatával és új földi bollyongásra lett kárhozható. És irigyeltük a felnőtteket, kik már tefilinnél imádkozhatnak és örök üdvösséghez és nyugalomhoz juttathatják azokat a kárhozott lelkeket is, kiket arra ítélték, hogy állatok testébe költözzenek és csak akkor nyerjenek feloldást, ha annak az állatnak a bőréből imaszíjakat készítenek és egy tiszta lélek imádkozik bennök . . .

Csak egyszer vett erőt rajtunk a világfájdalom, mikor reb Sájé megtagadta tőlünk egy kabbalisztikus „titok“ magyarázatát és mi sértett önérzettel és elkeseredetten határoztuk eí, hogy véget vetünk mindennek. Szombaton összegyűltünk korán a templomba, felmentünk a szent

Frigyláda elé és egymásba fogódzkodva, behunyt szemekkel, reszketve, remegve mondtuk el azt a végzetes imát, úgy fűzve a mondatokat, hogy egész biztosra vettük, hogy ránk dől a templom és minden összeomlik és lángba borul, mint Szodoma . . . Csak akkor ocsúdtunk fel, miikor bejött a templomszolga és dühösen reánk kiáltott:

— Mit csináltak ott fenn, betyárok?

És mi fájdalmasan néztünk egymásra. Nem tudunk semmit, még csak a világot sem tudjuk elpusztítani . . .

Alig bírtunk megvigasztalódni. Borús arccal jártunk egész nap, csak este, mikor a Szombatkirálynő búcsúlakomáján szép énekek: között költöttük el az ünnepi maradékokat, derültünk fel kissé. Az egyes énekek között reb Sáje mester gyönyörű meséket mondott. Mi pedig levontuk a mesékből a tanulságot, hogy még nagyon kicsinyek, nagyon gyengék vagyunk. Hiszen egész életünkön át egyebet se tettünk, csak tanultunk ... Be kell tehát várni a tettek idejét...

Minden szombat este mesélt nekünk reb Sáje mester valamelyik cáddik csodatetteiről és mi mohó áhítattal lestük a szavát. Meséi kifogyhatatlanok voltak, minden ének után egy mese következett és mi sajnáltuk, hogy szombat estére olyan kevés éneket írtak . . .

Egyszer azonban, mintha kiapadt volna a forrás, reb Sájének nem jutott eszébe egyetlen mese

sem. Mi daloltunk hévvel, sóvárgással, ének-ének után zendült el és reb Sájemak nem volt semmi mesélnivalója. Szomorúan kezdtük dalolni az utolsó éneket és hangunkkal szinte sirattuk a kárbavesztett estét, a meg nem született meséket.

Ekkor hirtelen félbeszakított reb Sáje:

— Megvan, fiúk! — Mese arról a reb Avruméleről, akinek egyszer sehogy sem jutott jaz eszébe egy mese.

És elbeszélte a következőket:

Mielőtt a Bal-Sem meghalt, szétosztotta mindenét tanítványai között, hű kísérő jelnek, reb Avrumelenek pedig meghagyta, hogy utazzon városról-városra és mesélje el azokat a csodatetteket, melyeknek ő maga szemtanúja volt és ebből a mesemondásból fogja nagy családját fenntartani. A cáddik meghalt és reb Avrumele teljesítette parancsát, járt világszerte és ontotta magából a meséket és ahová jött, szívesen látták, miért mindenki szeretett hallani a Bal-Sem csodatetteiről. Egyszer azt hallotta reb Avrumele, hogy Kaszovban van egy gazdag öreg zsidó, reb Zise, aki egy aranyat ad minden meséért, amit a Bal-Semről valaki tud. Odament tehát ő is, a mesék mestere és fáradságos hosszú út után beköszönhetett a gazdag reb Zise házába, ahol nagy örömmel és ujjongással fogadták. Péntek délután volt, szombati ételek fűszeres illatai töltötték meg a levegőt és reb Zise kiadta a rendeletet, a legjobb falaitokat készítsék a drága vendég számára, aki a Bal-Sem meséinek illatával

fogja fűszerezni a Szombat királynő lakomáit... Nagy izgalommal várták a ház népei a csodás történeteket és reb Zise maga kipiruló arccal nézett a gyönyörűséges pillanatok elé. Este a házigazda maga mellé ültette a vendéget az asztalfőhöz, kiddus- és kalácsbontás után finom töltött hal került a fehér asztalra, de némelyiknek alig volt türelme enni, nem is nyúlt hozzá a finom ételhez és reb Zise is sietett az első szombati dallal, aztán szinte türelmetlenül szólt:

— És most halljunk egy mesét, reb Avrumele.

Minden fül figyelésre hegyeződött, minden szem reb Avrumelen csüngött, aki szinte áhítatos nekilendüléssel mozgatta a fejét, de ajka néma maradt. A csend már kitnossá nyúlt, reb Avrumele türelmetlenül dörzsölte tenyerével a homlokát, majd szomorúan megszólalt:

— Most nem jut eszembe semmi sem. Talán a leves után.

Meglepetés morajlott végig az asztal körül, bosszúsan kanalazták a forró levest, amely után ismét szombati ének következett, aztán várták a mesét.

Reb Avrumele újra nekilendült, de hiába.

— Talán a hús után — mondotta lehangoltan.

Az asztal körül ülők azt hitték, hogy az idegen nem is a mesemondó, hanem valami szélhámos, aki felültette őket. Étél étel után fogyott, ének ének után hangzott el és reb Avrumelenek nem jutott az eszébe semmi sem.

A házigazda bosszúsan kelt fel az asztaltól,

de reb Avrumele biztatta, hogy majd csak holnapig eszébe jut valami, hiszen ő annyit tud mesélni, hogy egész életén át sem fogy ki belőle.

Másnap azonban ugyanígy járt. Elmúlt a szombat második, sőt harmadik lakomája és a mese egyre késett. Beesteledett. Reb Zise még egy kísérletet tett, asztallá mellé ültette a vendégeiket a Királynő búcsúlakomájához is, de reb Avrumelenek ekkor sem jutott eszébe semmi és végre nagy szomorúságában elhatározta, hogy másnap reggel elutazik. Vasárnap reggel a háziúr elé állott megtörtén, bocsánatot ként tőle, hogy ilyen bosszúságot szerzett neki és szomorúan búcsút véve az ajtó felé indult.

Az ajtónál azonban hirtelen a homlokára ütött, megállt és visszafordult:

— Végre van valami!

Reb Zise felujjongott és elébe sietett reb Avrumelenek, aki ott az ajtónál állva beszélte el a következő történetet:

— Egyszer egy pénteken délután a Bal-Sem parancsot adott, hogy fogjanak be gyorsan, mert rögtön el kell utaznia. Én csodálkoztam, hogy hová utazhat ily későn, amikor egy óra múlva itt a szombat. De a Bal-Sem reámkiáltott:

— Menjünk!

És gyorsan felültünk a kocsira és a lovak elkezdtek száguldani, mintha a levegőben repülnének. A kocsis elaludt, a lovak pedig repültek erdőkön, hegyeken és vizeken keresztül. Én remegtem egész testemben, de nem mertem meg-

kérdezni, hogy hová megyünk. Végre bejutotunk egy városba és az egyik utcában megállottunk és leszálltunk a kocsiról. De ekkor egy ablakból felénk kiáltott egy siránkozó öreg:

— Fussatok innen, fussatok ebből a városból, a nép le akarja mészárolni a zsidókat, a tömeg most a főtéren van, ahol a püspök izgatja és bujtotgja a zsidók ellen.

A Bal-Sem mereven nézett az öregre és tovább ment és én mellette mentem szóltanul. Nem-sokára a főtérré értünk, óriási tömeg állott egy emelvény körül, ahonnan egy fekete arcú, véres szemű pap hadonászva szónokolt, a nép pedig rivalgva kiáltozott:

Halál a zsidókra! Induljunk!

A Bal-Sem egyenesen a tömeg felé tartott és amikor odaért, az emberek meglepetve megfordultak, mintha megijedtek volna, némán utat nyitottak. A Bal-Sem felment az emelvényre, csak ránézett a püspökre, mire az elhallgatott. A Bal-Sem megfogta a püspök kezét, halkán, sűgva mondott neki valamit, a pap szinte kővé meredten hallgatta a szavait, majd hirtelen a Bal-Sem vállaira borult és hangosan zokogni kezdett . . . Az összegyűlt tömeg csodálkozva nézte a történeteket, amikből semmit sem értett. És én se értettem semmit. A Bal-Sem lejött hozzám, megfogott a kezemnél és odavezetett a kocsihoz. Felültünk és ugyanazon az úton visszarepültünk Medzibezba. Már mindenki a templomban volt, csak a caddikot várták. És a Bal-Sem felment a

szent láda elé és imádkozni kezdett és arca úgy ragyogott, mint a nap Tammuz havában. Sohasem láttam még így ragyogni. Az ima után oda léptem hozzá, hogy megkérdezzem tőle, hol voltunk és mi történt, de a caddik intett, még mielőtt megszólaltam.

— Ne kérdezz semmit. Majd egykor meg fogsz tudni mindent! . . .

Reb Avrumele reánézett a ház urára és látta, hogy arca egészen lángbaborult és szemeiből mint két selyemzsinór húzódik alá a könny . . .

— Reb Zise! vége a mesének, tovább nem tudom . . .

És reb Zise felrezzent, megfogta a mesemester kezét és úgy látszott, mintha e néhány perc alatt hangja és egész lénye átváltozott volna.

— Én tudom tovább is a mesét, reb Avrumele. A püspököt, akit akkor a zsidók ellen izgatta a népet, megtérítette a Bal-Sem megjelene. Tőle tudta meg, hogy szülei zsidók voltak, akiktől gyermekkorában elrabolták őt és a zsidók gyűlölésére nevelték ... A püspök lecsillapította a felbujtogatott népet és szétszította közöttük nagy birtokait; ő maga pedig vándorútra kek és városról városra bolyongott, kenyéren és vizén élt és az utcán hált, mint ismeretlen kol-dus, így töltötte vezeklésének tíz esztendejét, azután letelepedett itt Kaszovban, ahol senki sem tudta, hogy kicsoda és micsoda. A sok aranyat, amit vétkével szerzett és melyet vezeklő útján is magával cipelt, szegény testvéreinek adta. Sok jót

tett és várta-várta, hogy jön valaki, aki elbeszéli neki az ő meséjét . . . Mert a caddik megmondotta, hogy ha hallani fogom mástól az én történetemet, jele lesz annak, hogy bűnöm meg van bocsájítva . . .

Természetesen, hogy reb Avrumele el sem ment többé reb Zisetől, sőt odahozatta feleségét és gyermekeit is és mikor mindnyájan együtt voltak. még sokszor mondotta el a csodálatos történetüket és reb Zise szemeiből mindannyiszor örömkönynek omlottak alá megifjuló arcára . . .

Tovább a mi reb Sájé mesterünk sem tudta a mesét. Mi pedig úgy éreztük, mintha reb Sájében a mese-mester reb Avrumele lelke élne és mi annak a reb Zisenek az unokái volnánk, és azért kellett ezt a mesét az utolsó percben hallanunk, hogy mi is elősegítsük a nagyapánk lelelkének mennyei megtisztulását . . .

A SZENTFÖLDI ESZROG

A rimanovi caddik türelmetlenül járt föl és alá a szobájában., közben ki-kinézett az ablakon, mint aki nagy vendéget vár.

— Nézd csak, fiam, nem jön-e már Chezkele?
— szólt, egyik fiatal hivéhez fordulva.

A fiatalember nagy kitüntetésnek vette a megbízást, gyorsan kirohant és néhány perc múlva újra visszatért:

— Még nem látni. Menjek elébe?

A caddik intett, hogy igen. Aztán leült egy pillanatra. Majd újra felugrott és odasietett az ablakhoz.

— Hol maradhat ilyen sokáig az a Chezkele? Hol maradhat?

— Megnézzem, hogy jönnek-e már? — kérdezte félénken Reb Softem, a tóra-író.

A caddik bólintott a fejével és kinézett tovább az ablakon.

— Az a Chezkele, az a Chezkele, miért késik így? Nem értem! Nem értem!

Reb Chájeml, a második templomtakarító, ajánlkozott, hogy ő is megy Chezkele elébe. Alig egy negyedóra alatt vagy tízen indultak a várva-várt jövevény elé. A caddik pedig fokozott

türelmetlenséggel futott majd az ajtótól az ablakhoz, majd az ablaktól az ajtóhoz, folyton ismételve:

— Hol maradhat? Hol maradhat?

Egyszerre, mikor a caddik az ablakhoz ért, hirtelen megálljt és a szeme csodálatosan felragyogott. A hívek mind az ablakhoz tódultak és látták, hogy az utcán egy nagy csoport közeleg. Néhány pillanat múlva Chezkele, megnövekedett kíséretével együtt a szobában termett. A caddik elébe rohant és már az ajtónál kikapta a kezéből a kis csomagot, amely viharos tengeren és hosszú szárazföldi úton keresztül végül a rimanovi postáig jutott. Gyorsan fölfeszítette a vékony, hosszúkás láda fedelét s egymás után kirakta belőle az asztalra drága tartalmát. Először egy szép zöld pálmaágot göngyöltett ki, utána néhány illatos mirtust és végül a külön skatulyába csomagolt citromalakú eszrogot. Egymás mellé rakta az asztalra, aztán nézte hosszasan, áhítatos meghatottsággal.

— Látjátok híveim, ez a pálmaág, amely olyan, mint az ember gerince, ez a mirtus, amelynek levelei olyanok, minit az ember szemei, és ez az eszrog, amely olyan mint az ember szíve, mind ott volt azon a szent földön, amelyből minden áldás árad a világra. Ott valami még most is az eszrog fája, a pálmaág törzse és a mirtus bokra. Ott terjeszkednek a gyökereik a föld mélyében és magukba szívják a szent nedveket, amelyek az Édenkert örök folyóiból szivárognak. Látjá-

tok, híveim, az eszrog gyümölcsét letépték a fájáról, a pálmaágot elvágták a törzsétől és a mirtust kiszakították a bokrából; de a gyökerek ott maradtak az áldott földben. És midőn Izrael fiai odahagyják házaikat, belépnek a sátrakba és belátva, hogy nincs sehol biztos menedékük, egyedül csak Isten oltalmának sátrában,, szívükhöz szorítják az eszrogot, szemük a mirtusra tekint és a pálmaágot az ég felé emelik: akkor a távolságokon keresztül újra összenő a gyümölcs a fával és összeforr az ág a törzszsel. És mikor Izraeli fiai így imádkoznak és szájukból, amely olyan, minit az ünnepi pálmaágra aggatott szomorúfűz levele, epedő fohász tör fel az égbe, fent zúgni kezdenek a Világ Fájának lombjai, a madárfészkek remegnek, a dalok, a csicsergések elhallgatnak, mély sóhaj tölti be a Mindenséget és az Idők Aggastyánja megtelik irgalommal száműzött gyermekei iránt.

A caddik újra a kezébe vette az eszrogot és simogatta, simogatta. És amint finom, vékony ujjait a sárgás-zöldes gyümölcs domborulatain jártatta, úgy érezte, mintha lelke ott bolyongana a Kármel füves dombjain, azok között a szent fák között, amelyeknek gyümölcsei oly messzire szakadtak... Merengő álmodozásából ekkor felterve egy rikoltó éles hang. Reb Ráchmilke, a caddik híres sátordíszítője rontott be, kiáltva:

—Rebbe! A sátor már egészen kész. Olyan, hogy a rebbe megnézheti!

—Megyek már fiam, felelt a caddik szelíden.

A kíváncsi vendégek előretolngtak, hogy lásák Reb Ráchmilke csodáit. És miközben a falira rakott díszekéit, színes csillagokat, Dávid-pajzsokat, faragott oroszlánokat és a lombtetőről alácsüngő lampionokat és aranyozott gyümölcsöket bámulták, megindult a kritika a caddik eszrogjáról.

—Úgy-e, szép az eszrog? kérdezte Reb Solem a szomszédjától.

—Persze, persze, felelt Reb Chôme, de a dicséretet nem toldotta meg, mint rendszeren szokta.

—Reb Chezkel már bátrabb volt és egyenesen kimondotta:

—Az én eszrogom bizony szebb. Sokkai szebb!

—Az enyém is szebb. Hiszen a rebbe eszrogja nem is fut fel kúpba, toronyszerűén, ahogy az d'Jóírás mondja!

—Mégis csak szebb a korfui eszrog.

—Nemcsak szebb, de jobb is. Jobban felel meg az előírásnak.

—Vetted észre, a rebbe eszrogján a csücske felé egy kis szürke folt van... A rebbe nem vette észre, de az én éles szemem mindjárt meglátta.

—És a mélyedések és domborodások sem olyanok, amilyennek lenni kellene.

—Lublinban nem is szabad szentföldi eszrogot használni. A lublini caddik maga tiltotta meg.

—Hát a pálmaág tetszett-e neked?

—Egy kicsit görbe.

A mirtus levelei sincsenek egyenlően messze egymástól.

— Csend! jön a r e b b e!

A heves beszélgetés hirtelen megszakadt. Az ajtón megjelent a caddik. A kezében a szentföldi ágakat és a szentföldi gyümölcsöt szorongatta és arca boldogan ragyogott.

A híveik áhítattal néztek reá.

De mikor a caddik át akart lépni a sátor alacsony küszöbén, egyszerre megbotlott a lába. A caddik megingott, a keze megremegett és az eszrog leesett a földre.

A sátor vendégei között nagy ijedelem száguldott végig.

Mindenki a földre nézett, hogy nem történt-e az eszrognaik valami baja.

— Letört a csücske! Vége! Vége! Futott szájról szájra a szomorú hír.

— Letört a „pitem!“ Oh jaj! Letört a „pitem!“.

Akik a caddik sátrában voltak, mindnyájukon átborzongott a végzetes esemény fájdalma és senki sem gondolt többé arra a dicsőségre, hogy az ő eszrogja szebb, mint a caddiké, hanem őszinte részvétellel néztek hol a caddikra, hol az eszrogjára. Hiszen mindenki tudta, hogy most már új eszrogot hozatni nem lehet, így meg „nem szabad használni“. Hiszen azért göngyölítik az eszrogott kenderbe, hogy meg ne sérüljön, le ne törjön a csücske. És most letört a „pitem“. Milyen szerencsétlenség!

A caddik szomorúan nézett a megsérült szentföldi gyümölcsre és a szeméből két nagy könnycsepp hullott le barázdás arcára.

Én odaadom a rebbenek az én eszrogomat!
— szólalt meg Reib Sólem szánakozva.

— Az enyém szebb. Én odaadom az enyémet,
— vágott közbe Reb Chôme.

— Az enyém még szebb! Az enyémet vegye,
Rebbe, — szólott Reb Chezk).

A caddik körülnézett és bánatos hangon kérdezte:

— A Szentföldről való-e a ti eszrogotok?

A körülállók hallgattak. Ekkor hátulról megszólalt egy hang:

— A korfui eszrogok szebbek.

A caddik nem felelt. Hanem elővette a megsérült szentföldi gyümölcsöt, letörölte róla a rátapadt pont, aztán gyengéden körülkötözte a tiszta lennel, mint aki egy drága sebesültnek vérző sebeit kötözi be.

—Mit fog a rebbe csinálni? kérdezte Reb Chezkl.

—Használni fogom az eszrogomat, felelt a caddik. Egy kis darabka a szentföldi gyümölcsből többet ér, mint a legtökéletesebb gyümölcs, amit az Izraelt járóimba hajtó idegen országokból hoztok. Az eszrog megsérült, de a gyökerei ott vannak az áldott földben. És midőn Izrael fiai odahagyják házaikat, belépnek a sátrakba és belátják, hogy nincs sehol biztos menedékük, csak Isten oltalmának sátrában, és szívükhöz szorítják az eszrogot, szemük a mirtusra tekint és a pálmaágot az ég felé emelik: ekkor a távol-ságokon keresztül újra összenő a gyümölcs a fá-

val, újra összeforr az ág a törzszsel és az Idők Aggastyánja megtelik irgalommal száműzött gyermekei iránt . . .

A sáfior vendégei meglepetten néztek egymásra. A caddik pedig betette a megsérült szentföldi eszrogot csillogó üvegtartójába és áhítattal s gyönyörűséggel kezdte nézni a pompás sáltordíszeket, amiket Reb Racmilke az Ünnepe tiszteletére remekelt.

TIZENKÉT KALÁCS

I.

A száfedi utcáikra reáborult az alkonyat és köröskörül kigyulladtak a búcsútüzek a távozó Szombatkirálynő előtt. Bent a Tanház hosszú terített asztalánál, titokzatos félhomályban egymásba bújva ültek Lurja tanítványai és néma áhítattal figyelték a mester halk beszédét. A Szombat harmadik lakomája már vége felé közeledett. A fehér szombati kalács maradványai szerényen, alig láthatóan húzódtak meg a fehér abrosz ráncai között, várva a szent imát, hogy az utolsó áldással illesse őket. Lurja az asztalira könyökölve, a fejét mélyen lehajtva mintegy maga elé mormolta a szavait:

— A királyi palota gyermekei tudják, mikor érkezik el a királyi lakomának ideje. És magukra öltik patyolat ruhájukat és tiszta fehérbe mennek a Király és a Királynő elé. És aki nem megyén a lakomához, nem a királyi palota gyermekei közül való. És a Szombat harmadik lakomájánál, mikor a Királynő búcsúzik gyermekeitől, elérkezik a kegyelem órája, ragyogó kapuk nyílnak körös-körül és tündöklő fény árad ezer ajtón mindenfelé. És hang hangzik belülről: „Jertek, szent népem, jertek, drága gyermekeim,

ujjongva menjetek Uratok elé, ujjongó boldogsággal és tökéletes örömmel, mert itt a Kegyelem ideje!“.

A mester elhallgatott. Ujjával odamutatott oldalt ülő tanítványára, aki megértette a jelt és lágy, epekedő hangon rázendített a Szombat harmadik lakomájának dalára:

„A palota fiai vágnak
Látni arcát a szent Királynak . . .“

Az ének halk zümmögése megtöltötte az egész Tanházat. A dallamok foszlányai ott kóvályogtak a szürkülő falak között, mint fehér lepkék a sötét esthomályban. Az ablakon át az alkonypír utolsó sugarai szökdöstek be, hogy beleolvadjanak a titokzatos, édes melódiákba. Lurja szótlanul magába mélyedve hallgatta az éneket, aztán arcát a sűrű homályba temetve folytatta:

— És amikor Izrael fiai összegyűlnek a Szombat királynő lakomáira és szent dalokat dalolnak a tizenkét kalács mellett, melynek minden fonata olyan, mint kétszer az Úr nevének szent betűje, — az ítélet szava Irgalomra fordul, elérkezik a KegyelmeK Kegyelme és a Szent Aggastyán megtelik örömmel, mint mikor hajdanán a Szentély oltárán feküdt a tizenkét kenyér, hogy áldás, kenyér, jótét fakadjon belőle az egész világra. Ez a tizenkét kenyér titka. És ez a szent Király szombati lakomája, melyből bőség, öröm, boldogság árad a hét minden napjaira ...

A mester ismét gondolatokba merült. A tanítvány új szombati daliba fogott. A körülötte ülők misztikus hanglejtéssel halkán kísérték:

„Fénylő Fenség, Világ Fénye,
Lelkem szerelmedtől beteg,
Isten! gyógyítsd sugaraddal,
Vesd rá édes tekinteted!

Künn leszállt az este. Az égről ragyogó csilagszemek édes pillantásokat küldöttek be a Tanház ablakain. És akik kinéztek és akik befelé néztek, látták, amint: a Király ragyogó trónusszekéren száguld a Végtelenen át és mellette a Szombat Királynő ékes koszorúval a fején és diadémjának drága köveiből fény csillog, világosság árad az egész földkerekségre . . .

Hirtelen világosság támadt. A templomszolga két lobogó gyertyát hozott be és letette az asztal közepére. A gyönyörű vízió egy pillanat alatt szétfoszlott. Mintha a szombati lélek kiröppent volna mindenkiből, hogy átadja helyét a hétköznapi szárnyatlan szürke szellemének ... A mester felemelte a borral megtöltött ezüst serleget és szomorúan, egyhangúan fogott bele az étkezés utáni imába . . .

II.

Avigdor, az öreg száfedi szabó óvatosan kisorspolygott a Tanházból, még mielőtt a két gyertya fénye megvilágította volna az arcokat. Az alkony homályában surrant be Lurja Tanházába, meghúzódott egy sötét sarokban és ká-

bultan hallgatta a mester szavait és a tanítványok titokzatos énekét. Csak egy-egy világosabb szó tudott az agyába befurakodni. De ez a pár szó is elég volt, hogy felzaklassa a lelkét és szívébe nyugtalanságokat kergessen. Olyan kicsinynek, olyan üresnek érezte eddigi életét, amdyet folytonos apró tűszúrások között pergetett le. Szeretett volna részt venni ő is abban az életben, amely világokat teremt és új világokat lát mindenütt. És amint a sötét hosszú utcákon hazaballagott, folyton a fülébe csengtek a szent szavak és szent énekek és úgy érezte, hogy lelke szárnyaikat kapott, miken ő is, a szegény szabó, végtelen magasságokba repülhet . . . Meggyorsított léptekkel sietett hazafelé, hogy élete párjának is tudtára adja a boldog hírt.

—Lea, nagyszerű titkokat fogok neked elmondani. Bent voltam Lurjánál a Szombat harmadik lakomájánál és hallottam a szent kabalát . . .

—Ugyan mit hallottál? kíváncsiskodott Lea.

Az öreg Avigdor próbálta összeszedni a gondolatait. De hiába ráncolta homlokát ezer ráncba. Nem emlékezett semmire.

— Künn a sötétben az egész úton tudtam, mit fogok neked elmondani és ifjct az olajmécses világosságánál elfelejtettem mindent.

—Hát eloltsam a mécseset?

—Nem, nem anyókám, szabadkozott az öreg Avigdor, már tudóan. A tizenkét kalácsról beszélt a kabalista, a tizenkét kenyérről, mely a hajdani szentély oltárán állott.

—És mit mondott róluk?

—Azt mondotta, hogy belőlük fakadt a bő-
ség, az áldás, a kenyér az egész világra.

—Hát azért nincs most áldás meg kenyér,
mert a jeruzsálemi templom elpusztult — sóhaj-
tott Lea.

—Persze, örvendezett az öreg Avigdor, hogy
párja eltalálta a gondolatait. Éppen ezért gon-
doltam is valami nagyot. Neked elárulom, Lea.

—Mondd hamar? — türelmetlenkedett az
asszony.

— Segíteni akarok a világ nyomorúságán.

—Hogyan? kérdezte Lea meglepődve.

—Igen egyszerűen, felelt Avigdor nyugodtan,
— de neked is segíteni kell ám, Lea.

Lea kérdő szemeket meresztett, Avigdor pedig
büszkén folytatta:

— Te sütni fogsz, anyókám, minden pénteken
tizenkét kicsiny, tizenkét-fonatos kalácsot és én
beteszem azokat estefelé, amikor még senki .sincs
a templomban, a Frigyszekrénybe. Hadd legyen
újra bőség, kenyér, áldás és boldogság a világon,
mint a jeruzsálemi Szentély idejében. . . .

Lea boldogan bólintott a fejével. Kicsiny, gör-
nyedt férje szinte jeruzsálemi főpappá magaso-
dott előtte, hiszen ő is áldozatot mutat be Isten
oltárán az egész világért . . .

És péntek délután az öreg Avigdor volt a tem-
plom első látogatója. Félénken körülnézve som-
polygott be a kabátja alá rejtett apró kalácsok-
kal. Egész testében reszketve ment fel a Frigy-

szekrény lépcsőire. Sebten félrehúzta a szent függönyt, kinyitotta az ajtót és gyorsan a Tórák mögé rejtette a kalácsokat, miközben lázban remegve mondotta el maga csinálta kis imáját: „Világ Ura! Fogadd kis szolgád áldozatát és küldj bőséget, áldást a Világra. Ámen . . .“

III.

Alig pitymallott a Szombat hajnala, a templomi hűséges szolgája, Reb Chajim, útnak indult, kinyitotta a templomot, hogy kicserélje a Frigyszekrény függönyét, az emelvény és a Tórák takaróját. Fehér ruhába öltöztette mind, hogy tiszta fehérben fogadják a Megemlékezés szent Szombatját. Az emelvény fiókjából kiszedett ezüst hímzésű fehér tóráköpenyekkel felszaladt a Frigyszekrény elé és gyorsan kinyitotta. A tóratakarón csüngő apró csengettyűk ujjongva csilingeltek, mintha az egymás mellett sorban álló szent tekerceket köszöntenek. Reb Chájim kiemelte az egyiket, hogy reáadja fehér díszruháját. Hirtelen hátra hökkent. Nem akart hinni a szemeinek. A Tórák mögött tizenkét kis fonott kalács hevert egymás mellett.

— Meggyalázták a Tórá! Istenkáromlás! kiáltott fel és szemed haragtól szikráztak.

Első pillanatban értthetetlen volt előtte a dolog. Ki tehetta ezt? Zsidó csak nem vetemedik ilyenmire. Talán valamelyik hitetlen muzulmán akart csúfot űzni Izrael fiaiból, hogy pogány bálványimádást bizonyítson reájuk.

Reb Chájim eltökélte, hogy végére jár a dolognak. Éjjel-nappal ott ólalkodott a zsinagóga előtt és leste-várta a rejtélyes idegenít. Péntek délután, amint a templom mögött áll, egy görnyedt alakot látott közeledni. Már messziről felismerte az öreg, Avigdort.

— Vájjon mit kereshet az öreg szabó ilyen korán a templomban — kérdezte magában, csodálkozva.

A összetöpörödött Avigdor hosszú, bő kabátját szorosan összefogva surrant be a zsinagógába, Reb Chájim utána sietett az ajtóig és neszek. Az öreg szabó léptei a Frigyszekrény felé halkultak el. Reb Chájim; kíváncsian nézett be a kulcslyukon és szinte leroskadt az ámulástól. Ott áll az öreg Avigdor a nyitott Frigyszekrény előtt, arca sugárzik a boldogságtól, hogy a régi kalácsokat már nem találta ott, hogy Isten elfogadta tőle az áldozatot . . . Egymásután! berakosgatja a kabátja alól a friss kalácsokat, mialatt behunyt szemekkel reszketve mondja el imáját . . .

Reb Chájim nem bírta tovább. Felszakította az ajtót és dühösen rontott be:

— Szerencsétlen. Pogány! Mit míve'Isz?

A öreg Avigdor félelmesen összerázkódott, lábai mintha megkövesedtek volna, hátra sem fordult, hirtelen lerogyott és feje eszméletlenül bukott bele a Frigyszekrény belsejébe, a szent Tórák közé . . .

Reb Chájim szíven vad félelem nyilallott keresztül.

— Avigdor, Avigdor! kiáltotta, kelj fel, mit csináltál?

Az öreg Avigdor megüvegesedett szemekkel hevert a Frigyszekrény előtt és két merev keze görcsösen fogta át az egyik nagy Tórárt . . .

— Szent Isten! Meghalt! kiáltozta rémüldözve Reb Chajim és bomlottan rohant ki a zsinagógából.

IV.

—A templom hívei gyorsan gyülekeztek. Sokakat korábban hozott el az ájtatosság, sokakat meg siettetett a borzalmas hír. Az udvaron meghányták-vetették az esetet.

—Isten büntetése volt — vélte Reb Chajim. Csak ne érjen bennünket is még csapás az ő bűnéért! . . .

—Aharon főpap fiai is meghaltak a Szentélyben, mert nem parancsolt áldozatot mutattak be — egészítette ki egy hallgató.

—De hogy is juthatott ez szegény Avigdor-nak eszébe? — csodálkozott egy másik.

—Talán valamelyik bűnös hajdani áldozárnak a lelke élt benne, mondotta egy Lurja-tanítvány.

Közben megérkezett Lurja is földigérő fehér szombati köntösben. Az összecsődült tömeg egy tanítvány intésére gyorsan utat nyitott a mesternek, aki egyenesen a halott felé tartott. Szomorúan, könnyező szemekkel nézett reá és fájdalomtól megtört hangon mondotta:

— A templom belsejében kell megsiratnunk ezt

a drága halottat, mint egy „szentet“, aki feláldozna életét a Legfelsőbbnek . . . Isten, aki szívekbe lát, csak a szívet vizsgálja és bizony mondom, Aharon főpap óta nem volt, aki úgy megörvendezettette a Világ Urát szívből fakadó áldozatával, mint ez a boldog halott caddik itt. Cselekedete szent lángolásában annyira kiemelkedett a lelke a testéből, hogy egyetlen hang el tudta szakítani egészen. Boldog, kinek ilyen szeplőtlen a szíve, boldog, kinek ilyen szeplőtlen a szándéka ... A Tóra titkait ő nem ismerte, de a lelke tiszta volt és tisztán száll fel a Sechina szárnyain a Lelkek Csarnokába, ahol az Idők Aggastyánja mosolyogva fogadja az ő elkésett szent áldozárját . . .

VELVELE, A ZBORAZI

Hogy a „zborazi“ reb Velvele világotrengető caddik, hogy imájával csodákat művel lent és fent egyaránt, hogy Tórájával hegyeket tép ki és morzsol apróra, — azt minden gyerek tudta ruemcsak Zborazban, hanem az egész világon. Csak maga reb Velvele nem tudott minderről semmit, ő egyszerűen csak ült és tanult, vagy állt és imádkozott, vagy járt és gondolkodott. De hogy mit akarnak tőle az emberek, nem értette. Jöttek hozzá mindenfelől, kértek tőle tórárt, imát, tanácsot, de Reb Velvele csodálkozva felelt:

— Izrael fiai szentek mind és mind kedvesek a Világ Ura előtt.

Jöttek hozzá zarándokok, hogy nála töltsenek egy szombatot, egy ünnepet. Reb Velvele csodálkozott, minek jönnek ilyen messziről, hiszen az Ūr szombatja és ünnepnapja mindenütt szénit és *tetszetős* a Mindenható előtt. De elvégre helyet kell adni egy vendégnek az asztalnál és nem küldheti ilyen későn vissza. Reb Velvele előtt szent volt minden ember, akár híve, akár nem, és még a kocsisához is így szólt:

—Szentem, imáért bántod a szegény lovakat, hiszen elég gyorsan mennek.

Ha két civakodó ember lépett eléje és ki-ki elhadonászta ellőtte a maga igazságát, Reb Velvele alázatosan felelt:

— Hogy dönthetnek én két ilyen szent között? Legjobb lesz, ha kibékültök, testvérek . . .

Egyszer látta, amint a rebéné pöröl a cselédjével, mert felmondás nélkül drágább helyre szegődött el. „Nem engedem el!“ — dühösködött a rebbéné. „Én meg nem maradok! Menjünk a bírósághoz!“ felelt a cselédleány. Reb Velvele látta, amint a felesége felöltözik, erre ő is, magára vette ünnepi köntösét és prémes kucsmáját és megállt útra készen.

— Hová készülsz? kérdezte bámulva az asszony.

— A bírósághoz, fiam, felelt a caddik szerényen.

— Nem illik neked ilyen helyre menned, de nem is kell, megtudom én védeni a magam igazát egyedül is.

—Igen, szólt a caddik szelíden, de vájjon megtudja-e védeni a szegény árva cselédleány is a maga igazát?

—Csak nem akarod őt védelmezni? — lepődött meg az asszony.

—Mért nem? drága szentem. Nem szégyen ez. Hiszen írva vagyon Jób könyvében: „Vájjon megvettem-e szolgám, avagy szolgálóm jogát“.

Zimankós, zivataros téli idő volt, amikor a

szomszéd falubéli szegény boltos meghívta a caddikot újszülött fiához éjjel virrasztóra. Reb Velvele örömmel vállalta a szent kötelességet. Nyolc napos lesz a fiú holnap, ilyenkor különösen éjfél tájt, a gonosz szellemek serege ólálkodik a gyermek bölcsője körül, hogy magukhoz ragadják az ártatlan lelket, mielőtt másnap Izrael szent frigyébe fogadják. Már késő este volt, amikor a caddik rozoga kocsija útnak indult. Az utat telefújta hóval a szél, a lovak csak nagy nehezen csoszogtak a sikamlós havon és már majdnem éjfél volt, amikor Reb Velvele a faluba érkezett. A caddik behívta magával a kocsist is, de az künn maradt kocsit-lovat őrizni, nehogy elhajtsa valaki.

Bent az angyalnevekkal és őrzőtáblákkal körülaggatott szobában már együtt ültek a vendégek mind és ujjongó örömmel üdvözölték a caddikot. Reb Velvele alig ült az asztalfőnél egy félóráig, felemelkedett és kiment. Pár perc múlva visszajön, gondolták, és nem ment utána senki. De múlt az idő, vártak, vártak egy negyedóráig, egy félóráig, egy óráig és a caddik még mindig nem jött be. A háziúr és a vendégek türelmetlenkedni kezdtek és sokaknak a szívét aggodás töltötte el. Elvégre éjfél után van és a házban egy nyolcnapos gyermek, ki tudja, mi történt odakint? Talán viaskodott a gonosz szellemekkel és ki tudja, ki maradt felül?

Az egész vendégcsapat félénken indult ki az udvarra. Künn viharos sötétség, csak a süvítő

széltől felkavart hó világított. A kis csapat nem mert szétoszlani, hogy külön-külön induljon a keresésnek, hanem együtt maradt és szinte egymásba bújva, mint egy sötét gombolyag csúszott le a fehér havon. Egyszerre, amint odaérkeznek a kapu elé a kocsihoz, megpillantják a caddikot, amint a lovak előtt fel-le sétál, mély gondolatokba merülve, bajsza, oldalbaja, szakálla csupa jégcsap.

— Mit csinál itt a rebbe? kérdezték ámulva a hívek és az egyik odasietett hozzá és gyorsan reávetette nyakára nagy meleg pamutkendőjét.

Reb Veljele csendesen és nyugodtan felelt, mintha semmi sem történt volna:

— Kijöttem, hogy a kocsis bemehessen egy kicsit a konyhába melegedni. Majd én vigyázok addig, mondtam neki. És a kocsis még nem jött vissza.

Mikor a hívek visszatértek a szobába, ott találták a caddik kocsisát a konyhában, a kemence mellett, szőrös bundájába takarózva és mély atomiba merülve.

— Reb Velvelenek nincsen párja rajongtak a hívek.

De reb Vei vele egész hitével hitte, hogy ő semmivel sem különb Izrael más fiánál. Hiszen Izraeliben a bűnös is csak azért vétkezik, mert nem ismeri lelkének forrását. Jöttek hozzá vétkes letek, hogy vezeklést szabjon ki rájuk. „Ha vezekelni a k a r s z — mondotta Reb Velvele —

már szent vagy és nem kell külön vezekelned“. Csak egyet nem tudott megérteni, hogy vannak emberek, akiknek olyan bő gazdagságot adott Isten és nem juttatnak belőle másoknak, szűkölködőknek. De ezekre is talált mentséget: ők nem tudják szegények, hogy miért adta nekik a Világ Ura a sok kincset.

Mikor hallotta, hogy Zborazban a gazdag korcsmáros sohasem ad a szegényeknek még alamizsnát sem, elment hozzá, leült melléje a korcsma padjára és nyájasan mesélni kezdetit:

Két testvér élt egyszer egy városban, az egyik szegény volt, a másik pedig dúsgazdag. A gazdag ember jötevő volt, szerette testvérét és támogatta mindennel.. Mikor az öccse nagy ínségbe jutott, kölcsönadott neki ezer aranyat, hogy új kereslethez fogjon. Ekkor megfordult a szerencse. A szegény testvér egyre gazdagabb lett, a gazdag pedig tönkrement. De a meggazdagodott testvér hálátlan volt és nem akart bátyján segíteni. Még a kölcsönadott ezer aranyat sem akarta visszaadná testvérenek, aki nagy nyomorúságában elpusztult. Az égben súlyos ítéletet mondtak a keményszívű testvérré, aki nemsokára meghalt. A tönkrement testvér azonban kegyelemért könyörgött öccse számára és magára akarta vállalni az ő bűnhődését. „Az ezer aranyat én rég elengedtem neki“ — szólt. Az égi törvényszék úgy döntött, hogy az ezer aranyat mindenképp vissza kell fizetni. Újra kell tehát születniök mindkettőjüknek, a tönkrement

testvér újra gazdagnak születik és az öccse le fogja nála szolgálni mint cseléd a kapott ezer aranyat. „Inkább szülessen öcsém gazdagnak — könyörgött a jószívű testvér és én majd mint koldus garasos alamizsnánként kapom vissza lőle az ezer aranyat“. Az égiek beleegyeztek és a két testvér újra született a földön, az egyik gazdag és a másik szegény. De mi lesz, ha a gazdag testvér, nem ismerve lelkének forrását, nem törleszti alamizsnákkal régi adósságát? . . .

Ennyit mesélt reb Velvele és a fukar ember ettől a perctől fogva bőkezű lett és sokszor ezer aranyat pazarolt szegényekre és szűkölködőkre,

Reb Velvele sohasem szégyenített meg senkit és a zborazinak nem is voltak ellenzői mint más caddiknak. Mikor a távoli nagy hegyek neki-szaladtak egymásnak, zajt, zűrzavart és felfordulást okozva a világon, reb Velvele sohasem volt köztük. Ő csendesen ült és tanult, vagy állt és imádkozott, vagy járt és gondolkodott. És mikor az egyik tanítványa kíváncsiságból Lublinba ment egy ünnepre, a lublini caddik feddő hangon szóit hozzá:

— Menj te csak vissza Zborazba. Zborazból nem kell utazni sehová. A ti cadditoknál még a hétköznapi is szent ünnep. Reb Veivelének csak egyetlen bűne van, hogy hazudik, amikor imájában ezt a bűnbánó szót mondja: „Vétkezem“ . . .

BÚCSÚ A SÁTORTÓL

A Sátrak ünnepének nyolcadik napján a blazsovi caddik egy pillanatra sem hagyta el az ünnepi sátorot. Mind a nyolc napom át bent a sátorban csillapította le testének és lelkének éhségét, ott mélyedt bele híveivel a Tan titkaiba és az imák rejtelmeibe, és ott hajtotta pihenésre fejét, ha rászakadt az álom. Itt-ott megás eltávozott a sátorból egy-egy órára estefelé, hogy künn a szabadban, a réten, a mezőn, az erdőben gyönyörködjek a Teremtő műveiben. Az utolsó napon! azonban, mint a szerelmes vőlegény, aki búcsúzás előtt minden percét menyasszonyánál akarja tölteni, átszellemülten ült a sátorban és megmámorosodva nézett a falakról és a lombmennyezetről lecsüngő díszekre, mintha a szépséges Ara ékszerei és fülönfüggői volnának, miken gyönyörűséggel elandalog a szem. A szürke ponyvafalakat patyolatfehér drapériák vonták be, miken nagy színes arabeszkek köré ráhímzett zsolttárversek pompás girlandokat alkottak. A közepén háziszövésű szőnyegek ábrázolták a próféták jövendölte messiási idő jeleneteit: fürtös báránka együtt legel farkassal a füves réten oroslán és őzike együtt hajtja fejét a jászol szé-

nája fölé, kis fiú tigris vezet és lábai előtt vipera hever. Fából faragott, beüzüstözött csillagok közepén a Sátor szellemvendégeinek aranybavésett nevei ragyogtak: Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes, Áron, József és Dávid. Fönt az illatos fenyő- és tölgyfalombmennyezetet hosszú színes papírláncok (metszették keresztül-kasul, hatalmas íves Dávidpajzsokká fűződve, miknek sarkaiból szentföldi virágok és gyümölcsök és hebroni olajjal, karmeli borral és sároni datolyamézzel teli apró üvegek csüngtek alá.

A caddik mámorosan szívta magába a Sátor illatos levegőjét. Míg megittasult lelkének boldog kelyhe kicsordulván, hirtelen híveihez fordult:

— A leggyönyörűsebb szent cselekedet ez, testvéreim. Egész éven át a gond, a bánat és szenvedés hajszolja Izrael fiait és hiába akarunk magasba emelkedni, hiába tör a lelkünk égi csúcsok felé. A gondok súlya a földre nyom,, a bánat sara befreccsenti lelkünk ünnepi ruháját és a szenvedés eltávolítja a szívet Istenétől. Egy pillanatra, egy percre, egy órára felemelkedünk, egy-egy szentcselekedet szárnyain. Jön a reggel és imaszíjat kötünk karjainkra és úgy érezzük, mintha karunk megszabadulna a hétköznapi munka láncaitól és kezeink mintha össze volnának kötve a magasságokkal és emelkedni és lebegni tudnának a végtelenbe; de testünk súlya reánehazedik és lehúz a földre, sokszor az ingoványba ... És mikor a homlokunkra kötjük Isten igéjét és érezzük: a Világ teremtőjének

szenteltük fejünket, gondolatainkat, boldogok vagyunk, hogy a szférák magasságaiból sugarak villannak szemünkbe és összekötnek a legfelsőbb Gondolat örök fényforrásával, de jönnek a rossz gondolatok démonai és erőszakkal elszakítanak bennünket és visznek, ragadnak vissza a test, a kenyér, a vágy birodalmába. Csak egy pillanatra magasztosítja fel testünk egy-egy tagját a szentcselekedet. Ám a Sátorok ünnepén belemegyünk egész testünkkel a szentcselekedetbe és a Sátor szent levegője körülöleli és megszenteli egész testünket, minden tagunkat . . .

— A szent Sátor titka ez! — lelkesedtek a hívek, a caddik pedig folytatta:

— És körüllegeltetjük szemeinket a Sátorban és érezzük, körülöttünk a falak ingó ponyva, mit a szél behorpaszt és kidagaszt, mint a vitorlát. Talán ha kedve kerekedik, felkaphatja az egész Sátort és elsodorja a végtelenbe, a semmibe . . . És feltekintünk a Magasba és érezzük, a fedőnk hervadó lomb, hulló gally, min áttör az eső és a napsugár. A vihar szárnyaira bízva életünk vitorlája, mégis érezzük, a Teremtő szárnyai lebegnek itt felettünk és a Sechina borul fölénk szent oltalmával ... A Világ Ura a mi Sátorunk, és az ő Sátora biztosabb menedék a föld minden bástyás várainál és palotáinál . . .

— Az Irgalmas építse fel Dávid dülledő sátorát — sóhajtott fel hirtelen egy mély hang. A hívek felneszeltek, majd gyorsan ismét a caddik köré bújtak, aki behunytt szemekkel beszélt:

— És ha behunyjuk szemeinket, ím' látjuk, hívó szavunkra ősi szellemek jönnek vendégül a Sátorba, a hét pásztor, az ősatyák, kik pusztákon kóborolva meglátták Istent szent látomásokban, és Mózes, ki örök törvényt hozott tűzből és lángból a menydörgő lobogó Szinájról, és Áron a szentek szentélyének főpapi palástjában, és József és Dávid királyi dísszel, koronával és lanttal . . . „Jertek magas vendégek, jentek, szent vendégek, kérünk benneteket...” És ők jönnek és mi büszkélkedve tudjuk, ők a mieink, a sátorlakók királyi ősei, ki vehetné el őket tőlünk? ... És sok ezer esztendő sűrűsödik össze a Sátor mélyében, sok ezer esztendő, mely a mienk, sok ezer esztendő hántásokkal és aláírásokkal, de prófétákkal és vértanúkkal, sok ezer esztendő hullámokkal és örvényekkel, de gyöngyökkel és világítótornyokkal . . .

Künn leszállt az alkony. Piros sugarak szűrődtek be a fedél gallyainak résein át és a sátor homályában a csillagdíszekbe vésett aranynevek, az égi vendégek, patriarchák és királyok nevei ragyogó fényben tündököltek.

—Itt az Alkonyi ima ideje — szólta a caddik elmerengve —, vegyünk búcsút a Sátortól; . . .

—Fűzzünk láncot, testvéreim, — hangzott hirtelen többek ajkáról. Egy pillanat alatt a hívek kezei erős lánczá kulcsolódtak a caddik körül, aki egy darabig mozdulatlanul állott a kör közepén, majd szomorúan körülnézve szólta:

—Ha a vőlegény búcsút vészen menyasszonyá-

tól, arcának vidámságával takarja szívének szomorúságát, nehogy az Ara fájdalma nagyobbra növekedjék. A Sechina kerüli a szomorúság helyét. Búcsúzzunk a Sátortól táncsal, testvéreim ... A hívek ajkán hirtelen megzendült a zsoltár-ének, melynek ritmusára az ősz caddik táncba lendült a Sátor alkonyi homályában. Amerre kitért karjaival és lejtő lépésével fordult, ott sebtében kitégult a köréje fonódott lánc, amely a caddik lépésének távolodásával ismét gyorsan összefutott és előrehullámzott, mintha a kezek láncja is a tánc és ének ritmusára ringana ki- és befelé, mint parton táncoló hajó után a zengő hullámok ... Az egész rengő mozgás színe öntudatlan volt már és a híveik alig vették észre, hogy a caddik már áll a kör közepén és magába merülve víziósan néz a sátor szőnyegeknek hímzet jeleneteire, mintha a Messiás, az örök béke ideje megelevenedve állna előtte, fürtös báránka együtt legel a farkassal a füves réten, oroszlán és őzike együtt hajtja fejét a jászol fölé, kis fiú tigris vezet és lábai előtt vipera hever ... A próféta látomásai rajzoltak eléje a sátor falairól. Nem kell bástya, nem kell majd várfok, az Úr sátra leszen minden oltalom . . .

Mikor a Sátor lombfedelén keresztül beragyogtak az első esti csillagok, a caddik bánatosan indult kifelé, az ajtónál megfordult és híveitől körülvéve hátráló lépésekkel ment egy darabig, hogy minél tovább láthassák szemei az ünnepi Sátort. Az ajkai zsoltárt mormoltak, mintha még

utolsó lány búcsúszavakat küldene a Sátor felé...
Aztán megfordult és gyors léptekkel sietett a
túlsó oldalon nagy ünnepi fényben ragyogó
zsinagóga felé, ahol még mindig a Sátorra gon-
dolva, sóvár epedéssel mondotta az esti imát:

— Oh terjeszd fölénk a te Békéd sátorát . . .

És a hívek is lehangoltan mondták a fohászt:

— Oh áldott, ki a Béke Sátorát vonja fölénk,
Izrael fölé és a szent Jeruzsálem fölé . . .

HÁMÁN FIAI

V alahányszor a Purim hónapjának újholdja beköszöntött, a dinavi caddik arca olyan volt, mintha kicserélték volna. Homlokának ráncai kisimultak, szeméről eltűnt a borongó fátyol gyanánt a beavatottak tudják, ez a fátyol mentette meg a híveket attól, hogy tekintetének tüze meg ne perzselje őket, ajkáról elszállt a kesernyés mosoly, amelyet oly sokan magyaráztak, de senki sem értett meg, . . . Egész arcán boldog derű ült, amely lassanként örömmé, ujjongássá, mámorra fokozódott.

Mondhatatlan gyönyörrel legeltette szemeit a faiakon, amelyeket hívei ilyenkor szebbnél szebb képekkel aggattak tele. De persze nem holmi szentségeleln festményekkel, hanem a Purim történetét ábrázoló pompás jelenetekkel. A király lakodalmát ünnepli Eszterre?, Hámán lepecsételteti Ahasverussal a végzést a zsidók kiirtásáról, Eszter és a gyászoló Mardochái találkozása, Eszter Ahasvérus előtt, böjtölő zsidók, Ahasvérus Eszter lakomáján, Hámán megaláztatása, a bitófák, Mardochái diadala, Purimot ünneplő zsidók. És a caddik el-elmereng olykor egy-egy

képem Istenem, milyen csodák, milyen csodák és mégis hányszor ismétlődtek, hányszor ismétlődnek! ...

És az alakok, amint nézi őket, elvesztik lassankint a vonásaikat, az egyes személyek jelképekké magasztosulnak, Hámán helyett az egész zsidógyűlölő világ áll előtte, Mardochái helyett az üldözött Izrael, Eszter helyett a népét oltalmazó Séchirfia . . . Egy pillanatra elkomorodik, aztán megpillantja szemközt az ajtó fölött a magy betűket, amelyek az elpusztult Jeruzsálem emlékére festetlen hagyott sötétszürke folt helyén mintegy feléje intve hirdetik: „Mikor beköszönt Adár hónapja, örülni, vigadni kell!“ . . .

És a dinavi caddik örül egész szívével, egész lelkével. És minél közelebb jön Purim napja, annál jobbam vesz erőt rajta a mámor. Néhány nappal az ünnep előtt, de különösen Eszter böjtjén, már alig bír magán uralkodni, izgatottan jár a szobájában féli és alá, tapsol, ujjong és mindenféle dalokat énekel, nótákat, amiké* a parasztok dudorásznak az utcán, nótákat, amiknél a nép mulatni szokott a korcsmában, de persze a caddik héber szöveggel énekl . . .

Mikor pedig este a Megilla-olvasásához mentek, a caddik is vásárolt magának a templomudvaron egy kis kerepelőt és valahányszor Hámán oevét hallotta, együtt kerepelt a gyerekekkel, akiket ilyenkor alig lehetett lecsitítani. Sohse olvasta a Megillát maga, mint a többi caddik, mert annyira izgatott volt, hogy attól kellett tar-

tani, olvasás közben kiszállhatna belőle a lelke a nagy örömtől . . .

Mikor másnap a híveivel együtt a lakomához ült, már egészen ittas volt, pedig egy korty itai sem került még a szájába. Megegett egyszer, hogy az egyik chászid megitta minidig a caddik poharából a bort észrevétlenül és a caddik mégis úgy lerészegedett, mintha ő itta volna meg . . .

Azután következtek a purimi tréfák. Jöttek az álarcosok és a caddik figyelemmel hallgatta játékuakat, közben egyet-egyet kurjongatva.

Úgy éjfél tájban már várni kezdték a Purim legérdekesebb tréfáját, amit a caddik maga szokott rögtönözni. Tavaly levetette fehér selyemkaftánját és odanyújtotta kísérő gabbejének:

— Vedd fel és tégy te mindent helyettem!

De szerencsére ez az állapot csak rövid ideig tartott, mert a gabbe, aki hirtelen, készületlenül ilyen nagy hatályomhoz jutott, majdnem felforgatta az egész világrendet . . .

Vájjon mit csinál majd a caddik az idén?

Az óra tizenkettőt ütött s a caddik megszólalt:

— Megyünk Ruszkára!

A chászidok ijedten néztek egymásra: Ruszkára, „Hámán fiai“ közé?

— Hiszen Ruszkán, ha az oroszok meglátnak egy zsidót, agyonütik! — rémüldözött a másik.

— Tavaly a határuk felé közeledett szegény Reb Hersele és megkövezték.

— Ruszkára! És éjféلكor! És vasárnap!

— Együtt mulatoznak most ott mindnyájan a korcsmában!

— A duhajkodó emberek szét fognak bennünket tépni.

— Hiszen azt mondják, hogy húsvétra be akarnak törni Dinavba, hogy legyilkolják a zsidókat!

A caddik nyugodtan ismételte:

— Megyünk Ruszkára!

Ki merne még kételkedni, ha a dinavi caddik kétszer mond valamit és még hozzá Purim este! . . .

A gabbe megtette a kötelességét. Nemsokára készen állottak az udvaron a kocsik és a menet indulhatott. Az első kocsim legeül a caddik ült, mellette Reb Chajem, a muzsikus, aki három társával együtt orosz parasztnótákat húzott az egész úton. A caddik kísérte őket énekkel és vele énekelt az egész menet. Akik pedig látomások látásához is értettek már valamit, észrevették, hogy a hold kibúvik a felhők közül és a holdban üli Dávid király és hegedül, és hegedűjén ugyanazt a nótát húzza, amit ők a kocsiban énekelnek . . .

Három óra tájban a ruszkai korcsmában nagy meglepetések történtek.

Az ajtó kinyílt és a duhajkodó parasztok nagy ámulatára belépett egy fehérselyemkaftános aggasztán, hosszú, fehér szakállán mintha borcseppek csillogtak volna és egész arca lángolt, a mámortól. Mögötte jött négy zsidó muzsikus, félénken

tipegtek be a pálinkagőzös nagy terembe, hol a mulatozó parasztok annyian voltak, hogy többen már el sem fértek volna. A többi hívek kiint maradtak és a nyitott ajtónál várták az eseményeket.

A parasztok álmélkodva néztek egymásra. A nagy meglepetéstől nem tudtak szóhoz jutni. Némán helyet engedtek a furcsa vendégeknek. A caddik pedig odaszólt Reh Chajem muzsikusnak:

— Nótát!

És még mielőtt a muzsikusok hozzáfoghattak volna, rázendített a caddik az eltiltott híres nótára:

Beteg szegény, az Atyuska,
Felvidítja bomba, puska . . .

A parasztok összebújtak.

—Kémek! — suttogta halkán az egyik.

—Álarcos kémek!

—Vigyázzunk! — adták szájról szájra:

— Vigyázzunk!

A caddik pedig befejezte a rettegett nótát, aztán a parasztok felé fordult:

— Hát ti nem tudtok mulatni? Hát nektek muzsikusaitok sincsenek? Hej, Vaszil, korcsmáros! Bort mindenkinek! Itt a bankó!

A poharak megteltek a borral, az égető pálinkához szokott parasztok habozva, félénken nyúltak a drága, pazar italhoz, egyike-máisáka mégis meg merte kockáztatni, felhajtotta, példáját követték azután a többiek is. Reb Chajem, a muzsi-

kus és bandája víg nótába kezdett, a caddik pedig megfogta a karjánál az egyik öreg parasztot.

— Hej, hogy hívnak?

— Matyu.

— Jer táncolni, Matyii!

És a caddik átkarolta a derekét és vitte táncolni.

Nóta nótát követett. A meglepetést elkergette a bor. Lassan izzani kezdett a hangulat, de amikor a parasztok a történetet átgondolhatták volna, már mindegyikük ott táncolt egy-egy chászid karján. Közben pedig kihörpintettek egy-egy teli poharat és a caddik kocintott mindegyikkel.

—De jól tudjátok a nótáinkat! — szólt meghatottan az öreg Matyu. — Isten tartson meg benneteket.

—Isten tartson meg benneteket! — föllelt a caddik. — Tudjátok-e, hogy ma Purim van?

—A mámoros parasztok nem értették a kérdést. És a caddik ismetelte.

—Zsidó ünnep. Hámán el akart bennünket pusztítani.

—Akasztófáraláló! — kiáltotta a felhevült Matyu.

—Fel is akasztották! — feleli a gab be.

Reb Chajem muzsikus bandája megint új nótára zendített és az egész társaság ismét táncra perdült.

Hajnalig tartott a multság. Mikor pirkadni kezdett, a caddik a kocsis után kiáltott és a tár-

saság elindult hazafelé. A parasztok önfeledten kísérték a falu végéig. A friss hajnali szél megcsapta arcukat és kiszívta belőle a mámort. A parasztok visszafordultak lesütött szemekkel. A caddik pedig odaszólt híveinek:

— Későn érkezünk haza, imádkozzuk a „Semá“-t.

Mikor hazaérkeztek, a caddik a köréje gyűlt híveknek vidáman mondotta:

— Sokan csodálkoztok, úgy-e sokan féltek, hogy vétkeztetek? Hiszen tudjátok, hogy a midrás szerint azért fenyegette akkor őseinket a veszedelem, mert ettek Ahasvérus lakomájából és ittak Ahasvérus borából. Én meg azt mondom nektek: amit mi az éjjel tettünk, szebb cselekedet volt, mint akkor Mardochái és Eszter bőjtölése és a mi Purimunk nagyobb volt, mint akkor Mardochái és Eszter Purknja . . .

Mert ti nem tudjátok, mit tettek volna Hámánal! . . .

A CADDIK GRÓF

Negyvenkét gyertyaláng dobogott az asztalfőn, és káprázva ontotta fényét a szandeci nagy caddik lángoló arcába, csillogó nagy szeméibe és a fehér abroszra leomló hófehér szakállára. Az asztal körül ülő hívek áhítattal vetettek egy-egy pillantást a caddik felé, akit az egymás mellett álló negyvenkét sudár gyertyatartó mint díszőség védett a kíváncsi szemektől. A távoliak csak káprázatot és sugárzást láthattak és olykor-olykor a szemek szent villanását. Meghökkenve vetették vissza fejüket az asztal fölé és hallgatták a gyertyák mögül ömlő péntekesti imát:

Üdv veletek, Isten angyalai,
Béke angyalai, Ég angyalai,
Királyok királyainak Királya,
A Szent, ki küldött, áldott legyen . . .

És mikor a caddik felállt és a kicsorduló serleggel a kezében megszentelte a Szombatot, minjdenki látta, hogy a Béke angyalai, az Ég angyalai körüllebegik a fejét és megkoszorúzzák őt ama ötven felett való hetven virágos koszorúval . . .

A karmeli bor mellé finom szombati ételek kerültek az asztalra és már a Szombatköszöntéskor ott párolgott a gyertyatartók mögött a

szombati hal, megfűszerezve ama bűvös fűszerrel, amelynek a neve Szombat és amelynek illatát csak az érezi, akibe péntekeste beleszáll a szombati lélek, hogy ünnepi hangulatba tartsa másnap-estig, míg a Szombatkirálynő el nem búcsúzik ... A szandeci nagy caddik leemelte a fedelet a halastálról és miközben megízlelte a szombati ételt, magába mélyedve szólt:

— Ó, bárcsak érezni tudnám én is egyszer a szombaiti halban azt az ízt, amelyet a szent caddik Poitoczky gróf érzett . . .

— A rebbe szereti a halat? kérdezte egy hang félénken.

A caddik idegesen pillantott fel:

— Balgaság! A hallat szeretem? Egy ételt szeretni? Szerethet a hal! engem? A világok Teremtőjét szeretem! ...

Pár falatot lenyelt, aztán szinte szomorúan csóválta a fejét:

— Ó, bárcsak én is kidolgozhatnám egykor úgy a testet, mint a szent caddik Potloczky gróf.

Sokan a hívek közül, akik már ismerték a zsidó hitre tért Potoczky gróf szomorú történetét, megértették a caddik szavait, a többiek pedig meglepődve hallgatták:

— Kevesen tudják, milyen magas fokra emelkedett nemcsak a lelke, de a teste is! . . . Hogyan tisztult meg minden földi salaktól... Hogy szállt, szállt oda, ahová már az ég angyallal sem tudják mind követni ...

Az ég angyalai az Ég magasságában születtek, nem kísérti őket sem bűn, sem szenvedély, sem öröm, sem harag. De ő ott született Izrael elnyomóinak földi palotájában, hús és vórbói. Bíborban, selyemben nevededett és atyái házá-
njak bűne ringatta az ölében . . .

És ifjú lőn a gyermekből és az ifjú ott hagyott bíbort és selymet, palotát és kertet és ment a rongyok közé, a tövisek közé, a sikátorok közlé, hogy megkeresse az igazságot... És útjában reá-
talált Izrael istenére és az ő szent Tórájára . . .

Vilmából Rómába, Rómából Amsterdamba bo-
lyongott az ifjú gróf és Ábrahám szövetségébe lépve, Ábrahám l'on a neve. És kenyeret evett sóval és vizet ivott mértékkel és lett a kenyere, amire éhezett: a Tan, és vize, amire szomjazott: a Tóra ...

És jött az anyja befátyolozott arccal, gyászoló fejjel és kérlelte őt könyörögve:

— Térj vissza hozzánk, térj vissza atyád há-
zába és töröld le rólunk a nagy szégyent. Dús palotád vár virágos kerttel, és te itt kunyhóban lakol idegenek között. Selyem és bíbor vár ott-
hon és te rongyokban jársz itt a szegények között, Dús lakomák várnak csillogó termekben és te itt éhezels . . . Vagy tán hiszel e balgák túlvilágába/ni? . . .

És Rabbi Ábrahám Potocky szelíden az anyjára nézett és szólt:

— Te azt hiszed, ó, anyáim, hogy engem a
túlvilági jutalom reménye csábított ide új test-

véreim közé. Esküszöm néked, ha tudnám, hogy sohasem lesz lelkemnek a mennyei üdvösségben része, akkor is itt maradnék és elég volna nekem a földi jutalom, a földi gyönyörűség, hogy megismerteim az igazságot ... És hidd meg, ó, anyám, ha felvehetem reggel az imádsághoz az ezüstkoszorús talliszt, nagyobb örömöm van, miot amikor a mi nagyuraink magukra öltik a sdlyem- és bíborpalástokat ... És ha elmehetek esténként a Tan házába, hogy együtt tanuljak testvéreinkkel a Tóra igazságait, nagyobb a gyönyörűségem, mint mikor egykor otthon hamis színjátékokbla, hiú multságokba mentünk . . . És ha péntekeste a szombati lélekkel meggyarapodva megízlelem a Szombatkirálynő tiszteletére készített halat, élvezetesebb előttem, mint amikor otthon minden nagy lakomák mindern finom étele csiklandozta az ínyemet . . . Nem a túlvilágért vagyok én itt, hanem csupán csak a földi világért, amelynek gyönyörűségeit Te is megismerhetnéd, ha itt maradnál velem, ó, anyám . . .

És Rabbi Ábrahám Potoczky sírva fakadt és megfogta anyja kezét és elborította könnyeivel. De a grófnő büszkén kitépte a kezét kezeiből és kifutott a kis szobából . . .

És Rabbi Ábrahám Potoczky mindjobban bele-mélyedt a Tóra titkaiba.

És elérkezett az idő, hogy szent mártírhalált haljon új hitéért. Szívét megszállta a vágyódás szülőanyja után és elindult titokban szülővárosába. Vlnába, hogy titokban láthassa őt.

De szülei felismerték, elfogatták, börtönbe vették, megkínozták és megsanyargatták és midőn tovább is megmaradt hiténél, máglyahalálra ítélték.

És mikor kivitték a szent caddikot a vilnai piacra, hogy megégessék és a máglya körül álltak a város népei, mint utolsó kérését kérte bírától, hogy beszélhessen új testvéreihez: „Ne gondoljátok, hogy igazságot tettetek, az igazság, az Istennél van és én meghalok a hitemért. De hadd beszéljek néhány szót hitem fiaimhoz“.

És Rabbi Ábrahám Potoczky a zokogva síró zsidók felé fordulva szóra nyitotta ajkait:

— Ne sírjatok, ne zokogjatok értem, testvéreim. Egész életemben gyötört a gondolat, hogy a testnek talán nem lesz majd megtisztulása. A lelkemből kiégette a salakot a Tóra, a lelkemet megtisztította az isteni tan, és az isteni szolgálát, de mi lesz a testtel, mely ilyen helyről származik, hogyan fog az felemelkedni és megtisztulni a salaktól? És íme, az Isten megkegyelmezett nekem és most ujjonghattok, hogy testem is megtisztul a tűzben és íme mint az Ég angyallá, oly tisztán szállhatok a mennyei ítélőszék elé, a Sechina oltalmazó szárnyai alá . . .

És a szent caddik beleugrott a lobogó máglya tüzebe és egész hangjával kiáltotta:

— Halljad, Izrael, és halljátok mind, az Isten, a mi Istenünk, az Isten egyetleny!

Mikor a szandeci nagy caddik befejezte az el-

beszélését, könnyek csillogtak a szemeiben és az asztal körül ülő hívek szemei is megteltek könnyd.

— Íme, tudjátok, milyen magasra tud emelkedni az Isten választottjai ... ó, magasságok magassága! . . . Ó, bárcsak kidolgozhatnám én is egykor úgy a testet, mint a szent caddik Potoczky gróf . . .

Aztán odaszólt a mellette ülő fiához:

— Folytasd a szombati dalit, fiam . . .

És az egész asztal körül egyszerre felzendült újra a szombati ének:

Üdv veletek, isten angyalai,
Béke angyalai. Ég angyalai,
Királyok királyainak Királya;
A Szent, ki küldött, áldott legyen . . .

A NAGY PÖR

S evuószra, a kinyilatkoztatás nagy ünnepére tüzték ki a „szaszoviak“ és a „dinaviak“ nagy pörük elintézését. „Legyen végre világosság!“ mondották a „szaszoviak“, akik már nem bírták tovább hallgatni a „dinavi új csillag“ dicsőítését. Majd meg fognak győződni mindenről ők maguk, saját szemeikkel!

Tudni kel! azonban, hogy a „dinaviak“, valamint a „szaszoviak“ Rimianovban laktak és csak egy-egy ünnepnapot töltöttek községüktől távol, ezek a szaszovi, arnazoik a dinavi caddiknál, de természetesen még abban az időben, amidőn „a rimanovi csillag“ még valahol a felhőik között bujkált . . .

Meg kell¹ még jegyezni azonkívül azt is, hogy a „diiniaviiak“ azelőtt, sőt nem is olyan nagyon régen, szintén „szaszoviak“ voltak és csak akkor pártoltak el régi mesterüktől, amikor Szaszovban „észrevették valamit“. Dinav, felől pedig már csodásnál csodásabb dolgokat hozott a szárnyaló hír . . .

Hogy mi volt az, amit Szaszovban „észrevettek“, azt nem igen lehet elmondaná anélkül, hogy a szó meg ne sértené a nagy caddik emlé-

két. Különben úgy sem fontos most már a dolog, miután a „dinavi“ teljesen rendbehozott mindent. Csak egyetlen egyszer mondták el aggodalmukat az elpártolt „szaszoviak“, amikor az esti ima előtt a templom udvarán hevesebb vitába bocsátkoztak és akkor is olyan ribilüő támadt a dolog miatt, hogy a golndviselés különös előrelátásának kell tartani azt a jó szerencsét, hogy a „szaszoviak“ csak öten, a „dinaviak“ pedig csak négyeni voltak, különben tele Ibt volna velük akkor az egész világ . . .

A templom előtti jelenet viharai így csakhamar elsimultak, a „dinaviak“ pedig valahányszor hazajöttek a oaddiktól, miem tudtak eleget beszélni az „új csillag“ tündöklő ragyogásáról, ami a hű „szaszoviakat“ szemmelláthatóan vérig sértette.

— Én magam hallottam, mondotta egy „szaszovi“, még pedig olyan valakitől, aki olyan megbízható, akárcsak Mózes, és ő maga személyesen hallotta magától a berdicsevi Reb Chajemitól, akinek szóról szóra azt mondotta egyszer a caddik maga, hogy „a dinavi“ erejében része van a wmiásik oldalnak“, lángjában] pedig van egy szikra, amely egyenesen „attól a bizonyostól“ származik...

—A mi caddikunk nem mondott még soha semmi rosszat a „zaszovdról“, felelte szelíden a „dinavi“.

—Hát mit szokott mondani?

—Jertek el és meghalljátok majd!

Végre elhatározták valamennyien, hogy sevuósra csakugyan elmennek Dinavba; máskor csak egy-két órát tölthetnének együtt az ottani caddikkal, sevuószkor azonban átvirrasztják majd vele az egész éjjelt és ekkor lesz alkalmuk bőven hallani mindenről és esetleg szól majd a szaszovi ellenfelek ama dolgairól is, amelyek emiatt a „dinaviak“ általában „könnyűinek“ mondották. Ebben az esetben, gondolták magukban, majd előlépnek és megmentik mesterük becsületét!...

Az ünnep előtti napon izgatottan adták szájról szájra Dinavban:

— Szaszoviak jöttek! Szaszoviak jöttek!

A fiatalabbak már előre gyönyörködtek abban, hogy mi lesz majd, ha a vad „szaszoviak“ esetleg „kikezdenek“. A higgadtabbak azonban lecsendesítették a forróvérüeket:

— Körül kell őket venni tisztelettel, fel kell hívni mindegyiküket a Tóra elé, és az asztalnál xla kelő őket ültetni a caddik mellé!

— Mi nem vagyunk olyan féltékenyek, mint szaszoviak! toldotta meg egy másik.

A „szaszoviak“-nak pedig, mihelyt Dinavba érkeztek, mindjárt feltűnt, hogy itt egész más világ járja, mint Szaszovban. A szemekben nem lobog olyan vad tűz, hanem szelíden, átszellemlően néznek a távolba, mintha át akarnák ölelni tekintetükkel az egész mindenséget. Az utcán nem táncolva járnak, hanem komoly, ünnepélyes méltóságban. És általában keveset beszélnek. A caddik maga pedig nem tapsol és

nem ujjong a szobájában, hanem csendes áhítattal „ül és tanul“.

Ami a tanulást illeti, a „szaszoviak“ is elismerték, hogy ebben „a dinavi“ nagyobb, ami nem csoda, mert hiszen ő egyebet sem tesz, csak tanul, míg „a szaszovi“ világokat teremtet...

Mikor este a templomba mentek, újra feltűnt nekik, hogy itt sokkal szebben van feldíszítve minden. A falak körül vannak aggatva zöld lombokkal és illatos orgonavirággal, az almemor fölé rózsákkal átfont ágak magas baldachinit vannak, a Frigyszekrény körül annyi koszorú leng, ahány Tórárt rejt, a függőnye pedig tele van tűzdelve szegfűvel és jázminnal. A caddik feje fölött is magas virágbaldachin emelkedik és az egész templom csupa szín és illat.

— Szaszovban nem tisztelik így a Tórárt, gondolta magában az egyik „szaszovi“.

És már-már közel volt ahhoz, hogy ő is a „dinaviak“-hoz pártoljon. De amikor hozzáfogtak az imához és látta, hogy maga a caddik is szinte mozdulatlanul áll a helyén és halkán, alig hallhatóan ejti ki a szavakat, amelyeknél a „sziaszovinál“ minden lángba borult, megbánta pillanatnyi eltántorodását és végleg megállapodott, hogy Szaszovban több az élet. Ott tüzezebb, forróbb minden . . .

A többi „szaszovit“ azonban elbűvölte a csendes áhítat, meghatottan állottak helyeiken és szívták magukba a körülölelő színt és illatot.

— Dinavban mégis szebb, ünnepélyesebb minden, gondolták magukban.

De csakhamar ők is megbánták ezt az önkéntelenül elgondolt dicséretet, és végleges ítéletüket a caddikkal együtt átvirrasztandó éjtől tették függővé.

— Hadd baljuk, hogy mit mond! Bizonyára tudja, hogy itt vagyunk és igyekezni fog, hogy eltántorítson bennünket a szaszovító! . . .

Egy óra múlva együtt ültek mindnyájan a félhomályos besz-hamidrás asztala körül. A caddik olvasta a Tóra első fejezeteit, tisztán hangsúlyozva minden egyes szót, a hívek, figyelve, halkán olvasták utána. Mikor egy-egy könyv végéhez ért, megállt és „beszét”.

— Vannak különböző utak, melyeken a Legfelsőbbet szolgálni lehet. És Isten, aki mindenütt van és mindenben van, megérti mindnyájukat. Némelyik kikel magából, viharok támadnak a léikében és mozgásba hozzák egész testét, és akkor minden tagja ujjong, táncol és dalol. Mert nemcsak a száj tud dalolni, hanem a *test* minden tagja. Ezeknek a dala a tánc, mely a szív mélyéből fakad. A tagok táncolnak, keringenek a világ imájának dala szerint, azután egy nagy szabad mozgássá egyesülnek és a szív úgy érzi, hogy átöleli a mindenséget, egyesül az Istennel... Aki nem hallja a világ imájának dalát, nem érti ezeket a mozgásokat, épp úgy, mint a süket, ha táncolók közé megy és csodálkozik, hogy néhányan összevissza járatják az ujjaikat a kifeszített

húrokon, a többiek pedig ide-oda ugrálnak és forgolódnak ... Nem hallja a dalt, nem érti az összefüggést . . .

— A mi caddikunknak tehát igaza van súgta oda szomszédjának az egyik „szaszovi“. A dinovi caddik pedig folytatta:

— Némelyik pedig mozdulatlanul és szótlanul áll a Legfelsőbb előtt. És ebben a mozdulatlan-ságban benne van minden, amit szóval mondani lehet. Az ember érzi, hogy egy az Istennel, hogy Istennek egy része, mert semmi sincs Istenen kívül ... A szó, a mozgás csak kifejezője a gondolatnak és az érzésnek, amely összehúzódik, összezsugorodik, összevonaglik, hogy beleférjen a szó és a mozgás ruhájába. De a ruha csak a felületiét fedi és legtisztább a gondolat és az érzés ruha nélkül, alak nélkül, kifejezés nélkül, mert akkor végtelen ... A hallgatással beszélünk, mint a fák az erdőben, mint a tenger, de csendes, mint az ég, ha tiszta, felhőtlen, így beszél az egész világ az éjféli csöndben . . .

A „szaszoviak“ csodálkozva hallgatták a caddik szavait és áhítozva várták a következő könyv befejezését, amikor a caddik újra megszólalt:

— Mindegyik caddiknak más-más az útja. Sokszor civakodnak is egymással, hogy melyik út a helyesebb és akkor a körülállók is bele-szólnak, anélkül, hogy tudnák, hová vezetnek ezek az utak . . . Miként az udvar népei, midőn a mesterek vitatkoznak, miképen díszítsék fel a király koronáját, belevegyültek hangosan

a vitába s zajongva csatlakoztak részint az egyik-hez, részint a másikhoz és olyan zűrzavart idéztek elő, hogy a mesterek nem bírták megérteni egymás szavait. De a király reáj'ik kiáltott a lármázókra: „Ha a mesterek vitatkoznak, ők tudják, hogy miért, mindegyikük azt hiszi, hogy így lesz szebb a korona, de mit akartok ti? . . .

— A caddik eltalálta a gondolatainkat, súgta társának az egyik „szaszovi“.

Mikor a harmadik könyv is véget ért, a „dinavi“ folytatta:

— Volt egyszer egy királynak óriási gyümölcsöskertje egy nagy sivatag közepében, és hogy a vadállatok ne bántsák, körülvette a keretet örökkel, akik éjjelente időközönként jelt adtak egymásnak; Az egyik elkiáltotta magát: „Hojahó!“ és a többiek mind sorra utána kiáltották: „Hojahó!“ Az idegenek, a távoliak, akik a kiáltásokat hallották, azt hitték, hogy az örök veszekednek és azért kiabálnak egymásra, de a király tudta, hogy az örök csak azért teszik, hogy hallják egymásnak a hangját ... És jaj a kertnek, ha az egyik ör meghal és akkor társa hiába kiabálja, „Hojahó!, Hojahó!“

Mindenki értette a példát, mindenki tudta mire céloz ... A szaszoviak összebújtak és extázissal néztek a caddik arcába.

A negyedik könyv után a caddik még világosabban beszélt:

— Van ember, aki, ha éjjel tolvaj lepi meg, mindjárt lármát csap és elfutamítja; de ez félénk-

ségre mutat. A bátorszívű vár, amíg a tolvaj bejön, besurran és csak akkor támad reá, amikor már készül elvinni valamit, így, ha átadja a törvénynek, megszabadul tőle örökre. Némelyik caddik, mihelyt érzi a Gonosz közeledését, mindjárt eltávolítja magától, némelyik azonban látszólag enged a csábításnak és akkor gyűri le, amikor már elvitt tőle valamit és így jóra változtatja a rosszat is . . .

A „szaszoviak“ ámulva néztek egymásra: A caddik védi nagy ellenfelét! . . . Mert hogy a szaszovi caddik „könnyű“ dolgaira céloz, azzal tisztában voltak mindannyian . . .

Mikor befejezték a Tóra öt könyvét, a dinavi caddik csak ennyit mondott:

— Hiszen tudjátok, hogy Isten, a Tóra és Izrael egy. Némelyik caddik csak a Tórával törődik és így szolgálja Istent, némelyik pedig csak Izraellel és ez talán még 'magasabb fok . . .

És mindenki tudta, hogy újra a szaszovi caddikra céloz, aki kisebb nála a tanulásban, de nagy Izrael vezetésében . . .

Mikor a hajnal beragyogott a félhomályos beszhamidrasba, a gyertyáik majdnem mind elaludtak, az asztal körül már csak néhány hívő szendergett, fent a caddik mellett pedig ült a kilenc rimanovi vendég, jobbfelül az öt „szaszovi“, baflelöl a négy „dinavi“. Csak ők voltak még ébren és tanulták együtt a Zofoar könyvét, közhe-közbe hallgatva a caddik magyará-

zaitait. Nem haragudtak már egymásra; de azért teljesen csak akkor békültek ki, amikor Rimánovban feltűnt a „nagy csillag“ és Szaszovból is, Dinavból is odajöttek a hívek az ünnepek megünneplésére

TARTALOM:

	Oldal
Ezeregy éjszaka	5
Az öreg zsoldáros	15
Szombat királynő	28
Küzdelem a Gonosszal	37
A nótás szent	47
A talmudista leány	56
A Bal-Sem halála	68
A újhelyi Messiásváró	70
A furulyás ima	78
Majerl	80
Volt egyszer egy kutya	94
Mese a meséről	100
A szentföldi eszrog	109
Tizenkét kalács	116
Velvele, a zborazi	125
Búcsú a sáttortól	131
Hámán fiai	13'
A caddik gróf	144
A nagy pör	150